

**ELS TERMES TRADICIONALS
DELS POBLES DEL PALLARS JUSSÀ
I ELS BÉNS COMUNALS**

ELS TERMES TRADICIONALS DELS POBLES DEL PALLARS JUSSÀ I ELS BÉNS COMUNALS

Impulsa i organitza:

IDAPA

Institut per al Desenvolupament
i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran

*Institut entath Desvolopament
e era Promocion deth Naut Pirenèu e Aran*

Els termes tradicionals dels pobles del Pallars Jussà

Autors: Jesús Burgueño, Josep Ramon Mòdol, Martí Cardona, Jordi Castelló, Jacinto Bonales, Josep Plasència, Miquel Bailac, Meritxell Domingo, Mónica Saint-Prix, Lluís Cervera, Eduard Trepà i Marc Borrell

Béns comunals un sistema d'organització del passat per gestionar el present (elaborat el 2016).
Es pot consultar la publicació original a www.idapa.cat

Equip de treball: Jordi Viñas, Xavier Català, Carles Fañanás, Carme Maria Marugan, Josep Maria Bringué, Jesús Burgueño, Josep Ramon Mòdol, Eduard Trepà i Marc Borrell

Primera edició: Desembre de 2021

© de l'edició: Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran

Dipòsit Legal: L 916-2021

Producció: Garsineu edicions. Passeig del Vall, 10. 25620 Tremp (Pallars Jussà)

ÍNDIX

INTRODUCCIÓ GENERAL	7
OBJECTIUS DEL PROJECTE	9
METODOLOGIA	9

ELS TERMES TRADICIONALS DELS POBLES DEL PALLARS JUSSÀ

PROPÒSIT	13
INTRODUCCIÓ METODOLÒGICA	15
1) DOCUMENTACIÓ DEL S. XVIII	17
2) DOCUMENTACIÓ FORESTAL HISTÒRICA (1878-1897)	19
3) DOCUMENTACIÓ FORESTAL VIGENT	24
4) APORTACIONS DE JACINTO BONALES I MIQUEL BAILAC	25
CONCLUSIÓ. TIPOLOGIA DE LÍMITS	27
DESCRIPCIÓ DELS TERMES TRADICIONALS DEL PALLARS JUSSÀEN RELACIÓ ALS BÉNS COMUNALS	31
APÈNDIX. LLISTA DE TERMES	61
MAPA DELS DELS TERMES TRADICIONALS DEL PALLARS JUSSÀ ..	64

BÉNS COMUNALS: UN SISTEMA D'ORGANITZACIÓ DEL PASSAT PER GESTIONAR EL PRESENT

INTRODUCCIÓ	67
ANTECEDENTS DE TREBALL SOBRE ELS BÉNS COMUNALS	69
CONCLUSIONS DEL SEMINARI ELS BÉNS COMUNALS I LA GESTIÓ DEL TERRITORI AL PIRINEU CATALÀ. SORT, 2002	70
CONCLUSIONS DE L'ESTUDI ELS BÉNS COMUNALS A L'ALT PIRINEU, IDAPA, 2008	72
CONCLUSIONS DE L'ESTUDI ELS BÉNS COMUNALS A L'ALT PIRINEU, BOÍ, 2015	74
DEFINICIÓ DE BÉ COMUNAL I TIPOLOGIES	77
APORTACIONS PRÈVIES A LA DEFINICIÓ	79

PERSPECTIVA HISTÒRICA	80
PERCEPCIÓ SOCIAL	80
PERSPECTIVA LEGISLATIVA	83
LA DEFINICIÓ DEL GRUP DE TREBALL	83
TIPOLOGIES DE BÉ COMUNAL	84
EL MARC LEGAL	86
LA CONSTITUCIÓ DE 1978 DE L'ESTAT ESPANYOL	87
L'ESTATUT D'AUTONOMIA DE CATALUNYA DE 2006	88
LA LLEI DE BASES	88
LA LLEI MUNICIPAL I DE RÈGIM LOCAL DE CATALUNYA	89
DISPOSICIONS DE CARÀCTER REGLAMENTARI	91
USOS DELS BÉNS COMUNALS	92
ELS USOS TRADICIONALS	94
ELS NOUS USOS	95
EL TURISME	96
OCUPACIONS PER INFRAESTRUCTURES ENERGÈTIQUES O DE TELECOMUNICACIONS	97
EXTERNALITATS	98
PROPOSTES DE MILLORA EN LA GOVERNANÇA DELS BÉNS COMUNALS	99
CONEIXEMENT DELS BÉNS COMUNALS	100
ASPECTES LEGISLATIUS	101
DE LES OTP ALS "COMUNS", PROPOSTA DE MODIFICACIÓ LEGISLATIVA ADAPTADA ALS BÉNS COMUNALS	102
ARTICLES SOBRE ELS ÒRGANS DE PARTICIPACIÓ	103
ARTICLES SOBRE ELS ÒRGANS TERRITORIALS DE PARTICIPACIÓ	104
ARTICLES SOBRE LES ENTITATS MUNICIPALS DESCENTRALITZADES (EMD) .	104
CANVIS PROPOSATS EN EL TRLMRLC DES DEL GRUP DE TREBALL	109
ORGANITZACIÓ, GESTIÓ I PARTICIPACIÓ	109
BIBLIOGRAFIA	111

INTRODUCCIÓ GENERAL

El 25 de març de 2015, la Fundació del Món Rural (FMR) i l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i l'Aran (IDAPA) vàrem organitzar la jornada «Els béns comunals. Una aproximació des de la ramaderia extensiva» que es va dur a terme a Boí. Del debat generat en el transcurs d'aquesta jornada i de les conclusions que s'hi van extreure va sorgir el projecte que hem dut a terme des de l'any 2016 a les comarques del Pallars Sobirà, a l'Alta Ribagorça i a la Vall d'Aran i l'Alt Urgell al voltant dels béns comunals i el termes tradicionals dels pobles.

El present document és la recopilació de la feina realitzada al voltant d'aquests dos grans temes, els béns comunals i els termes de població, que tot i ser diferents, tenen elements comuns que es retroalimenten. En primer lloc perquè els terrenys considerats del comú estaven i estan situats en els límits de cada poble. En segon lloc perquè per poder identificar i dibuixar la delimitació del terme de cada poble en l'actualitat és necessari recórrer, en gran mesura, a la documentació de la delimitació forestal existent al Catàleg de boscos d'Utilitat Pública (CUP). Això ens ha permès traçar els límits dels pobles basant-nos en la delimitació de la CUP que se sustenta en la delimitació d'una gran part dels comunals dels pobles del Pirineu, que encara perviu. A més a més, hem acabat de dibuixar els termes complementant la informació amb la documentació municipal de l'IGN, la delimitació de les EMD i altra documentació antiga que s'especifica més endavant.

Per una banda hi trobareu l'estudi elaborat pel Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la Universitat de Lleida que dibuixa a escala 1:50.000 els termes tradicionals de cada poble del Pallars Jussà i en descriu les fonts que han estat utilitzades. Per l'altra banda hi podreu trobar un treball de reflexió sobre els béns comunals elaborat l'any 2016 per un grup de treball a la Comarca del Pallars Sobirà i que és extrapolable, entenem, a totes les comarques del Pirineu.

Ambdós treballs no haurien estat possibles sense la col·laboració dels membres del Grup de Treball que ha tingut l'objectiu d'assessorar i facilitar la informació necessària per desenvolupar tot el projecte.

El contingut que l'IDAPA us presenta a continuació vol ser una aportació més en el coneixement del territori pirinenc i en la millora de la governança dels

béns comunals. En cap cas el considerem definitiu. Aquest document resta obert a aportacions, reflexions i correccions que es cregui oportú fer-nos arribar.

Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i l'Aran

OBJECTIUS DEL PROJECTE

Els objectius principals del projecte els podem sintetitzar en els següents:

— Recuperar una divisió territorial administrativa d'utilitat per a la gestió dels béns comunals: recuperar, a través del coneixement local, la delimitació de termes de població antics.

— Difondre i divulgar els termes tradicionals de cada poble en forma de mapa per fomentar el coneixement local i identitari dels pobles del Pirineu.

METODOLOGIA

La metodologia emprada per a l'elaboració del mapa de termes tradicionals i aquest informe ha estat la constitució d'un grup de treball que comptés amb la col·laboració d'experts en la matèria a tractar a la comarca del Pallars Jussà.

El Grup de Treball, constituït al febrer de 2020, s'ha reunit:

—19 de febrer de 2020.

—15 de setembre de 2021.

Des de l'organització i la coordinació del Grup de Treball s'han elaborat dossiers temàtics per a cada trobada del Grup de Treball per tal d'abordar amb precisió els temes a tractar en cada reunió. El resultat de les diferents trobades del Grup de Treball és aquest informe, que ha estat consensuat per tots els membres del Grup de Treball.

En l'elaboració del treball ha estat cabdal la col·laboració i les aportacions fetes pels membres del Grup de Treball de Termes i Comunals:

· *Martí Cardona, ramader, alcalde de la Conca de Dalt i vicepresident 2n del Consell Comarcal del Pallars Jussà*

· *Jordi Castelló, enginyer forestal del Consell Comarcal del Pallars Jussà*

· *Jacinto Bonales, historiador*

- *Josep Plasència, enginyer forestal*
- *Miquel Bailac, investigador*
- *Meritxell Domingo, cap de la Secció de Boscos i Recursos Forestals del Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural*
- *Mònica Saint-Prix, enginyera forestal de la Secció de Boscos i Recursos Forestals del Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural*
- *Lluís Cervera, enginyer forestal de la Direcció General d'Ecosistemes Forestals i Gestió del Medi del Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural*
- *Jesús Burgueño, geògraf i professor de la UdL*
- *Josep Ramon Mòdol, geògraf i tècnic del Servei Científicotècnic de Cartografia i SIG de la UdL*

El grup de treball ha estat coordinat per:

- *Eduard Trepal, tècnic d'ARCA*
- *Marc Borrell, tècnic de l'IDAPA*

Volem expressar també el nostre agraïment a Meritxell Domingo (DAAC, Lleida), per la seva eficaç localització de documentació forestal històrica, i a Montserrat Bonet, per les facilitats donades per a consultar aquesta documentació a l'Arxiu Central Administratiu de la Delegació Territorial del Govern de la Generalitat a Lleida.

**ELS TERMES TRADICIONALS
DELS POBLES DEL PALLARS JUSSÀ**

PROPÒSIT

Aquest treball va ser encarregat per l'Institut per al Desenvolupament i la Promoció de l'Alt Pirineu i Aran (IDAPA) al Servei de Cartografia i SIG de la Universitat de Lleida el desembre de 2019, amb l'objectiu de plasmar cartogràficament, a escala 1:50.000, els límits dels termes tradicionals dels pobles del Pallars Jussà, delimitació en la qual els béns comunals hi tenen una transcendència especial. Aquesta reconstrucció dels termes antics correspon en bona mesura a la realitat municipal existent abans de les nombroses agregacions que tingueren lloc a partir del 1847, i amb més intensitat en la darrera dècada del franquisme.

Aquesta tasca s'inscriu dins l'estudi *Termes i comunals. Un sistema d'organització del passat per gestionar el present. Mapa de termes de població i béns comunals i propostes de gestió* i correspon a la quarta fase del treball iniciat per a la comarca del Pallars Sobirà, continuat a l'Alta Ribagorça i Aran, i finalment a l'Alt Urgell i Cerdanya, el qual va ser endegat pel mateix IDAPA i que va comptar amb la col·laboració de la Fundació del Món Rural (FMR), avui integrada a ARCA (Departament d'Acció Climàtica, Alimentació i Agenda Rural).

INTRODUCCIÓ METODOLÒGICA

En l'Antic Règim, el Pallars Jussà estava dividit en unes 125 jurisdiccions senyoriales, la xifra més elevada, no només de l'Alt Pirineu, sinó també de totes les comarques catalanes.¹ I encara a efectes de contribució del Cadastre el grau de fragmentació era una mica superior. Tanmateix, algunes jurisdiccions menors (com ara Carreu i Faidella, a la baronia d'Abella) eren molt febles i no arribaren a constituir ajuntaments moderns o constitucionals, quan aquests es configuraren, a partir de 1833. Així, el *Diccionario geográfico* de Pascual Madoz, amb dades de 1842, registra 114 ajuntaments. Nosaltres identifiquem com a ens locals tradicionals de la comarca un nombre molt semblant, lleument superior: 118; això pel fet de comptar-hi Carreu, Enrens i Trepadús, i Torogó. Esmert a part mereixen dos casos singulars, Serraspina i Turmeda, forests disputades per tres pobles, però que sempre van estar mancades de l'element imprescindible per a què identifiquem un ens local: la presència (cap al 1800) de població estable. Per tant, els municipis actuals del Pallars Jussà poc tenen a veure amb les realitats locals que havien tingut vigència durant segles. Cap d'ells respon exactament a una realitat històrica plurisecular, mantinguda al marge de cap agregació o segregació, perquè fins i tot en el cas de Llimiana en realitat el municipi contemporani és el resultat de l'amputació progressiva del seu extens terme medieval. Tots són fruit de les reformes municipals d'època contemporània.

La Llei d'ajuntaments de 1845 establí com a requisit per constituir municipi el fet d'agrupar un mínim de 30 veïns (uns 150 h). Això comportà una molt forta rebaixa del nombre de municipis: se'n suprimiren una vuitantena i en van restar 35; la reducció en aquesta comarca va ser la més radical efectuada a Catalunya, en termes absoluts. Cal tenir molt present que la Desamortització i els treballs de catalogació de les forests d'utilitat pública es van realitzar sota aquest marc administratiu local.

---

1 Jesús BURGUEÑO; M. Mercè GRAS (2014): *Atlas de la Catalunya senyorial (1800-1860). Els ens locals en el canvi de règim (1800-1860)*; Barcelona: ICGC; Dep. de Governació i R.I.

Des de 1847 i fins el 1969 el mapa municipal romangué estable, al marge d'algun que altre canvi de capitalitat i de l'ampliació de l'ínfim terme històric de Tremp amb la incorporació d'una orla de terres del circumdant Talarn. Els anys vint s'hi inicien els treballs topogràfics de l'Estat (per l'Instituto Geográfico i en part també l'Estat Major de l'Exèrcit) que durién a la publicació del Mapa Topogràfico Nacional a escala 1:50.000 (la 1a edició dels fulls 181, 213, 214, 251, 252, 253, 289, 290 i 291 es va publicar entre 1929 i 1936).² Un fet singular que trobem en els mapes de la part meridional del Pallars Jussà és que els geògrafs del Instituto Geográfico van cartografiar també els límits de terme històric de diversos annexos o nuclis agregats, tal i com assenyaem en el comentari de cada poble.

A finals del franquisme l'administració de l'Estat (i el Govern civil de Lleida en particular) emprengué una política de fusions municipals que reduí els 34 ajuntaments baixpallaresos als actuals 14, per tant en suprimí una vintena, el que novament fa del Pallars Jussà la comarca més afectada per les agregacions. El procés de fusions en aquesta comarca va ser molt ràpid, s'inicia el 1969 (Conca de Dalt) i finalitza el 1972 (Sarrocà de Bellera). En quatre anys canvià radicalment el mapa administratiu del Pallars Jussà, si bé set municipis van romandre amb la configuració territorial assolida el 1847: Abella de la Conca, Llimiana, la Pobla de Segur, Salàs de Pallars, Sant Esteve de la Sarga, Senterada i Talarn. El canvi més espectacular s'esdevingué a Tremp, que va passar de ser el municipi més petit del Pallars a l'inici de l'època constitucional (0,78 km²) a esdevenir el més extens de Catalunya (302,5 km²), amb 31 km entre punta i punta d'un terme municipal particularment complex.

Malgrat la reducció històrica de municipis experimentada, la nostra tasca de reconstrucció geopolítica és factible en un percentatge molt elevat gràcies a què les forests del CUP i algunes forests privades amb conveni han preservat en bona part la configuració territorial de les entitats locals històriques. Conèixer la delimitació de les forests és, sovint, conèixer la dels antics municipis.

Però anem a pams en la descripció de les fonts documentals. Seguirem un ordre cronològic.

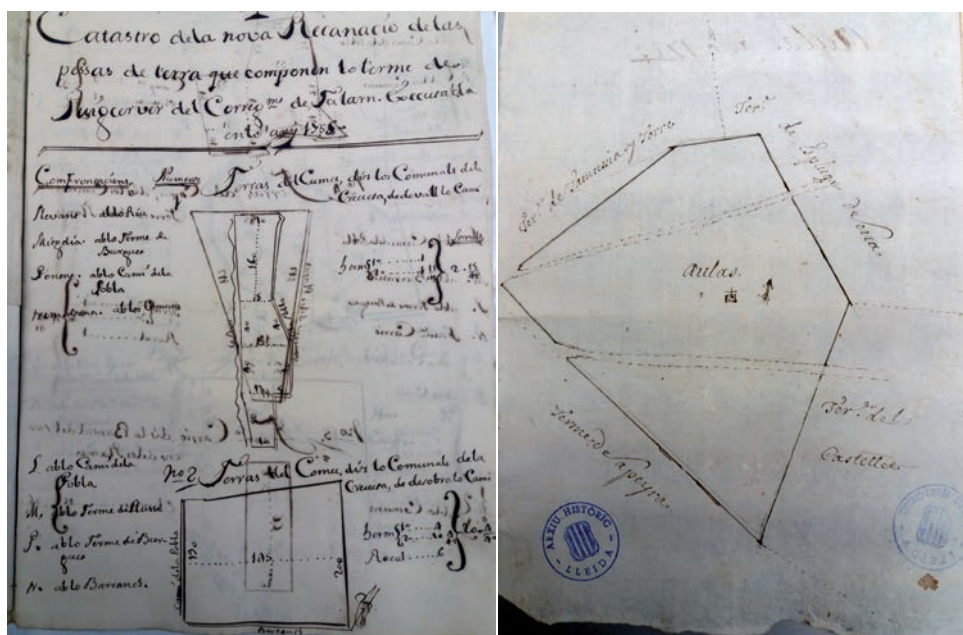
---

2 Joan CAPDEVILA i SUBIRANA (2005): "Els treballs de delimitació municipal del Instituto Geográfico Nacional a Catalunya, 1909-1930", *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 60, p. 45-69. Francesc NADAL; Luis URTEAGA (2012): "La primera edició del Mapa Topogràfic d'Espanya a escala 1:50.000. Fulls relatius a Catalunya (1910-1945)", dins *Atles topogràfic-històric de Catalunya 1:50.000*; Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya, p. 13-64.

1) DOCUMENTACIÓ DEL S. XVIII

A penes hi ha cartografia antiga útil per a la nostra recerca. Malgrat que el fons del Cadastre antic (o de Patiño) que es troba a l'Arxiu Històric de Lleida conserva diversos croquis de propietats elaborats pels geòmetres de la Intendència durant el s. XVIII,³ s'hi esmenten béns comuns, però sense gaire concreció geogràfica. En alguns casos també s'esbossa el perímetre del terme municipal en la portada del quadernet de la recanació.

Recanació de Puigcerber (Josep Mayol, 1755) i croquis del terme d'Aulàs en el cadastre de Bernat Sor (1729)

A vegades també es troba alguna dada d'interès en les "Respostes generals" trameses pels pobles a l'administració del Cadastre el 1716. Com a mesura prèvia a l'establiment del nou sistema tributari, i per tal d'aplegar la informació neces-

³ Jesús Burgueño [ed.] (2001): *Atles de les viles, ciutats i territoris de Lleida*. Lleida: Demarcació de Lleida del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya; Diputació de Lleida. Jesús BURGUEÑO (2009): "Els geòmetres del Cadastre de Catalunya (1720-1815)". *Cuadernos de Geografía* [València], núm. 86, p. 261-288.

sària per a calcular el contingent que havien de satisfer els municipis, l'intendent Patiño va dirigir als rectors i ajuntaments una enquesta amb 32 preguntes. La primera qüestió demanava: “Qué territorio ocupa, los linderos o confrontaciones de su término con la especificación de la latitud, extensión y circunferencia en horas y leguas”. Excepcionalment inclouen un croquis esquemàtic del contorn municipal.

Sens dubte la informació referida va contribuir a la redacció, cap al 1719, de dues relacions de poblacions, ambdues manuscrites i anònimes, curiosament estudiades i editades pel geògraf Josep Iglésies (1974). La primera es titula *Cataluña numerada en sus termes, en sas casas y personas*, i es va elaborar a partir de la informació que la Intendència va facilitar al comte de Darnius per als seus treballs cartogràfics.⁴ La segona és *Noticia del Principado de Cataluña dividido en corregimientos con expresión de las ciudades, villas, lugares y cuadras en sus confrontaciones y jurisdicciones y el número de casa y habitantes de ellas*.⁵

Pel que fa a capbreus (reconeixements de propietats senyorial, amb descripcions de rodalies de termes) una peça molt notable és el Capbreu del Comtat d'Erill,⁶ redactat el 1830, a les acaballes de l'Antic Règim.⁷ Aporta abundants informacions dels termenals de cinc localitats del nord del Pallars Jussà. Tanmateix, en molts casos es fa inviable situar amb un mínim de precisió la toponímia esmentada en aquestes relacions. Això en part pot ser degut a què els mapes actuals recullen una toponímia molt malmesa i minvada, fruit d'una apressada tasca d'enquesta realitzada cap al 1985 per l'ICGC. Certament la topo-

4 Josep IGLÉSIES i FORT (1974): *Estadísticas de población de Catalunya el primer vicenni del siglo XVIII*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana, vol. I, p. 333-375.

5 Iglésies, 1974, op. cit., vol. II, p. 1016-1069.

6 *Capbreu general del condat de Eril per pobles i individus, vehins y terratinents*. Arxiu Comarcal del Pallars Jussà: fons Districte Notarial de Tremp. Pont de Suert, Damià Gil, 1830, vol. 380. Codi ACPJ350-15-T1-648.

7 Amb l'esperança encara, per part del senyor, que la situació pogués ésser reversible. El comte, Francesc de Melzi, resident a Milà, es defineix reiteradament com a “señor territorial directe alodial y campal”, “en la conformitat que fins al dia se ha acostumat, y conforme per menor consta en los capbreus antichs del expresat condad, a excepció de la jurisdicció civil y criminal mer y mixt imperi per haver-se abolit los señorius jurisdiccionals de particulars e incorporats a la Real Corona” (f. 6), i això encara “ab la reserva de què en cas de revocar-se lo real decret de abolicció de les jurisdiccions dels señorius particulars deurà son excelentíssim señor principal quedar reintegrat de los mateixos drets y prerrogativas que tenia antes sens la menor restricció” (f. 560).

nímia evoluciona i canvia amb el temps, i els brutals canvis socioeconòmics esdevinguts des d'aleshores (que es tradueixen en una minva d'intensitat d'ús i de coneixement del territori per part de la minsa població que encara hi viu) poden explicar la manca de connexió entre els noms de lloc esmentats en 1830 i els que ara fem. Però creiem que el salt cronològic real encara és més gran, i per tant la desconnexió més explicable: el Capbreu de 1830 reiteradament al·ludeix i es recolza en un capbreu més antic de data indeterminada. Per això, possiblement molta de la toponímia esmentada resultava ja arcaica a començaments del s. XIX. En definitiva, la traducció de les descripcions de límits del Capbreu en línies sobre el mapa es fa molt difícil i, en ocasions, impossible. Amb tot, és una font documental imprescindible que hem aprofitat sempre que ha estat possible, a l'igual que alguna altra escadussera descripció de rodalia.

També les respostes al qüestionari dirigit als pobles per Francisco de Zamora el 1789 aporten alguna llum sobre afrontacions jurisdiccionals i sobre l'existència de béns comunals, encara que gairebé sempre s'esmenten com un modest complement econòmic de subsistència en l'economia local, principalment dedicat a pastura. Al Pallars Jussà, només han estat publicades les respostes dels pobles inclosos en un parell municipis: Conca de Dalt i la Torre de Capdella.⁸

2) DOCUMENTACIÓ FORESTAL HISTÒRICA (1878-1897)

El procés de Desamortització de terres comunals a la Conca de Tremp ha estat estudiat per l'historiador Jacinto Bonales.⁹ L'investigador local farà ben fet de no deixar de consultar la relació de béns comunals que Bonales aporta en

8 BONETA, Martí (1991). *Respostes de la vall de Cabdella al qüestionari de Francisco de Zamora (1790)*. Lleida: Pagès.

COLL, Pep (1990). *Respostes al qüestionari de Francisco de Zamora (1790)*. Aramunt, Erinyà, Pessonada, Rivert, Sant Martí de Canals, Serradell, Sossís, Toralla, Torallola. Lleida: Virgili i Pagès. Els manuscrits inèdits de l'antic corregiment de Tàrn es conserven a la biblioteca del Palacio Real de Madrid, en dos volums amb les signatures:

- 2473: respostes de les localitats ordenades alfabèticament de la A (Alós) a la B (Burgo),
- II/1681: respostes de les localitats ordenades alfabèticament de la M (Malmercat) a la V (Vilamur).

Dissortadament no es conserva cap resposta de localitats pallareses el nom de les quals comenci amb les lletres C a LL.

9 BONALES CORTÉS, Jacinto (1999). *Les muntanyes en venda. La Desamortització de terres comunals a la Conca de Tremp*. Lleida: La Mañana.

l'apèndix. També ens sembla molt remarcables les reflexions sobre el procés indirecte de comunalització que sovint va comportar la desamortització de béns eclesiàstics, com ara a Isona en relació al Capítol d'Urgell (p. 17), en contrast amb les dificultats per municipalitzar les forests la titularitat de les quals reclamaven posseir els senyors seculars (el baró d'Abella, el duc de Medinaceli com a marquès de Pallars, etc.).

El procés d'identificació i catalogació de boscos d'utilitat pública arrenca de la desamortització de Madoz (1854), dona lloc a un primer catàleg el 1862¹⁰ i suscita una operació integral de revisió de les forests a la darrereria del s. XIX, a la qual ens referirem més endavant.

En el fons de Desamortització de l'AHL es troben algunes informacions sobre les forests d'alguns pobles pallaresos. Consta que el 1870 els pèrits agrònoms Jaime Salazar i Juan Peña van efectuar mesures de superfícies (o potser només van certificar les estimacions tradicionals) de nombroses forests de pobles del partit judicial de Tremp; el 1878 encara intentaven cobrar la seva feina als ajuntaments. Aquestes informacions no contenen, però, cap cartografia. Oportunament donem notícia de la documentació sobre desamortització de forests que nosaltres hem localitzat a l'AHL, amb la doble finalitat d'orientar possibles recerques locals i, també, de remarcar que de comunals n'hi havia hagut pràcticament a tots els pobles.

Els treballs forestals duts a terme pels enginyers del Districte de Lleida al Pallars Jussà es van desenvolupar bàsicament entre 1886 i 1892.¹¹ La documentació cartogràfica generada està formada per uns 86 documents cartogràfics i es troba en un parell d'arxius de la ciutat de Lleida: l'Arxiu Històric de Lleida (on hi trobem una cinquantena de plànols originals) i l'Arxiu Central Administratiu de la Delegació Territorial del Govern de la Generalitat a Lleida (AADGL) com a dipositari del fons de la Direcció General de Medi Natural; la consulta d'aquest fons ha de ser autoritzada per la cap de la Secció de Boscos i Recursos Forestals del Departament d'Agricultura (DARP) a Lleida.

Els béns comunals inventariats tenien extensions molt variables, des del bosquet de ribera amb a penes 5 ha fins a forests, com el Bosc d'Espills, amb més de 1.200 ha. Òbviament la qualitat del treball no podia ser equivalent en tots els

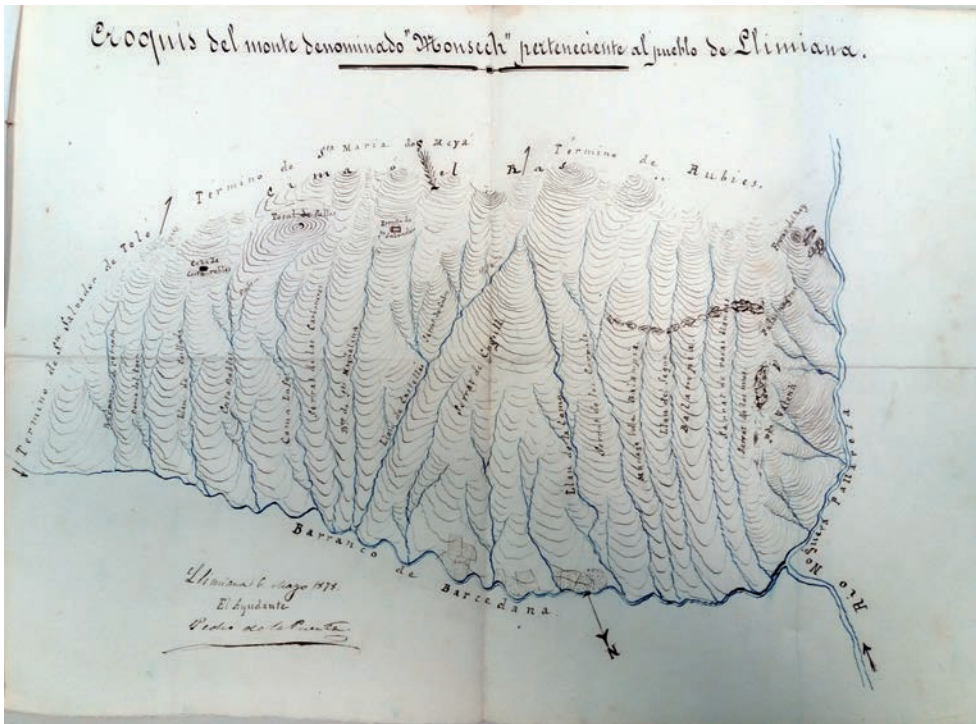
---

10 BOP de Lleida, 12 d'agost de 1862.

11 Vam publicar una mostra d'aquesta producció cartogràfica en J. Burgueño (2001), op. cit.

casos, i per descomptat les escales emprades en la representació varien força: 1:1.500, 1:2.500, 1:5.000 i 1:10.000.

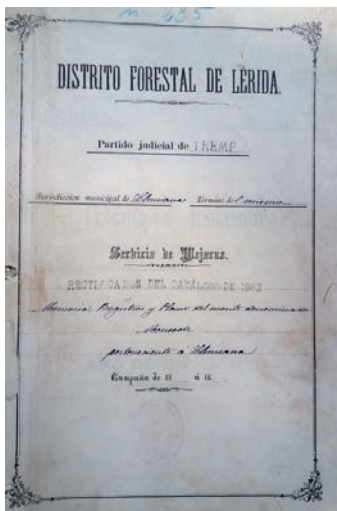
L'any 1878 hi hagué un primer tempteig d'inventari forestal acompanyat de croquis cartogràfics, protagonitzat pel tècnic forestal (ajudant) Pedro de la Puente, autor d'un parell de croquis preliminars referits a dues forests del Montsec (de Guàrdia i de Llimiana). És remarcable la densitat de topònims recollits.

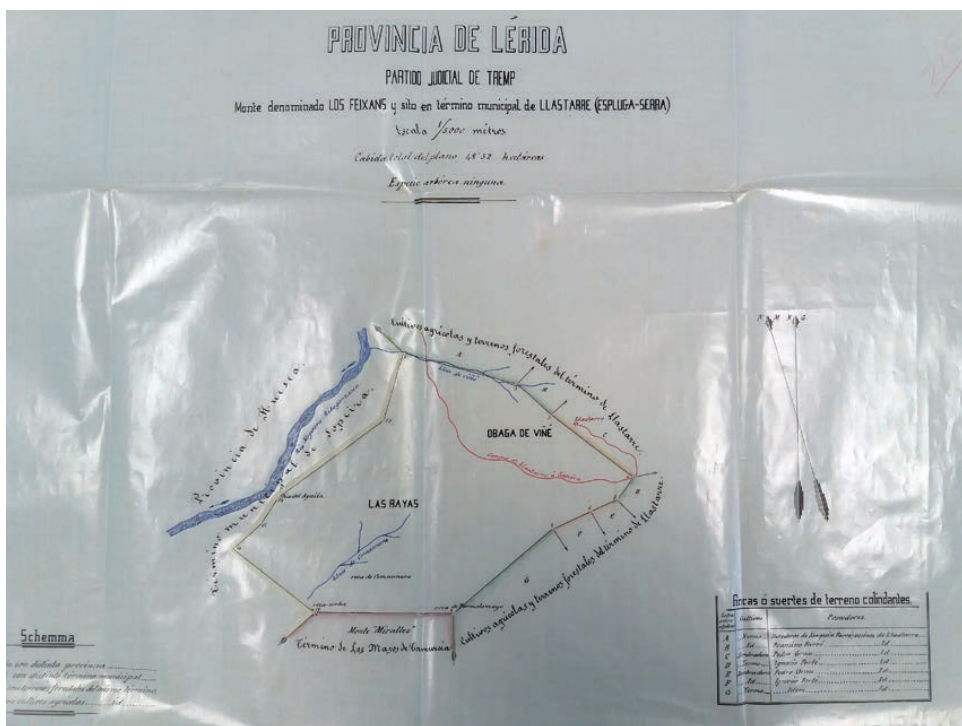
Pedro de la Puente (1878): *Croquis del monte denominado "Monsech" perteneciente al pueblo de Llimiana* (n. 235 CUP; AADGL: sig. 48283).

El 1886, any en què l'enginyer cap Xavier de Ferrer realitza diversos treballs a les forests d'Abella de la Conca, ja resta ben establerta la metodologia de treball. Un inventari sencer consta de tres documents: la memòria o descripció de la forest, el registre o quadern amb les dades del càlcul perimetral (angles i distàncies) i el plànol dibuixat sobre paper-tela, sovint amb dimensions molt grans.

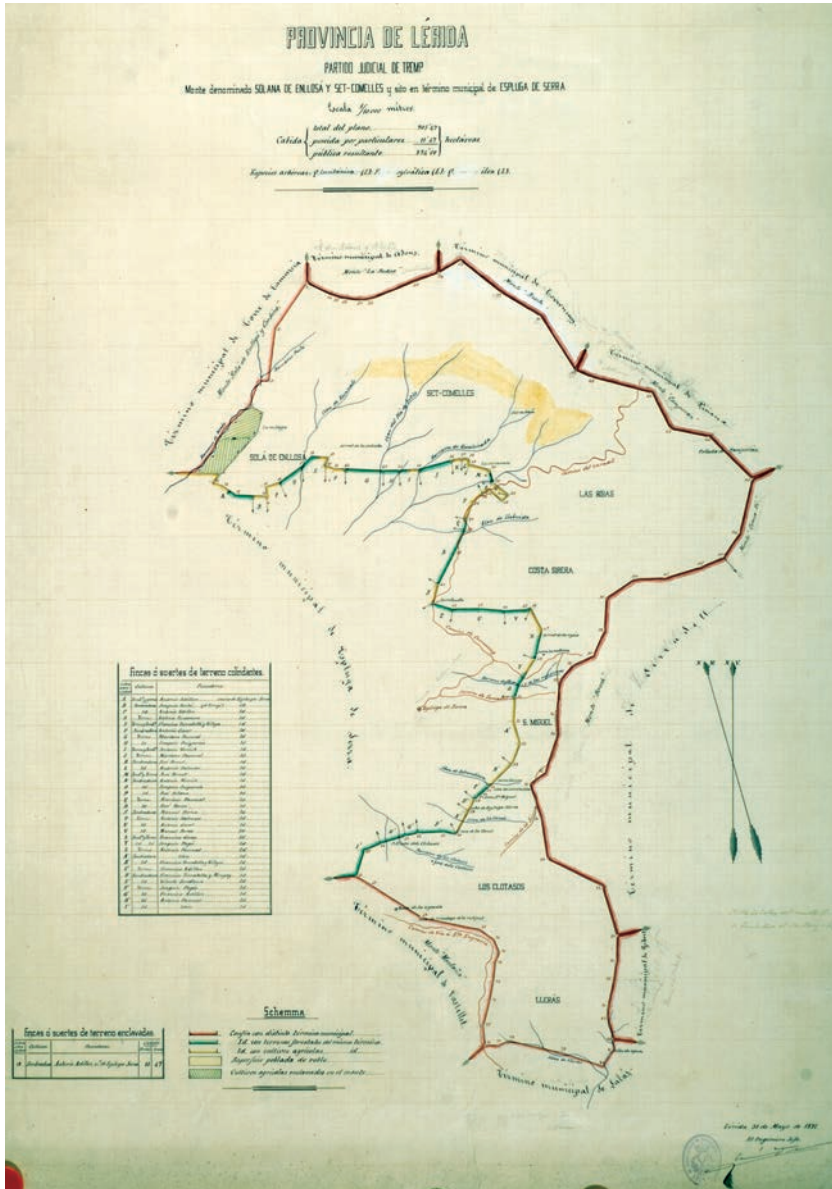

Memòria referia a la forest Montsec, de Llimiana, de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (1892). AADGL: sig. 48283, núm. 235 CUP.

Josep Reig (1891): Monte denominada Los Feixans y sito en término municipal de Llastarre (Espluga-Serra) (n. 225 CUP; AADGL: sig. 48282; CUP n. 225). Escala 1:5.000.

D'altra part, a l'AHL es conserven nombrosos plànols originals dibuixats sobre paper mil·limetrat, com ara aquest referit a Espluga de Serra.

Xavier de Ferrer (1891): *Monte denominado Solana de Enllosà y Set-Comelles y sito en término municipal de Espluga de Serra* (n. 229 CUP; AHL: Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4509). Escala 1:10.000.

El gruix dels treballs dels tècnics del Districte Forestal de Lleida es va desenvolupar els anys 1891 i 1892 (després de l'esmentada dedicació primerenca a Abella, el 1886),¹² sempre sota la direcció de Xavier de Ferrer. En aquest període consta la participació, molt activa, de Lluís de Ferrer (germà de l'anterior), amb 25 estudis forestals,¹³ i de Josep Reig, amb 14. Xavier de Ferrer també tingué una participació cabdal, i és segur que va fer la totalitat dels treballs en 6 forests, però es fa difícil aclarir si tots els plànols que ell va signar com a cap i que corresponen a forests de les quals no s'ha conservat memòria descriptiva (unes 38) realment són obra exclusiva seva o són més aviat imputables als altres dos enginyers. Possiblement per tal d'homogeneïtzar el llenguatge gràfic, Xavier de Ferrer dibuixa el document cartogràfic final, sobre el paper mil·limetrat que permetia el càlcul d'hectàrees, de totes les forests.

Al Pallars Jussà no hi hagué més aixecaments cartogràfics forestals a partir de 1897, si més no fins després de la Guerra Civil.

3) DOCUMENTACIÓ FORESTAL VIGENT

Els treballs d'identificació i quantificació de les forests d'utilitat pública van donar lloc a l'actualització del corresponent inventari, publicat com a *Catálogo de los montes y demás terrenos forestales exceptuados de la Desamortización por razones de utilidad pública. Formado en cumplimiento a lo dispuesto en el artículo 4º del Real Decreto de 27 de febrero de 1897. Provincia de Lérida* (1953, Lleida: Artis Estudios Gráficos). Aquesta font informa del nom i número de la forest, la pertinença, el municipi i les afrontacions, entre altres dades. La dada de pertinença és la més valuosa, atès que permet identificar els boscos de titularitat compartida entre diversos pobles. La demarcació vigent dels boscos dona lloc a una cartografia de la direcció general de Medi Natural que presenta una precisió suficient a escala 1:50.000.

A parer nostre, quan la demarcació entre dos comunals de termes municipals veïns compta amb el beneplàcit de les dues parts, aquesta delimitació hauria de tenir rang de termenal municipal. Tanmateix, en cas de desacord o d'absència de communal en un dels dos municipis veïns no és forçós que la fitació forestal sigui la més representativa de la línia de terme.

12 Excepcionalment, el 1888 l'ajudant Pascual Navarro Cañizares va treballar en una forest d'Isona.

13 Excepcionalment realitza un parell de treballs posteriors, en 1895 i 1897.

Opinem també que generalment mereix més crèdit la delimitació forestal que no pas la municipal vigent. La segona es va realitzar en el seu moment (dècades de 1920 i 1930) sense gran precisió i d'una forma apressada, sovint sense prou garanties de procediment, per exemple per absència de les autoritats locals d'una de les dues parts implicades. Pel mateix motiu massa sovint es va reduir el nombre de fites reconegudes i es van traçar trams arbitraris, totalment rectilinis.

Tanmateix, cal advertir que algunes forests públiques o privades amb conveni amb la Generalitat són de creació relativament recent, no pas sorgides de la formació del CUP, i han aplegat de forma arbitrària forests que antigament pertanyien a diversos pobles. Aquesta situació és particularment freqüent al Pallars Jussà, en comparació a les altres comarques pirinenques.

4) APORTACIONS DE JACINTO BONALES I MIQUEL BAILAC

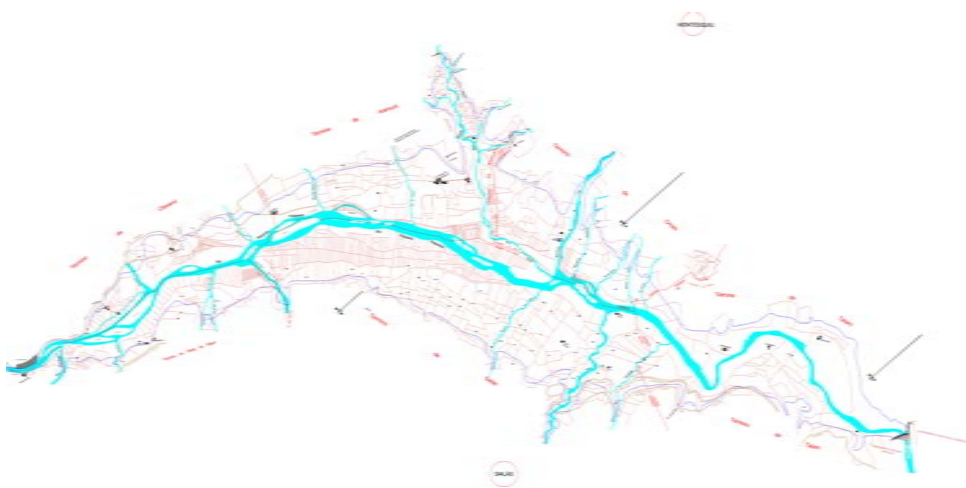
Des de la seva tesi doctoral, l'historiador Jacinto Bonales ha treballat a fons documentació de tota mena referida al Pallars Jussà. Un darrer resultat d'aquest amplíssim coneixement és el llibre *Els camins històrics del Pallars Jussà* (Garsineu, 2015) del que és coautor juntament amb un altre membre del l'equip, Miquel Bailac. Resultava obligat, per tant, comptar amb la seva col·laboració en aquest treball, i per això va elaborar per encàrrec de l'IDAPA un "Informe tècnic" a la vista de la primera versió del nostre treball. En aquest s'aporten gran nombre d'informacions, mapes i reflexions, referides a un abast cronològic amplíssim (des de l'alta edat mitjana) que en aquest sentit va més enllà de l'ambició del nostre estudi, molt centrat en l'etapa de transició de l'Antic Règim als municipis constitucionals.

La documentació que ha emprat es troba de forma important a l'Arxiu de la Corona d'Aragó en forma de plets entre localitats (fons de la Reial Audiència) o fons patrimonials com la varvassoria de Toralla (dels Sentmenat) o la comanda de Susterris. També ha emprat protocols notariais (Arxiu Comarcal del Pallars Jussà), el Cadastre fotogràfic de 1953-60 (Arxiu de la Diputació de Lleida), etc. No ens és possible recollir en aquest document, emperò, totes les dades que aporta, i que en tot cas mereixerien d'una publicació específica. Al llarg del text ens remetem sovint al seu estudi com a font d'informació.

Hem tingut en compte en la mesura possible les seves aportacions, i en més d'un cas ens ha donat arguments per canviar de plantejament; per exemple si nosaltres érem inicialment partidaris de considerar la Vall de Capdella com un conjunt complex, ens ha decantat per remarcar la individualitat de cadascun dels

tres pobles que la integren. També ha estat important la seva aportació per remarcar que no podem assimilar forest d'utilitat pública amb bé comunal, perquè sovint (i més encara al Pallars Jussà) algunes muntanyes eren privades segles abans de la Desamortització. En un altre aspecte, en canvi, hem sigut reticents al suggeriment de Bonales, de donar categoria d'entitat històrica o d'ens local tradicional a algunes quadres sense –al nostre entendre– prou singularitat física o geopolítica. També per coherència amb els criteris emprats en les altres cinc comarques pirinenques. I perquè cal no perdre de vista que al capdavall el nostre és un estudi dels “termes tradicionals del pobles”, de tal manera que allà on no hi ha (i sovint mai no n'hi ha hagut) *poble* (en la doble accepció de nucli de població i en el sentit arcaic d'ajuntament) cal ser restrictiu i prudent a l'hora d'incorporar nous àmbits a l'inventari d'ens locals. Carreu i Enrens són admissibles per la seva singularitat geogràfica (entre altres elements), Torogó també perquè tenia (i encara té) un nucli de població diferenciat, però altres casos (Boumort, Miralles...) no presenten, a parer nostre, prou motius per a elevar-los a la categoria d'ens local tradicional (al cas especial de Turmeda ja ens hi hem referit i en tot cas ens remetem al comentari específic).

Per la seva banda, Miquel Bailac aporta una síntesi i georeferenciació de la magnífica cartografia topogràfica aixecada per la Canadencia amb motiu de les expropiacions i construcció del pantà de Talarn o de Sant Antoni, cap a 1913, en la qual es dibuixa –juntament amb el parcel·lari, camins, etc.– els límits municipals vigents aleshores. Aquests límits són, lògicament, més fidedignes que els reportats per l'Instituto Geográfico el 1929, quan les aigües ja cobrien aquests

terrenys; a més, el treball de la Barcelona Traction es va fer a una escala molt més detallada. El nostre mapa permet contrastar ambdós traçats i comprovar que Salàs comprenia més extensió del que es considera en l'actualitat, excepte per la banda sud, on és Talarn qui guanya superfície.

CONCLUSIÓ. TIPOLOGIA DE LÍMITS

D'acord amb les diverses fonts emprades, els límits que podem traçar per tal de reconstruir aproximadament la delimitació local tradicional del Pallars Jussà tenen dos graus diferents de fiabilitat.

El grup de traçats documentats cartogràficament està format per les següents categories:

- a) Delimitació municipal vigent segons l'ICGC,
- b) Delimitació municipal desapareguda per raó d'agregacions municipals però que resta documentada per l'IGN,
- c) Delimitació municipal prèvia a l'embassament de Talarn, documentada pels topògrafs de l'empresa hidroelèctrica, i aportada per M. Bailac,
- d) Delimitació forestal vigent segons la Direcció General de Forests (DARPA),
- e) Delimitació forestal antiga documentada cartogràficament.

El grup de traçats hipotètics, dubtosos o fins i tot merament operatius (imprescindibles per a tancar el polígon del termenal d'un poble) són:

- f) Delimitació proposada per J. Bonales d'acord amb documentació de tot tipus,
- g) Curs fluvial,
- h) Carena,
- i) Camí,
- j) Cadastre,
- k) Traçat rectilini, arbitrari i convencional.

El principal percentatge de línies de terme (42,3%) correspon al traçat actual dels municipis, al qual es pot afegir un 10,6% de termenals suprimits però que compten amb cartografia oficial (IGN). Al voltant del 30% de les línies es deriva de la documentació de forests d'utilitat pública. Aquests tres elements informen en relació al 83,2% dels termenals. La taula següent fa recompte dels diversos tipus de límits. En total comptabilitzem 1.150 km de línies de terme.

Quadre 1. Quilòmetres de línia de cada tipus de termenal i % del total

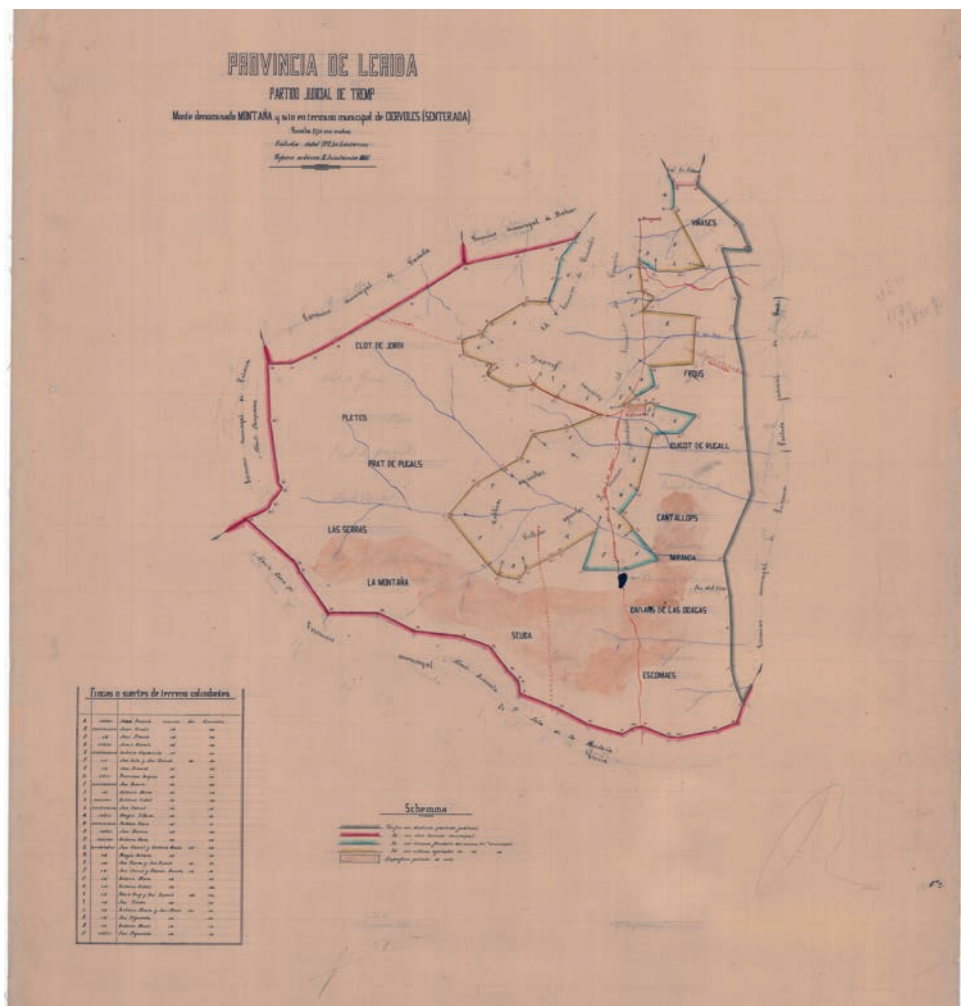
Nivell	longitud (km)	% long. Total
Terme municipal vigent	486,65	42,3
Límit de forest pública o consorciada actual	327,75	28,5
Límit municipal antic documentat per l'IGN	122,03	10,6
Límit hipotètic, riu	70,94	6,2
Límit hipotètic, carena	41,11	3,6
Límit hipotètic convencional	24,33	2,1
Límit segons cartografia forestal antiga	20,56	1,8
Límit segons J. Bonales	20,11	1,7
Límit hipotètic, cadastre	16,61	1,4
Límit municipal anterior a l'embassament	10,86	0,9
Límit hipotètic, camí	9,07	0,8
Total	1.150,02	

En total s'han identificat 129 polígons, corresponents a termes antics, o bé a territoris de titularitat compartida (condominis) o bé enclavaments que pertanyen al terme d'un sol poble. Concretament són:

- 117 termes antics,
- 5 condominis (un dels quals compartit amb un poble de l'Alta Ribagorça i un altre format per dos sectors o àmbits separats, a la vall de Capdella),
- 5 enclavaments,
- i 2 forests disputades, Serraspina i Turmeda, que fan de mal agregar a cap dels pobles immediats.

Pel que fa a nuclis de població, en la majoria d'entitats només hem indicat un, aquell que se'n pot considerar la capital. Amb tot, hi ha jurisdiccions on no es pot parlar pròpiament de nucli històric, només de masies esparses, i per tant no indiquem capitalitat. En l'extrem contrari hi ha el terme complex del Batlliu de Sas, Sentís i Benés perquè, malgrat haver format de sempre un sol municipi es fa difícil indicar-hi una sola capital (de fet 1897 l'ajuntament va passar de Sas a Benés) i cada poble tenia alguns trets de personalitat diferenciada. En els altres dos casos dubtosos (les Valls de Sant Serni i Vall de Barcedana) sí hi ha prou arguments per assenyalar una sola capital.

Les dimensions dels termes històrics era molt contrastada: dels migrats 0,78 km² de Tremp fins als més de 50 km² de Sant Salvador de Toló i d'Hortoneda (per bé que els *Comunals Capdella* encara són més extensos, amb prop de 66 km²).

Xavier de Ferrer (s.d.): *Monte denominado Montaña y sito en término municipal de Ciérvolas (Senterada)* (n. 242 CUP; AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4548). Escala 1:10.000.

Aquest plànol dibuixa la major part del terrenal de Cérvoles i Burguet. En magenta els afrontacions amb els termes veïns del mateix partit judicial de Tremp: Naens, Cadolla, Pinyana, la forest en condomini de Coma Pi i Erinyà. En gris les afrontacions amb el terme de Puigcerver i Lluçà, adscrit al partit judicial de Sort. Les línies grogues i verdes representen límits amb terres del mateix municipi de Cérvoles, segons es tracti de conreus o forests privades.

DESCRIPCIÓ DELS TERMES TRADICIONALS DELS POBLES DEL PALLARS JUSSÀ EN RELACIÓ ALS BÉNS COMUNALS

ABELLA DE LA CONCA

La Baronia d'Abella comprenia, a més del municipi d'Abella de la Conca (amb Bóixols i Carreu), el de Sant Romà d'Abella. Encara que les forests les esmentem dins dels hipotètics termes històrics d'Abella i de Bóixols, en realitat totes han de ser considerades com a comunals compartides per tots els llocs de la Baronia (també Sant Romà). No individualitzem les forests com a condomini perquè la seva delimitació és summament complexa i faria incompreensible el mapa. Tampoc no ens ajustem als límits de la forest 205 per assenyalar el límit entre Abella i Bóixols.

ABELLA DE LA CONCA: inclou les forests *Aubagues i Fonguera* (203),¹⁴ *Carràmia o Carrànima* (205),¹⁵ *Obac de Toà* (privada amb conveni) i la major part dels *Boscós municipals d'Abella de la Conca* (privats amb conveni), dins dels quals hi ha dues forests excloses del CUP: *Monteguida*¹⁶ i *Gargallosa*.¹⁷

14 AADGL: sig. 48280; memòria (Abella de la Conca, 22-9-1886) i plànol 1:5.000 (Lleida, 30-9-1886) de l'enginyer cap Xavier de Ferrer; 473,32 ha (3,52 de particulars). La denominació plural d'Aubagues la proposa l'enginyer per agrupar diverses. L' AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4480). Bóixols no participava d'aquesta forest (Bonales).

15 AADGL: sig. 48280; memòria (Abella de la Conca, 16-6-1891) i plànol 1:10.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 330,20 ha. Pertinença: "Al común de vecinos de Abella de la Conca, S. Romá de Abella i Bóixols". L' AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4482). El topònim que figura a la cartografia ICGC, Carrànima, també apareix en el catàleg de forests públiques exceptuades de la Desamortització el 1862. Descripció dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297.

16 AHL: Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4485; terme d'Abella de la Conca (afronta per O. amb Basturs), plànol 1:10.000, 423,4 ha, enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d..

17 AHL: Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4484; terme d'Abella de la Conca (no afronta amb altres termes), plànol 1:2.500, 34,35 ha, enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891). Descripció dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297.

BÓIXOLS: inclou *Bosc de Fontfreda, la Vall i Solà de la Teulera* (204)¹⁸ i *Faià* (206).¹⁹ Els sectors de la Rua i Faidella havia tingut cert funcionament autònom (batlle propi a l'Antic Règim) però alhora vinculat a Bóixols. Terme unit a Abella de la Conca el 1847.

CARREU: correspon a la forest homònima (357), de la Generalitat, la qual mai va ser d'ús comunal sinó senyorial. Terme unit a Bóixols abans de 1842.²⁰

CASTELL DE MUR

GUÀRDIA I CELLERS:²¹ inclou *Montsec* (232),²² a més d'algunes peces de l'aglomerat forestal anomenat *Comunals de Guàrdia de Tremp i Mur*.

EL MEÜLL: inclou algunes petites peces de l'aglomerat forestal del conjunt del municipi. Terme unit a Mur el 1847.

18 AADGL: sig. 48280; memòria (Bóixols, 11-8-1886) i plànol 1:5.000 (Lleida, 31-8-1886) de l'enginyer cap Xavier de Ferrer; 66,24 ha. Respecte a la pertinença afirma: "creemos que lo propio que el denominado Fayá y demás del termino de Abella debe considerarse como perteneciente a los dos citados pueblos [Abella i St. Romà], entendiendo comprendidos también en Abella sus agregados." L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4481). Descripció dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297.

19 AADGL: sig. 48280; memòria (la Rua, 6-8-1886) i plànol 1:5.000 (Lleida, 31-8-1886) de l'enginyer cap Xavier de Ferrer; 152,32 ha (0,98 de particulars). L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4480). Descripció dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297.

20 A la seva claríssima delimitació i aïllament geogràfic cal afegir la singularitat històrica que es deriva de pertànyer a una parròquia de l'Alt Urgell, Montanissell.

21 El determinatiu *de Tremp* va ser incorporat a Guàrdia el 1916; la Generalitat (1933) va propugnar substituir-lo per l'actual *de Noguera*, que no ha estat adoptat oficialment fins molt recentment (encara en l'edició del mapa 1:50.000 que usem com a base cartogràfica del nostre mapa de termes figura *de Tremp*). Tanmateix fóra més adient, per evitar confusions d'adscripció comarcal, *Guàrdia de Pallars*, si bé en deixar d'anomenar un municipi també es podria prescindir del complement.

22 AADGL: sig. 48283; descripció i croquis de l'ajudant Pedro de la Puente (la Pobla de Segur, 30-5-1878). Memòria i plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Lleida, 31-8-1892); 1.152,34 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4516). En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren 3: *Montsec, Serrat d'Espona i Brugal*.

MUR: inclou la forest *Serra Grossa, Carboner, Romeral, Rius i Pedregar*, avui mal anomenada *Serra Carbonera i Serra Grossa* (236 bis),²³ *Coscó i Cumons* (Generalitat)²⁴ i la major part de l'aglomerat forestal *Comunals de Guàrdia de Tremp i Mur*.²⁵ *Los Plans i el Puig* va ser exclòs del CUP.²⁶ Terme unit a Castell de Mur (amb capital a Guàrdia) el 1971.²⁷

CONCA DE DALT

Sector occidental

ERINYÀ:²⁸ inclou la forest *Auserola, Solà de la Muntanya i les Rebolleres*,²⁹ incorporada a la forest privada amb conveni anomenada *Argensola Comapi* (en realitat *Enserola i Coma Pi*). Inclou la quadra senyorial d'Orteu, a la marge esquerra del Flamisell.³⁰ Terme unit a Serradell el 1846.

23 AADGL: sig. 48283; documentació a partir de 1961.

24 Coscó era una de les cases importants del terme de Mur, la qual afrontava per l'oest amb Castellnou, per la qual cosa no hi ha dubte sobre la pertinença d'aquest comunal a Mur i no pas al Meüll. La forest és d'origen privatiu, no pas comunal.

25 El 1855 es declaren 650 jornals de comunals (AHL: Desamortització, sig. 193). Sobre excepció de desamortització dels comunals de Mur i reclamació d'empru de Puigverd, el 1856: AHL, Desamortització, sig. 267. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren quatre: *Porredó, Aubac Fontfreda, Escortades i Plans i Serra Grossa*.

26 AHL: Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4528; plànol 1:10.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 474 ha.

27 La recanació del geòmetra Bernat Sor (1734) identifica 4 comunals: Comuns de 150 jornals, Serrat de Sant Pere (160 j.), Cordellans (760) i Plans de Claret (200 j.) (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 112).

28 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que les pastures del poble són comunes.

29 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4554; plànol 1:10.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 321,4 ha. El 1855 s'identifiquen les forests: *Obac de Santa Maria, Moró, Anserola, Baixada, Solà de Coma de Llaus, Gargallà, Bac del Febre, Comes i Comellons, Muntanya del Sinyor* (AHL: Desamortització, sig. 194, Serradell).

30 És J. Bonales qui localitza aquest quadra i explica el motiu de la incorporació d'aquest sector de l'altra riba del riu: originàriament era de Reguard, però com a conseqüència del trasllat dels seus pobladors a Erinyà, el 1524 s'establí un arbitratge que establí la seva vinculació amb aquesta localitat.

RIVERT:³¹ inclou la forest *Grau i Palomera*,³² ara privada amb conveni i precisament anomenada *Comunals de Rivert*. Terme unit a Serradell el 1846.

SERRADELL:³³ inclou la forest *el Bosc de Serradell* (243).³⁴ Terme unit a Conca de Dalt el 1969.

TORALLA: incloïa les forests *les Roques*,³⁵ *Obaga de Vilanova*³⁶ i *Ribes del Prat del Roi i Rebollar*,³⁷ totes elles excloses del CUP.³⁸ Amb tot, al Cadastre de 1960 encara hi ha 367 ha del comú de veïns (Bonales). Hi incloem la quadra de Mascarell, a l'angle nord-oriental del terme, que a la fi de l'Antic Règim va tenir batlle propi.³⁹ Terme unit a Serradell el 1846.⁴⁰

31 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que les pastures del poble són comunes i la llenya “es término común que produce boix, enebros, sabinas, coscoll, de cuyas la mayor parte de las gentes se valen para hacer fuego.”

32 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4555; plànol 1:10.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 560,1 ha. El 1855 s'anomena *Graus i Palomera* (AHL: Desamortització, sig. 194, Serradell).

33 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que les pastures del poble són comunes i s'esmenten els diversos usos.

34 AADGL: sig. 48284; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (Serradell, 19-5-1891) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 910,45 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4556). El 1855 s'identifiquen les forests: *Feixes, Racó i Pujol Foradat, Bosc i Banc de Damunt* (AHL: Desamortització, sig. 194).

35 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4558; plànol 1:5.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 73,7 ha. El 1855 s'identifiquen les forests: *les Roques, Obac i Obaga de Vilanova* (AHL: Desamortització, sig. 194, Serradell).

36 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4559; plànol 1:1.500 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 31-6-1891); 8,64 ha.

37 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4560; plànol 1:1.500 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 61,12 ha. Aquest croquis dona a entendre que el límit actual de la Pobla, ben rectilini en aquest tram de contacte amb Toralla, va tenir un traçat divers, remuntant un tram del barranc de Mascarell.

38 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que les pastures del poble són comunes.

39 No arribà a constituir, però, ajuntament constitucional; Madoz esmenta Mascarell dins Toralla. Sempre s'havia considerat integrant del terme de Toralla fins a la seva venda als Orteu el 1743, fins el punt de fer un atermenament amb la Pobla de Segur el 1749 (Bonales). Dos mapes forestals de finals del s. XIX donen a entendre que la quadra de Mascarell (o bé la seva part oriental) pertanyia a la Pobla de Segur: el suara esmentat de Ribes del Prat del Roi i Rebollar (Toralla) i el de la forest de Santa Magdalena, referit a tota la riba dreta del Flamisell dins del terme de la Pobla, el qual indica que al nord del barranc de Mascarell aquesta forest comunal deixava d'afrontar amb el terme de Toralla per passar a fer-ho amb terrenys forestals del terme de

TORALLOLA: inclou les forests *Comunals*,⁴¹ *Obagues de Santa Cecília*,⁴² *Planells*⁴³ i *Rebollar*,⁴⁴ totes elles excloses del CUP.⁴⁵ Amb tot, al Cadastre de 1960 encara hi ha 144 ha del comú de veïns (Bonales). Terme unit a Serradell el 1846.

Coma Pi:⁴⁶ condomini d'Erinyà i Serradell,⁴⁷ exclòs del CUP i actualment subsumit en la forest privada amb conveni anomenada *Argensola Comapi*.

Sector oriental

ARAMUNT:⁴⁸ inclou la forest *Sant Corneli* (Generalitat).⁴⁹ Terme unit a Conca de Dalt el 1969.

la Pobra de Segur, concretament “Monte de pino denominado Bosch de Mascarell, perteneciente a don Mariano Orteu”. Res a veure, doncs, amb la línia recta que actualment defineix el termenal entre la Pobra de Segur i Conca de Dalt en el tram de Toralla.

40 El sector sud-occidental, a tocar de Rivert i Sensui, havia estat la quadra medieval de la Serra, plenament incorporada a Toralla el 1625, objecte de nombroses disputes de límits amb Torallola, que va obtenir dret d'empriu (Bonales).

41 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4561; plànol 1:5.000 de Xavier de Ferrer, s.d.; 107,85 ha.

42 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4562; plànol 1:1.500 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 15,28 ha. Aquest sector es troba dins una antiga quadra medieval, anomenada del Solà (Bonales).

43 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4563; plànol 1:1.500 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 16,25 ha.

44 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4564; plànol 1:2.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 11,85 ha. El 1855 s'identifica la forest *Solà del Rebollar* (AHL: Desamortització, sig. 194, Serradell).

45 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que les pastures del poble són comunes, i que “Hay bastantes comunes, ya incultos, ya que se cultivan”.

46 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4557; plànol 1:10.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 361,4 ha (43,6 de particulars).

47 Segons anotació en les afrontacions del plànol referit a la forest núm. 243. Els diversos mapes forestals antics de la zona confirmem que aquest condomini pertanyia, però, al terme de Serradell.

48 Bonales (1999, p. 14) aporta la referència d'un capbreu d'Aramunt de 1668, a l'AHL. En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que “los pastos del término de esta villa son del común aprovechamiento” i s'esmenta la partida del Bosc.

49 AHL: Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4493; plànol 1:10.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 665 ha. Segons aquest, la solana de Sant Corneli també hauria format part del terme d'Aramunt, però en el nostre mapa ens ajustem a la delimitació forestal i municipal vigent. Notícia sobre la privatització de la finca: Bonales, 1999, p. 113 i 139.

CLAVEROL: inclou la forest privada amb conveni *les Planes de Claverol*.⁵⁰ El poble del Pont de Claverol és la capital del terme resultant de les fusions municipals de 1969, equívocament anomenat *Pallars Jussà* fins el 1995, en què s'adoptà la denominació actual de Conca de Dalt.

HERBA-SAVINA: inclou *Serra o Solana*,⁵¹ que és la part oriental de la forest ara anomenada *Herba-savina, Obaga de Gallinova i altres* (Generalitat). Terme unit a Hortonedà el 1847.

HORTONEDA: inclou les forests *Boumort* (20 bis, Generalitat),⁵² *Perauba* (Generalitat)⁵³ i *Canarill* (Ajuntament). Terme unit a Conca de Dalt el 1969.

PESSONADA:⁵⁴ inclou *Espluganelles i Collades*,⁵⁵ que és la part sud-occidental de la forest ara anomenada *Herba-savina, Obaga de Gallinova i altres* (Generalitat).⁵⁶ Terme unit a Hortonedà el 1847.

SANT MARTÍ DE CANALS: inclou la forest privada amb conveni *Serrat, Gairat i Baix*.⁵⁷ Terme unit a Claverol el 1847.

50 Segons J. Bonales la part septentrional d'aquesta forest pertanyia al terme de Sossís, i el límit passava per la carretera d'Hortonedà.

51 AHL: Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4529; plànol 1:5.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 80,6 ha. Aquest mapa assenyala com a fita nord-occidental la "Roca de pico Fret".

52 La muntanya de Boumort fou un àmbit de domini directe del duc de Medinaceli (no pas un comunal) però en el qual els veïns d'Hortonedà sempre van reclamar drets d'empriu. Es podrien al·legar alguns paral·lelismes amb Carreu i considerar-ho un terme tradicional, però hi ha més arguments per incloure aquesta muntanya dins d'Hortonedà: en raó a l'adscripció parroquial, per la manca d'una delimitació física o politicoadministrativa clara, per la manca d'alguna figura de govern local a l'Antic Règim (no s'hi feia nomenament de batlle) i per la constant reclamació de drets pels veïns d'Hortonedà. D'altra part, la forest 20 bis inclou també l'antiga quadra de la Torre de Senyús.

53 No està clar que correspongui a l'antiga quadra homònima perquè no s'hi inclou la torre de Perauba.

54 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que les pastures del poble són comunes.

55 AHL: Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4530; plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 477,92 ha.

56 Per la banda nord, afrontació amb Hortonedà, seguim les informacions de J. Bonales que indiquen que el terme arribava més al nord del que fa l'actual demarcació de la forest.

57 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que les pastures del poble són comunes.

SOSSÍS:⁵⁸ inclou la forest enclavada de *Baiarri* (221)⁵⁹ i la d'*Obac, Serrats i Solà* (221 bis).⁶⁰ Terme unit a Hortonedà el 1847, actualment EMD.

GAVET DE LA CONCA

ARANSÍS: inclou *la Serra del Camp Pelat* (forest privada amb conveni).⁶¹ Terme unit a Gavet de la Conca el 1970.⁶² El límit meridional va ser cartografiat en la 1a edició del MTN.

GAVET I FONTSAGRADA: el 1855 s'esmenten les forests comunals *Obacs de Terrassa, los Aspres, Costa de Torrella, Costa de la Carrerada i Capllongs*.⁶³ Terme unit a Sant Serni el 1847; el 1970, en formar-se el municipi actual per fusió d'Aransís, Sant Salvador de Toló i Sant Serni, Gavet esdevingué la capital.

SANT SALVADOR DE TOLÓ: inclou les forests *Comunals de Sant Salvador de Toló, Comunals de Sant Salvador de Toló i Montsec* (anomenat *Garriga de Montsec* quan s'estudià la seva inclusió en el CUP)⁶⁴ i *Bonrepòs* (Diputació).⁶⁵

58 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que les pastures del poble són comunes i que: "En este término hay comunes que cultivamos y no sacamos grande provecho por muy floja la tierra".

59 AADGL: sig. 48282; memòria de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Sossís, 4-6-1891) i plànol 1:10.000 (Lleida, 30-6-1891) de l'enginyer cap Xavier de Ferrer; 997,62 ha (30,6 de particulars). En relació a la pertinença: "Pertenece al común de vecinos de Sosís, si bien el dominio directo es de la casa ducal de Medinaceli y paga un censo anual por razón de establecimiento. Los pueblos de Peramea y Pujol tienen sobre este monte las servidumbres de leñas y pastos, no pudiendo pernoctar los ganados en el monte." L' AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4504).

60 AADGL: sig. 48282; memòria de Lluís de Ferrer, 1897, referida només a *Serrat i Solà*; 152, 62 ha; sense plànol (hi ha croquis de 1968). L' AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4505), escala 1:5.000.

61 En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) hi figuren *Obaga de l'Om i Obaga*.

62 Segregat de l'extens terme de Llimiana el s. XVI (Bonales).

63 AHL: Desamortització, sig. 194. Els agrimensors Salazar i Peña (1870) descriuen els comunals *Aubac de Damunt, Terrenys de Gavet* (ambdós de Gavet) i *Reiet o Costa de Torrella i Aspre* (els dos de Fontsagrada): AHL, Desamortització, sig. 297.

64 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4544; plànol 1:10.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (30-6-1891); 678 ha. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren 3: *Costa del Tossal, Coscolló i Quadra de Monrepòs*. En el catàleg de forests

Les dues darreres forests corresponen a sengles antigues quadres senyorials, de Montllor i de Bonrepòs, però on els veïns de Sant Salvador de Toló hi tenien drets d'empru. Terme unit a Gavet de la Conca el 1970.

SANT SERNI: inclou *Serrat de Sant Serni* (235 bis).⁶⁶ Terme progressivament esqueixat de Llimiana al llarg del s. XVIII i inici de l'època constitucional. El 1970 la capitalitat passà a Gavet de la Conca, amb motiu de la incorporació al municipi d'Aransís i St. Salvador de Toló.

VALL DE BARCEDANA: denominació geogràfica sense fonament històric que abraça els pobles de Sant Cristòfol de la Vall, Sant Martí de Barcedana i Sant Miquel de la Vall. Els tres pobles van arribar a formar un sol municipi constitucional sota el nom de Sant Martí, i per aquest motiu hi situem la capital, tot i que el cap de parròquia era Sant Miquel (St. Cristòfol era parròquia de Llimiana). El municipi de Sant Martí va ser agregat a Aransís el 1847; tanmateix, el límit amb Aransís va ser cartografiat en la 1a edició del MTN. En origen tot el terme rústic pertanyia a Llimiana, i només els nuclis eren jurisdiccions senyorials de caràcter eclesiàstic,⁶⁷ en tant que terme de construcció contemporània, adoptem com a límit amb Llimiana allò que es va formalitzar el s. XX, malgrat que això suposa incloure a la Vall de Barcedana una franja de la forest 235, pertanyent a Llimiana.⁶⁸

públiques exceptuades de la Desamortització el 1862 figura *Obaga de Mera*. Encara que Garriga de Montsec era una forest del duc de Medinaceli, els veïns de Sant Salvador de Toló hi tenien empru i es va exceptuar de la Desamortització en atenció al seu aprofitament comunal (Bonales).

65 Sobre disputa de Sant Salvador de Toló amb el duc de Medinaceli sobre drets comunals a la Quadra de Bonrepòs: AHL, Desamortització, sig. 272, 1849-65. La quadra de Bonrepòs no era considerada comunal, encara que els veïns de Sant Salvador hi tenien dret de pastura i la reclamaren, fins que a començaments del s. XX la comprà la Diputació de Lleida (Bonales).

66 AADGL: sig. 48283; documentació a partir de 1910. El 1855 es diu que les forests comunals són: *la Serra, Camí Ramader, Solers, Clot de Roca, Prats i (?) dels Prats i Verneda* (AHL: Desamortització, sig. 194). Els agrimensors Salazar i Peña (1870) descriuen el comunal *Serra*: AHL, Desamortització, sig. 297.

67 Això no obstant, la universitat de Sant Martí de Barcedana va defensar els límits de terme (de Llimiana) davant els veïns de Mata-solana (plet de 1767 referenciat per J. Bonales).

68 El plànol de la forest 235 (Montsec) encara assenyala Llimiana com a terme veí en tota l'afrontació septentrional. Amb tot, en la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) figuren a "la Vall" els comunals: *Bosc, Estanya i Serra*.

ISONA I CONCA DELLÀ

BASTURS: els comunals històrics eren dos: *lo Prat i Costa Gran, Barbalí, Santa Llúcia, Costa dels Corrals, Vilavella i Solanes*,⁶⁹ actualment subsumits en la forest anomenada *Comunal d'Orcau*. Terme unit a Orcau el 1847.⁷⁰

BENAVENT:⁷¹ inclou la forest *Obaga de Benavent* (216-3r).⁷² Terme unit a Isona i Conca Dellà el 1970.

BISCARRI: inclou la forest *Obaga de Biscarri* (216 bis).⁷³ Terme unit a Benavent el 1847 (en realitat Biscarri va ser la capital inicial durant pocs anys).

CONQUES: inclou la forest *Comunal de Conques* i part de l'anomenada *Comunal de Basturs*,⁷⁴ a més de fragments de l'aglomerat dit *Forests Públiques d'Isona i Conca Dellà*. Terme unit a Isona i Conca Dellà el 1970.

COVET: inclou algunes peces de l'aglomerat *Forests Públiques d'Isona i Conca Dellà*. Terme unit a Isona el 1846.⁷⁵

FIGUEROLA D'ORCAU: terme unit a Isona i Conca Dellà el 1970.

ISONA: inclou les forests *Cimadal, Colomera i Solà del Mullol* (233)⁷⁶ i la *Mullol* (Generalitat),⁷⁷ a més de parts de l'aglomerat dit *Forests Públiques d'Isona i Conca Dellà*.

69 AHL: Desamortització, sig. 193, 1855.

70 El terme medieval de Sant Bartomeu, despoblat el s. XVII, va restar repartit entre Basturs i Conques (Bonales).

71 El determinatiu *de la Conca* va ser incorporat el 1916 en substitució del *de Tresp*, denominació anterior no oficial però utilitzada també a vegades.

72 AADGL: sig. 48281; documentat a partir de 1926.

73 AADGL: sig. 48281; documentat a partir de 1926.

74 Sol·licitud d'excepció dels terrenys comunals, anomenats *el Mont i Pla de Bonasella*: AHL, Desamortització, sig. 270, 1871-98. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) també s'esmenta un tercer: *Llenut* (Llanet?)

75 El terme es va segregar d'Isona el s. XVIII, amb concòrdies entre ambdós pobles el 1752 i 1756; hi contribuï la distinció cadastral, que establí el límit mitjançant el barranc de Francolí (Bonales).

76 AADGL: sig. 48283; memòria de l'ajudant 2n Pascual Navarro Cañizares (Isona, 27-5-1888) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1888); 2.095,95 ha (233,04 de particulars). L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4523). AHL: Desamortització, sig. 269, 1865, sol·licitud d'excepció de les forests comunals d'Isona, mesurades per Salazar i Peña (1871): *Simadal, Obaga de la Colomera, Sant Antolí i Serrat de Guberra*.

77 La recanació del geòmetra Bernat Sor (1730) identifica 10 peces petites de comunals i una més gran (140 jornals) tanmateix petit al costat de la gran propietat del Capítol a l'est del terme, 1.200 jornals limítrofs amb Abella, Valldarques i Biscarri; no s'aclareix la titularitat de la quadra de l'ermita de la Posa, 460 j. (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 79).

MONTADÓ: inclou l'extrem meridional de la forest *Finques Públiques d'Isona i Conca Dellà*. Unit a Benavent en data no determinada entre 1847 i 1860 (el 1847 havia estat unit a Sant Salvador de Toló), i per això actualment enclavament del municipi d'Isona i Conca Dellà.⁷⁸

MONTESQUIU, GALLINER I PUI DE L'ANELL: inclou els comunals *la Solana de Neret, Boscarró i Solana de Galliner i Sant Corneli*,⁷⁹ exclosos del CUP. Terme unit a Orcau el 1847.⁸⁰

ORCAU: els comunals històrics són *Sant Corneli i Serrats i Costes*,⁸¹ actualment subsumits en la forest anomenada *Comunal d'Orcau*, potser en referència a la Conca d'Orcau, perquè comprèn terres de diversos termes històrics. Terme unit a Isona i Conca Dellà el 1970.⁸²

SANT ROMÀ D'ABELLA: inclou part de l'anomenat *Comunal d'Orcau* i parts de l'aglomerat dit *Forests Públiques d'Isona i Conca Dellà*. És partícip dels comunals del terme d'Abella de la Conca.⁸³ Terme unit a Isona i Conca Dellà el 1970.

78 A la seva situació singular hi contribueix el fet que no pertanyés històricament al Pallars, sinó a la vegueria d'Agramunt, després corregiment de Cervera.

79 AHL: Desamortització, sig. 193, 1855. Alhora, s'assenyala que els veïns de Montesquiú, Pui de l'Anell i Galliner tenen empriu en les forests comunals de Vilamitjana i Tremp, el qual dret és recíproc.

80 Terme d'història molt complexa i amb una certa fragmentació interna històrica, definitivament unificada el 1825. Cal remarcar que en època moderna estava vinculat a Vilamitjana, però progressivament se'n va segregat; hi contribuï la diferenciació cadastral el s. XVIII (Bonales).

81 AHL: Desamortització, sig. 193, 1855. Alhora, s'assenyala que els veïns d'Orcau tenen empriu en les forests comunals de Suterranya i Figuerola, el qual dret és recíproc. Descripcions dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297.

82 El cadastre del geòmetra Josep Mayol (1747) identifica dues petites peces del Comú (Erm de la Mariguera, 4 jornals, i a la partida de Lladó, 11 j.) a més dels grans Comunals (1.110 j.) que afrontaven amb els termes de Basturs, Figuerola, Suterranya, Montesquiú i Aramunt (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 118).

83 El plànol d'*Aubagues i Fonguera* (203, vegeu Abella de la Conca) acredita que el 1886 es considera més dilatat el terme de Sant Romà d'Abella, de tal manera que afrontava amb l'esmentada forest.

LLIMIANA

Inclou la forest *Montsec de Llimiana* (235),⁸⁴ així com l'enclavament dels Obacs.⁸⁵

LA POBLA DE SEGUR

GRAMUNTILL: inclou la forest *Rocs de Queralt-Collegats* (Generalitat).⁸⁶ Terme unit a la Poble de Segur el 1847.⁸⁷

MONTSOR: inclou les forests *Comunal, Planes i Comosí* (237 bis)⁸⁸ i *Queralt* (Generalitat), aquesta correspon a una antiga quadra o domini senyorial, per tant no era pas comunal. Terme unit a la Poble de Segur el 1846.

LA POBLA DE SEGUR: inclou les forests *Gelat* (238),⁸⁹ *Santa Magdalena* (238 bis),⁹⁰ *Sentís* (239)⁹¹ i *Vernadot* (exclòs del CUP).⁹²

84 AADGL: sig. 48283; descripció i croquis de l'ajudant Pedro de la Puente (Llimiana, 6-5-1878). Memòria i plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Lleida, 31-8-1892); 2.347,25 ha (15,02 de particulars). Anota que: "Los vecinos de los pueblos que constituyen la Vall de Llimiana, así como los de Tremp, siendo los primeros S. Cerni, S. Miguel, S. Martín y S. Cristóbal de la Vall, tienen en dicho monte la servidumbre de leñas para sus hogares y de pastos para los ganados propios". L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4524). Expedient d'excepció dels comunals *Bosc de Montsec i la Serra*: AHL, Desamortització, sig. 193 (1855) i 269 (1867-99).

85 Segons la documentació antiga el terme arribava al Forat de l'Or i pont immediat sobre la Noguera Pallaresa, per tant una mica més al sud del que assenyalava la delimitació oficial vigent (Bonales). D'altra part, els canvis de curs del riu amb les crescudes va ser reiteradament font de conflicte amb Guàrdia (Bonales).

86 En aquesta forest s'inclou una peça esgarriada de terres propera a Montsor (a l'obaga de la Llau de les Esplugues) que nosaltres ignorem deliberadament en el mapa perquè és força dubtós que respongui a la delimitació municipal històrica.

87 Constituïa terme cadastral, però el s. XVIII no ens consta nomenament de batlle en el registre de l'Audiència; sí n'hi havia el 1819. En el plànol de la forest de Sentís (239) s'indica erròniament que pertanyia a Sossís.

88 AADGL: sig. 48283; documentació a partir de 1927. Els agrimensors Salazar i Peña (1870) descriuen el comunal *Molines, Cabó i Grau*: AHL, Desamortització, sig. 297.

89 AADGL: sig. 48284; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (la Poble de Segur, 7-4-1891) i plànol 1:5.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 289,02 ha (49,8 de particulars). L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 131,

PUMANYONS: inclou la forest *Puimanyons* (anomenada *Solà i Obaga* quan es considerarà la seva inclusió en el CUP).⁹³ Terme unit a la Pobra de Segur el 1846.⁹⁴

SANT JOAN DE VINYAFRESCAL: inclouïa les forests *Verneda*,⁹⁵ *Matacabrits*⁹⁶ i *Pla de Senaiija*,⁹⁷ totes tres excloses del CUP. Terme unit a la Pobra de Segur el 1846.

núm. 4532). Descripció dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297.

90 AADGL: sig. 48284; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (la Pobra de Segur, 24-4-1891) i plànol 1:5.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 185,95 ha (85,9 de particulars). L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4539), denominació *Santa Magdalena i Coma Pregona*. Aquest plànol acredita la pertinença a la Pobra de Segur de les terres baixes entre Pumanyons i el Flamisell. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren dos: *Gelat i Sentís* i *Coma Pregona*.

91 AADGL: sig. 48284; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (la Pobra de Segur, 10-4-1891) i plànol 1:5.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 228,8 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4533).

92 AHL: Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4534; plànol 1:1.500 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 7,81 ha. Els agrimensors Salazar i Peña (1870) descriuen un altre comunal: *Comapregona i Prat* (AHL, Desamortització, sig. 297).

93 AHL: Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4535; plànol 1:5.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 54,67 ha. Descripció dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297.

94 Les respostes generals del Comú (1716) indiquen que el terme afrontava pel nord amb el riu Flamicell. El cadastre del geòmetra Josep Mayol (1748) atribueix 436 jornals a les terres del Comú (los Comunals) (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 134).

95 AHL: Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4536; plànol 1:2.500 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 15,45 ha. Descripció dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297.

96 AHL: Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4537; plànol 1:1.500 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 5,25 ha. Aquest plànol assenyala el barranc de Solans (o de Santa Llúcia) com a límit septentrional de Sant Joan (si més no en la part occidental de la línia). Descripció de la forest dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297.

97 AHL: Districte Forestal, carpeta 131, núm. 4538; plànol 1:1.500 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 4,48 ha. Descripció dels agrimensors Salazar i Peña (1870): AHL, Desamortització, sig. 297. Suposem que correspon al topònim actual *els Plans*, i en part deu restar inundat pel pantà, però testimoniarà la pertinença a Sant Joan de Vinyafrescal i no pas a Pumanyons.

Emprius (237):⁹⁸ condomini o terme mitger de la Pobla de Segur i Montsor, i potser també Gramuntill.⁹⁹

SALÀS DE PALLARS

MAS DE BALUST: petit terme unit a Salàs el 1847.¹⁰⁰

SALÀS DE PALLARS: inclou la forest comunal *Seix i Garriga* (376)¹⁰¹ i les privades amb conveni *Sant Cebrià*, *Sant Pere Màrtir* i “*Feixac*” (I i II), les quals s’inclouen en la forest *Feixans* en els temps d’elaboració del CUP.¹⁰² També inclou la forest *Boixellar*, finalment exclosa del CUP.¹⁰³

SENSUI: inclou la forest comunal *Solzínons*.¹⁰⁴ Terme unit a Salàs el 1847.¹⁰⁵

98 AADGL: sig. 48283; documentació a partir de 1889 però sense memòria ni plànol. AHL: Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4531; plànol 1:5.000 de l’enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 379,87 ha.

99 El CUP i el plànol de la forest Sentís (239) afirmen la pertinença compartida per la Pobla de Segur i Montsor; Bonales considera que cal afegir-hi Gramuntill.

100 El seu caràcter de terme tradicional se sustenta en diversos fets: no pertanyia a la parròquia de Salàs, era districte cadastral diferenciat, havia tingut comunals, va mantenir reiterats plets amb Salàs en relació a emprius i va arribar a formar ajuntament constitucional (malgrat que a la fi de l’Antic Règim el batlle era el de Salàs i no hi havia pròpiament un comú diferenciat). A més de la parcel·la 176 del Cadastre vigent de Salàs, hi inclouem el sector més occidental de la forest privada amb conveni Sant Pere Màrtir d’acord amb el fet que 48 ha del comunal de Balust dit Feixans van ser desamortitzades (Bonales).

101 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4542; plànol 1:10.000 de l’enginyer cap Xavier de Ferrer (31-5-1891); 315,89 ha (68,62 de particulars) només a Seix (Garriga és la part alta de la forest).

102 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4541; plànol 1:5.000 de l’enginyer cap Xavier de Ferrer (31-5-1891); 134,81 ha.

103 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4540; plànol 1:5.000 de l’enginyer cap Xavier de Ferrer (30-4-1891); 25,05 ha. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n’hi figuren quatre: *Garriga*, *Seix*, *St. Feliu*, *Bonselba* (Boixellar?) i *Cap de la Verneda*. En un altre expedient es parla de *Rial de la Verneda* (AHL: Desamortització, sig. 280, 1878).

104 Escrit *Sols y Nons*. AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4543; plànol 1:5.000 de l’enginyer cap Xavier de Ferrer (31-5-1891); 37,5 ha.

105 El seu caràcter de petit terme tradicional se sustenta en diversos fets: no pertanyia a la parròquia de Salàs perquè era un enclavament del bisbat de Lleida, era districte cadastral diferenciat, el comunal era exclusiu dels seus veïns, i va arribar a formar ajuntament constitucional (malgrat que a la fi de l’Antic Règim el batlle era el de Salàs i no hi havia pròpiament un comú diferenciat).

SANT ESTEVE DE LA SARGA

ALSAMORA: inclou la forest *Montsec* (207).¹⁰⁶ Fou la capital del municipi format el 1847 fins el 1911; els seus límits es van cartografiar en la 1a edició del MTN.

ALZINA: inclou la forest *Montsec* (208).¹⁰⁷ Terme incorporat a aquest municipi el 1847; tanmateix, els seus límits es van cartografiar en la 1a edició del MTN (encara que s'hi atribueix una extensió menor a la forest 208).

BENIURE: terme incorporat a aquest municipi el 1847;¹⁰⁸ tanmateix una part dels seus límits es van cartografiar en la 1a edició del MTN.

CASTELLNOU DE MONTSEC: inclou la forest *Montsec* (209)¹⁰⁹ així com *la Seuba*, que finalment no s'incloué en el CUP.¹¹⁰ Terme incorporat a aquest municipi el 1847; tanmateix una part dels seus límits es van cartografiar en la 1a edició del MTN.¹¹¹

106 AADGL: sig. 48280; memòria i plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Alsamora, 12-5-1892); 1.169,85 ha. La cartografia antiga (també el Cadastre) atribueix a la forest 207 uns límits occidentals més dilatats que els actualment reconeguts, incloent-hi clarament la llau de les Comarques. L'enginyer anota que: "En virtud de una concordia con el vecino pueblo de S. Esteban tienen el derecho de emprivio los de este pueblo en el monte de Alzamora, así como los de Alzamora disfrutaban igual derecho en el de S. Esteban." L'AHL conserva el plànol original: Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4487. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) també hi figura *Seuba i Aubac*, a banda del *Montsec*.

107 AADGL: sig. 48280; memòria (Alzina, 8-6-1892) i plànol 1:10.000 (Alsamora, 8-6-1892) de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer; 950,65 ha. S'anota que: "Los del inmediato pueblo de Muró tienen el derecho de emprivio en este monte pero solo en la parte alta de dicho monte." L'AHL conserva el plànol original: Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4486.

108 Poble abandonat a la baixa edat mitjana i repoblat el s. XVII amb veïns de Castellnou, això marca una vinculació jurisdiccional que s'estronca el 1746 en vendre's la jurisdicció. Els comunals per força serien minsos; al Montsec de Castellnou els de Beniure no hi tenien dret.

109 AADGL: sig. 48280; memòria (Castellnou, 17-5-1892) i plànol 1:10.000 (Alsamora, 31-5-1892) de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer; 460,24 ha. La memòria de L. de Ferrer indica que la forest limitava al nord amb terrenys particulars de Castellnou. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4489).

110 AHL: Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4488; plànol 1:10.000, enginyer 1r cf. Lluís de Ferrer, s.d.; 195,25 ha (1,52 de particulars).

111 La recanació del geòmetra Josep Mayol de 1746 (amb una toponímia molt rica) identifica 4 comunals: Solà de l'Alzina (a tocar del camí de la Ribera), lo Planell de l'Ançalada, los Comunals (limítrofes amb Mur, Alzina, Sant Esteve i la Torre) i la Muntanya (Montsec) (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 44).

LA CLUA: incloïa el comunal *la Seuba* (exclòs del CUP).¹¹² Terme incorporat a aquest municipi el 1847; tanmateix, els seus límits es van cartografiar en la 1a edició del MTN, si bé en el sector de la Seuva ens guiem pels mapes forestals antics.

ESTORM: terme incorporat a aquest municipi el 1847.¹¹³

MONT-REBEI: quadra o terme incorporat a aquest municipi el 1847;¹¹⁴ tanmateix, els seus límits es van cartografiar en la 1a edició del MTN.¹¹⁵

MOROR: inclou la forest *Montsec* (210).¹¹⁶ Terme incorporat a aquest municipi el 1847; tanmateix, el límit amb Alzina es va cartografiar en la 1a edició del MTN.

SANT ESTEVE DE LA SARGA: inclou la forest *Montsec* (211).¹¹⁷ Terme unit a Alsamora el 1847, el 1911 s'hi va traslladar la capitalitat tot canviant la denominació del municipi. Els seus límits es van cartografiar en la 1a edició del MTN, però incorporant-hi la major part de la forest de Castellnou (209).

LA TORRE D'AMARGÓS: incorporat a aquest municipi el 1847; tanmateix, els seus límits es van cartografiar parcialment en la 1a edició del MTN, si bé en el sector de la Seuva ens guiem pels mapes forestals antics.

112 AHL: Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4490; plànol 1:10.000, enginyer 1r cf. Lluís de Ferrer, s.d.; 333,74 ha (4,8 de particulars).

113 Malgrat l'aparent manca de comunals, en el Cadastre de cap a 1960 figura que la junta veïnal d'Estorm té la titularitat d'un centenar d'hectàrees (Bonales).

114 A la seva diferenciació contribuïa el fet de pertànyer a la parròquia de Girbeta, del bisbat d'Urgell, mentre que Alsamora i la Clua eren de la diòcesi de Lleida. Atès que a l'Antic Règim no hi havia comú tampoc no n'hi havia de comunals.

115 La delimitació amb la Clua, però, no coincideix amb les creus de terme segons els veïns (Bonales).

116 AADGL: sig. 48280; memòria i plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Lleida, 31-8-1892); 1.128,75 ha. Anota que: "Los [vecinos] de Alzina tienen en la parte alta del monte la servidumbre de pastos, en virtud de un convenio mutuo entre ambos pueblos." L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4491).

117 AADGL: sig. 48280; memòria (St. Esteve de la Sarga, 17-5-1892) i plànol 1:10.000 (Alsamora, 31-5-1892) de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer; 539,25 ha. Anota que: "En virtud de una concordia entre los pueblos de S. Esteban y Alzamora resulta que los de este pueblo disfruta del derecho de mancomunidad de pastos en todo el Monsech de S. Esteban." L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 128, núm. 4492).

SARROCA DE BELLERA

LA BASTIDA DE BELLERA: incloïa el comunal anomenat *Frontera dels Canemars o de la Ribera*.¹¹⁸ Terme unit a Sarroca de Bellera el 1847.¹¹⁹

BATLLIU DE SAS, SENTÍS I BENÉS:¹²⁰ inclou les forests *Sant Quiri, Coscollar i Prat de l'Hort* (219),¹²¹ *Comunals de Sas i Benés* i *Comunals de Sentís*.¹²² La denominació composta sovint es va abreujar com a *Batlliu de Sas*; aquest fou el nom inicial del municipi constitucional, el qual es modificà el 1897 en raó de la capitalitat: Benés. Terme unit a Sarroca de Bellera el 1972.

BUIRA: inclou les forests *Obac i Sopineda* (220 bis) i *Comunals de Buira*. El Capbreu del Comtat d'Erill (1830) conté la descripció del termenal.¹²³ Terme unit a Batlliu de Sas el 1847.

CASTELLVELL DE BELLERA: inclou una part, meridional, dels comunals *Sell Negre, Pales de Tiuró i Lleràs* (220)¹²⁴ i *Comunals de Vilancós, Avellanos, Castellnou i Castellvell*. Malgrat la confluència de les forests, tant de Castellvell com de Castellnou, identifiquem Castellvell com a terme antigament diferenciat de Castellnou, Avellanos i Vilancós pel fet de pertànyer a diferent senyoriu:

118 AHL: Desamortització, sig. 267, Sarroca, expedient 1858-1883.

119 El cadastre del geòmetra Vicenç Ferrer (1727) identifica una terra del comú de 368 jornals que afrontava amb Estavill, Erdo, Sarroca i el riu (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 27).

120 Aquesta és la denominació que figura en el Capbreu del comtat d'Erill. La descripció del termenal és als f. 306-307. S'indica que en determinats sectors hi empruien els de Massivert i els de Manyanet.

121 AADGL: sig. 48281; memòria de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Lleida, 31-8-1892); 665 ha (200 de particulars). S'hi conserva una còpia del plànol, s.d.. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4500) a 1:10.000 de Lluís de Ferrer, s.d.; 237,35 ha St. Quiri i Coscollar, i 228,3 ha Prat de l'Hort. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) figuren dues forests: *Cortes de Benú i Prat de l'Hort*.

122 Les denominacions evidencien que, tot i ser un sol terme complex, cadascun dels pobles integrants podia tenir sectors d'ús preferent o exclusiu. No cal oblidar que Sentís pertanyia a parròquia diferent de Sas, de manera que no és incompatible l'existència d'una solidaritat del conjunt amb una identitat individual i fins i tot a identificar uns termes (pròpiament subtermes) diferents.

123 F. 415. S'indica que els veïns tenen empriu a part del terme de les Iglésies.

124 AADGL: sig. 48281; plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Lleida, 31-8-1892); 969 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4499).

Baronia de Bellera i no pas Comtat d'Erill.¹²⁵ Terme unit a Batlliu de Sas el 1847.

ERDO I SANTA COLOMA: incloïa el comunal anomenat *Costes i Puigdefà*.¹²⁶ Malgrat que el 1847 va ser unit a Senterada (a l'igual que Larén), després (abans de 1860) passà al municipi de Sarroca de Bellera.

LES IGLÉSIES: el Capbreu del Comtat d'Erill (1830) conté la descripció del termenal.¹²⁷ Incloïa el comunal anomenat *la Serra i Solans*.¹²⁸ Terme unit a Sarroca de Bellera el 1847.

MANYANET I EL MESULL: inclou la forest *Muntanya* (217).¹²⁹ Terme unit a Batlliu de Sas el 1847. Actualment EMD de Manyanet.

SARROCA DE BELLERA: inclou la forest privada amb conveni *Bosc de Sarroca*. Hi ha esment d'antics comunals anomenats *Bosc, Terme de Vilella i les Solanes*.¹³⁰

LES VALLS DE SANT SERNI (o Castellnou, Avellanós i Vilancós):¹³¹

125 Tot i que en les respostes generals, el rector (1716) identifica Castellvell com a part de la Vall de Sant Serni, en tant que sufragània de Castellnou. La recanació del geòmetra Bernat Sor (1734) inclou un croquis del terme de "Castellvill de Vellera" que ens permet adoptar diversos rius com a límit septentrional, tot i que s'hi afirma que "diferents pessas del terme de Castellvill són incluydas y espargidas dintre lo terme de Vellanos", segurament per ser propietats de súbdits de la baronia de Bellera i no pas del comtat d'Erill. Identifica uns Comuns de 280 jornals (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 42). D'altra part, en la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) figura *Bosc i Aubac* (Castellvell).

126 AHL: Desamortització, sig. 267, Sarroca, expedient 1858-1883. En un primer moment (1858) *les Costes*. Els agrimensors Salazar i Peña (1870) fan certificacions separades per a *Puigdefà i Tossalet i Costa*.

127 F. 425; en aquest document encara s'empra la denominació *Castellgermà i les Iglésies*. El cadastre del geòmetra Bernat Sor (1734) identifica uns Comuns de 400 jornals que afronten amb Buira, Viu, Perves i Sas (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 60).

128 AHL: Desamortització, sig. 267, Sarroca expedient 1858-1883. Els agrimensors Salazar i Peña (1870) fan certificacions separades per a *Solanes i Serra*. En un primer moment (1858) s'identifiquen els comunals *los Puanes* (15 jornals) i *Rials* (170 j.).

129 AADGL: sig. 48281; memòria i plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Lleida, 31-8-1892); 2.225,25 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4502). En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren 3: *Llevata, Canals de Servi i Obac*. Sobre la titularitat de la muntanya anomenada *Llobata o Penya de Santa Maria*: AHL: Desamortització, sig. 268, 1862.

130 AHL: Desamortització, sig. 267, expedient 1858-1883. Els agrimensors Salazar i Peña (1870) fan certificacions separades per a *Bosc, Solanes i Costes de Vilella*, que creuen adscrit a un inexistent terme de Vilella. En un primer moment (1858) també s'esmenta *Coma de Llaunes* (10 jornals).

inclou una part, septentrional, dels comunals *Sell Negre, Pales de Tiuró i Lleràs* (220)¹³² i *Comunals de Vilancós, Avellanos, Castellnou i Castellvell*. Terme unit a Batlliu de Sas el 1847.¹³³

Muntanya d'Erta i Fogassada (218):¹³⁴ condomini d'Erta (Alta Ribagorça) amb el Batlliu de Sas, Sentís i Benés.

SENTERADA

CADOLLA:¹³⁵ terme unit a Senterada el 1847.¹³⁶

CÉRVOLES I BURGUET: inclouïa la forest comunal *Muntanya* (242).¹³⁷ Terme unit a Senterada el 1847.

131 Denominació plural que s'empra en el Capbreu del Comtat d'Erill. La descripció del terrenal és al f. 445. S'indica que tenien empriu a l'Obac de Manyanet. En les respostes generals al Cadastre (1716) s'empra la denominació singular, Vall de Sant Serni (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 43). A partir de la Nova Planta la denominació per la Vall restà en desús: el Cadastre la denomina *Castellnou, Cases d'Avellanos i Mas de Vilancós*. En la breu etapa inicial del municipi constitucional s'emprà el nom de Castellnou d'Avellanos, que indiquem com a capital (també era el cap de parròquia), tot i que Bonales informa que ser acceptat com a veí de la vall era un acte d'*avellament*.

132 AADGL: sig. 48281; plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Lleida, 31-8-1892); 969 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4499). En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) figura *San Negre* (sic), d'Avellanos.

133 El Cadastre del geòmetra Bernat Sor (1734) identifica els comuns: Muntanya de Vilancós (amb límit occidental la riera de Manyanet i meridional la riera de Castellvell), Muntanya (cf. d'Avellanos) i Comuns de Castellnou, de 200, 230 i 1.070 jornals respectivament (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 43).

134 AADGL: sig. 48281; memòria i plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Lleida, 31-8-1892); 845,50 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4501).

135 En el Cadastre i *Diccionario* de Madoz la denominació emprada era Cadolla i Quadra de Miravet. Cap a 1800 ja no consta nomenament de batlles separats.

136 En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren dos: *Bordes i Serra* i *Coll de Berri*.

137 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4548; plànol 1:10.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 792,5 ha. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren quatre: *Vinyoses* (Vinyasses) i *Basi* (atribuïdes a Cérvoles) i *Muntanya* i *Escometres* (atribuïdes a Cérvoles i Burguet). Sobre l'excepció dels comunals de Cérvoles: AHL, Desamortització, sig. 270, 1879-86.

LARÉN: inclou *Comunals de Larén*. Terme unit a Senterada el 1847, tot esdevenint enclavament municipal.¹³⁸

NAENS: incloïa els comunals *Foradada*¹³⁹ i *Ribes*,¹⁴⁰ exclosos del CUP.¹⁴¹ Terme unit a Senterada el 1847.

PUIGCERVER I LLUÇÀ: inclou la part septentrional de la forest *Serreta, Muntanyeta i altres*, corresponent als antics comunals exclosos del CUP *Baiades i Roques Trencades*¹⁴² i *Cap del Terme*.¹⁴³ Terme unit a Senterada el 1847.¹⁴⁴

REGUARD: inclou la part meridional de la forest *Serreta, Muntanyeta i altres*, corresponent a l'antic communal exclòs del CUP *Molines, Moró i Obagues de Sant Joan*.¹⁴⁵ Terme unit a Senterada el 1847.

SENTERADA: incloïa el communal *Serra*.¹⁴⁶

138 En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) hi figura un communal: *Costa de la Creu*.

139 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4549; plànol 1:5.000 de Xavier de Ferrer, s.d.; 56 ha.

140 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4550; plànol 1:5.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer, s.d.; 33 ha. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) hi figura, a més de *Ribes*, el communal *Roca de l'Edra*.

141 El cadastre del geòmetra Bernat Sor (1732) identifica 3 peces de comunals de 106, 100 i 88 jornals; la més gran afrontava amb els termes de Cadolla i Cérvoles (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 112).

142 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4551; plànol 1:10.000 de Xavier de Ferrer, s.d.; 91 ha. Aquest plànol acredita que la riba dreta del riu era de Puigcerver, en cap cas de Reguard.

143 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4552; plànol 1:5.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer, s.d.; 185,37 ha (1,5 de particulars). En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren quatre: *Basses, Solanes, Cap de Terme i Roques Trencades*.

144 El cadastre del geòmetra Josep Mayol (1755) identifica els *Comunals de la Creueta* (22 jornals) a la dreta del Flamisell, els *Comuns del Torrent de les Planes* (4 j.) i *los Comunals* (466 j.) que limitaven amb Peracalç, Montsor, Lluçà, riu de Capdella i la Pobleta (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 132). Les dues descripcions de límits de 1716 dins les respostes generals no esmenten Senterada, possiblement perquè el Flamisell feia de límit.

145 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4553; plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer, s.d.; 437,3 ha. Sobre l'excepció dels comunals de Reguard: AHL, Desamortització, sig. 270, 1879-86.

146 Relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877).

TALARN

CASTILLÓ D'ENCÚS: inclou la part occidental de *Costes, Feixans i Obagues* (243 bis).¹⁴⁷ Terme unit a Talarn el 1846.¹⁴⁸

TALARN: inclou la part oriental de la forest 243 bis suara esmentada (que havia estat del l'antic terme rònec de Susterris),¹⁴⁹ *Solana de Puigmaçana* (243-3) i *Neret, Quadra de Sant Sebastià*,¹⁵⁰ equivalent a la forest exclosa del CUP *Obagues i Neret*.¹⁵¹ També incloïa els comunals exclosos del CUP *Ribial*,¹⁵² *Torre del Xut*¹⁵³ i *Géssera*.¹⁵⁴ Malgrat que Talarn fos vila de jurisdicció reial (i d'aquí la seva capitalitat administrativa del Pallars a l'Antic Règim), dins el seu terme

147 AADGL: sig. 48284; memòria i plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Talarn, 16-4-1891); 685,5 ha (145,89 de particulars). L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4565). El trifini Castelló-Salàs-Santa Engràcia és de complexa determinació atesa la contradicció entre els diversos mapes de la zona.

148 Les respostes generals (1716) indiquen que la partió amb Talarn es feia mitjançant torrent de Seròs (a llevant confrontava amb la jurisdicció de Susterris). El cadastre del geòmetra Bernat Sor (1732) identifica 150 jornals de Comuns amb afrontacions amb Salàs, Gulp, Santa Engràcia, Talarn i (estranyament) Mas de Balust (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 44).

149 Susterris va ser reincorporat a Talarn en la baixa edat mitjana en restar despoblat, de tal manera que serà entès com a part del terme de Talarn (1768) i per això els termenals amb Salàs són pactats pel comú de Talarn (ja el 1533), malgrat que la jurisdicció fos del batlle de Susterris, designat per la comanda homònima de l'orde de Sant Joan. Dins la comanda hi havia les quadres de Bellonima (al nord, entre Susterris i Salàs) i de Ribera, al sud de Susterris (informacions de J. Bonales).

150 A més d'una part de bosc de ribera anomenada *Ribes de Noguera Pallaresa*, de la qual també tenen fragments Castell de Mur, Gavet de la Conca i Tremp.

151 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4566; plànol 1:5.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 186,5 ha (3,08 de particulars).

152 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4567; plànol 1:2.500 de l'enginyer cap [Xavier de Ferrer] (Lleida, 30-6-1891); 5,06 ha.

153 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4568; plànol 1:2.500 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 7,24 ha. Situada a la quadra de Margarit.

154 AHL: Districte Forestal, carpeta 133, núm. 4569; plànol 1:5.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 77,5 ha. Afegim altres informacions sobre comunals a Talarn. AHL: Desamortització, sig. 268 i 269, sol·licitud d'excepció de venda dels comunals de Talarn, 1867-86. Relació de les partides comunals estudiades pels agrimensors Salazar i Peña (1871): *Obaga i Solana dels Homens Morts, la Ribera, el Neret, Braç de Vall, Solana de Puimaçana, els Bacs, Costa dels Tarrissos, Comabona i Santa Creu, Susterris i Costa Solana*; a més, s'assenyala el dret d'empru del veïnat de Talarn al bosc del terme d'Espills.

hi havia dues quadres senyoriales (a banda de les de la comanda de Susterris): Alta-riba a l'extrem sud, i Margarit, al nord de la vila de Tremp i reclamada per aquesta població el s. XVIII (de fet es pot dir que Tremp reeixí en la reclamació quan es procedí a ampliar el seu terme el 1956).

LA TORRE DE CAPDELLA

AGUIRÓ: dins el comunal compartit amb Astell i Obeix, Aguiró tenia ús exclusiu de la partida Van d'Aguiró.¹⁵⁵ Terme unit a la Torre de Capdella el 1847.

ANTIST: incloïa el comunal *Van de Pa Llevar de Damunt i de Davall*.¹⁵⁶ Terme unit a la Pobleta de Bellvé el 1847.

ASTELL: incloïa els comunals *Solaniri i Farigó*.¹⁵⁷ Terme unit a la Torre de Capdella el 1847.

BERANUI: terme unit a Mont-ros el 1847.¹⁵⁸

CAPDELLA:¹⁵⁹ terme unit a la Torre de Capdella el 1847.

CASTELL-ESTAÓ: Terme unit a la Pobleta de Bellvé el 1847.

ENVALL: terme unit a la Pobleta de Bellvé el 1847.

ESPUI: inclou l'enclavament de Serrat Gros. El terme parroquial comprenia Aiguabella. L'EMD d'Espui en realitat comprèn els tres termes històrics de la vall

155 AADGL: sig. 48278; croquis 1:50.000 de l'enginyer Josep Reig (Sort, 30-4-1892); memòria (la Torre de Capdella, 23-7-1895) de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer, on afirma: "Además la partida Van de Aguiró [90 ha] es una extensión de monte en cuyo punto solo pueden entrar los ganados de los vecinos de Aguiró, todo lo cual se verifica en virtud de concordias y convenios entre ellos, lo que le da el carácter comunal".

156 AHL: Desamortització, sig. 281, 1883. En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) també s'afirma que hi ha comunals dedicats a pastura.

157 Descripció de l'agrimensor Pere Prenafeta (1864): AHL, Desamortització, sig. 297. En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que: "Todo el término es de común aprovechamiento a excepción de los huertos y prados que son particulares". La recanació d'Astell feta pel geòmetra Bernat Sor el 1732 identifica diverses peces de comunals dins del terme, algunes amb afrontació amb Castellnou, per tant avui incloses dins la forest 192 (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 24).

158 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que: "Todo el término es de común aprovechamiento entre sus vecinos".

159 Documentació de 1855 indica que Capdella tenia com a comunals exclusius *Sallente, Baixant de Llau i Cogomella* (AHL: Desamortització, sig. 195).

de Capdella (aquesta denominació o la de vall Fosca serien més adients). Terme unit a la Torre de Capdella el 1847.

ESTAVILL: terme unit a la Pobleta de Bellveí el 1847.

GRAMENET: terme unit a Mont-ros el 1847.¹⁶⁰

MONT-ROS: incloïa el comunal *Serra*.¹⁶¹ Terme unit a la Torre de Capdella el 1970.¹⁶²

OBEIX, incloïa el comunal *Obac*.¹⁶³ Terme unit a la Torre de Capdella el 1847.

PAÜLS: incloïa el comunal Prat d'Arens.¹⁶⁴ Terme unit a Mont-ros el 1847.

POBELLÀ: inclou la forest privada amb conveni *Tarteres de Sant Quiri*, i havia inclòs els comunals *Tartera, Sarguirre i les Pales*.¹⁶⁵ Terme unit a Mont-ros el 1847.¹⁶⁶

160 La succinta descripció d'afrontacions de termes de 1719 apunta a què el terme de Gramenet arribava al Flamisell, atès que afrontava amb Castell-estaó, alhora que Beranui afrontava només Gramenet pel nord.

161 Descripció de l'agrimensor Pere Prenafeta (1864): AHL, Desamortització, sig. 297.

162 La delimitació municipal de 1889 permet afirmar que el comunal de Mont-ros afrontava amb Saurí (Bonales).

163 Descripció de l'agrimensor Pere Prenafeta (1864): AHL, Desamortització, sig. 297. En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que hi ha part de comunals dedicats a pastura. La recanació d'Obeix feta pel geòmetra Bernat Sor el 1732 identifica 3 peces comunals grans, de 240, 60 i 200 jornals, una de les quals afrontava amb els termes de Castellestaó, Larén i Antist, per tant inclosa avui dins la Muntanya d'Aguiro (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 119).

164 Descripció de l'agrimensor Pere Prenafeta (1864): AHL, Desamortització, sig. 297. En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que: "Todo el término es de común aprovechamiento".

165 Descripció de l'agrimensor Pere Prenafeta (1864): AHL, Desamortització, sig. 297.

166 El cadastre del geòmetra Josep Mayol (1747) atribueix 870 jornals al Comunal, els quals limitaven amb Llessú, Ancs, Gramenet, Paüls i Mont-ros, poble amb el qual el torrent servia només parcialment com a límit (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 128). També en les respostes preliminars del Cadastre (1716) Pobellà afirmava que limitava a l'est amb Ancs. En cap moment, doncs, s'esmenta contacte amb Enviny. Això dona força a la vigent atribució a Ancs de la capçalera de la forest 168. Tanmateix, els atermenaments de 1889 i ca. 1920 entre Mont-ros i Enviny afirmen que aquesta capçalera pertanyia al primer, i la primera concreta que eren comunals de Pobellà. Com en altres ocasions, per regla general confiem més en la delimitació forestal, que en aquest cas, a més, concorda amb la documentació del Cadastre del s. XVIII; en sentit contrari, també atribuïm a Pobellà una franja de terreny del municipi Baix Pallars pel fet de restar fora de la forest 168.

LA POBLETA DE BELLVEÍ: terme unit a la Torre de Capdella el 1970.¹⁶⁷

SERRASPINA: terme rònc amb districte cadastral propi i també batlle a la fi de l'Antic Règim.¹⁶⁸ Fou disputat pels termes veïns de la Pobleta de Bellveí, Gramenet i Envall, i això aconsella la seva individualització com a territori singular.¹⁶⁹

LA TORRE DE CAPDELLA.

Comunals Capdella (192-2):¹⁷⁰ condomini de Capdella, Espui i la Torre de Capdella, gestionat per l'EMD (anomenada d'Espui, però que en realitat comprèn tots els pobles de la vall de Capdella). Val a dir que seria lícit considerar Capdella, Espui i la Torre de Capdella un sol terme general, anomenat Vall de Capdella, tal com es feia en el si del Comtat d'Erill,¹⁷¹ però el fet que sempre hagin tingut comuns i ajuntaments propis separats (fins el 1847) aconsella la individualització.

167 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que hi ha pastures comunals. La recanació del geòmetra Bernat Sor (1744) identifica dues peces comunals: una de 70 jornals (límitrof pel N. amb la quadra de Serraspina i per l'E. amb Envall) que ha de correspondre a Torroella, i una altra de 400 j. (límitrof per l'est amb el riu, per O. amb Antist i Estavill, pel S. Senterada i N. "terme de destahu" (Castell-estaó, però no és límitrof). El croquis que fa el rector en les respostes generals de 1716 evidencia que el Flamicell passa pel mig del terme i no feia de límit (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 129).

168 La descripció del 1719 assenyalava que limitava amb Ancs, Sellui, Envall, la Pobleta, Beranui i Gramenet.

169 En la descripció d'afrontacions de 1719 s'afirma que Envall limitava amb la Pobleta per tres punts cardinals: "a mitgdia ab Pobleta, a ponent y a tramuntana ab Pobleta"; també Gramenet afirma que limita al sud amb la Pobleta (Iglésies, vol. I, p. 346 i 351). Igualment, les respostes generals de 1716 corresponents al comú de la Pobleta indiquen com a afrontacions del terme: Envall, Montcortès, Peracalç (Mentui pertanyia a aquella parròquia), Puigcerver, Estavill, Antist, Beranui i Gramenet (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 129). Aquestes dades indicarien una vinculació el s. XVIII amb la Pobleta. Tanmateix, el 1827 consta l'agregació de Serraspina a Gramenet, i de fet el mapa de la forest de Montcortès (AHL: carp. 125, 4446) assenyalava Gramenet com a afrontació nord del seu apèndix septentrional (i Envall per l'oest). En canvi, Madoz situa Serraspina al terme d'Envall, i així s'esmenta en l'agregació municipal de 1847. Ho corrobora el fet que la delimitació municipal contemporània no inclogués Serraspina al terme de Mont-ros (el que incloïa Gramenet) sinó al de la Pobleta (que comprenia Envall).

170 En la resposta al qüestionari de Zamora (1790) es diu que: "Comunes hay incultos, más peñascos que de tierra, y algunos terrenos de particulares; pero unos y otros infructíferos". Documentació de 1855 indica que els comunals incloïen les forests mancomunades anomenades *Mías* (?), *Mortès*, *la Serra* i *la Coma d'Espòs*, *la Costa* i *Filià* (AHL: Desamortització, sig. 195).

171 Denominació que figura en el Capbreu del Comtat d'Erill. La descripció del termenal és als f. 474-475.

Muntanya d'Aguió (192):¹⁷² condomini d'Aguió, Astell i Obeix.¹⁷³

TREMP

Vessant ribagorçà o la Terreta

AULÀS: la mancomunitat de veïns d'Aulàs té la propietat de 125 ha segons el Cadastre de 1960 (Bonales).¹⁷⁴ Terme unit a Espluga de Serra el 1847.

EL CASTELLET: inclou *Muntanya* (228).¹⁷⁵ Terme unit a Espluga de Serra el 1847.

CASTERNER DE LES OLLES: inclou la forest *Costa i Obac* (224)¹⁷⁶ i el

172 AADGL: sig. 48278; croquis 1:50.000 de l'enginyer Josep Reig (Sort, 30-4-1892); memòria (la Torre de Capdella, 23-7-1895) i plànol 1:10.000 (Lleida, 10-1895) de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer; 1.095,30 ha (76,75 de particulars). "A pesar de que el disfrute de pastos se verifica mancomunadamente entre los pueblos antes citados [Aguió, Astell i Obeix] conductores del mismo, la partida Pla de Fa es emprivio entre los antes citados y los pueblos que forman la Vall de Capdella que son Capdella, Espuy y Torre de Capdella". L' AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 127, núm. 4469). Descripció de l'agrimensor Pere Prenafeta (1864): AHL, Desamortització, sig. 297; també hi ha les descripcions d'altres dos comunals: *les Comes i lo Cau*.

173 Per raons pràctiques adoptem com a límits del comunal compartit els actuals, però és clar que s'hi han incorporat sectors de comunals antigament de pertinença exclusiva de cadascun dels tres termes.

174 La recanació del geòmetra Bernat Sor de 1729 inclou un senzill croquis del terme i identifica 3 peces de comunals (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 24).

175 AADGL: sig. 48282; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (Pinyana, 31-5-1891) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 359,25 ha (7,95 de particulars). L' AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4508). Aquest plànol i el de la Serra (Santa Engràcia) testimonien la pertinença al Castellet d'una part de capçalera del vessant pallarès (barranc de Llagunes i Llau de la Mata), en contradicció amb la delimitació forestal vigent; aquest sector del vessant de la Conca el 1891 pertanyia a particulars, no era comunal. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren 5: *Serra, Canal o Capdevila Vella, Clot de Caramach, Arnaz (?) i Grallé i Coma del Arcas (?)*. La recanació del geòmetra Bernat Sor (1729) identifica una desena de peces de comuns. El cadastre de Vicenç Ferrer (1755) fa un groller croquis del terme on esmenta afrontació amb Salàs i oblida l'afrontació amb Sapeira, alhora que identifica una sola gran peça d'un miler de jornals de comunals que afrontaven amb els termes de Salàs, Santa Engràcia, Gurp, Aulàs i Espluga de Serra, oblidant novament Sapeira (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 42).

176 AADGL: sig. 48282; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (la Pobla de Segur, 29-6-1891) i plànol 1:5.000 signat per l'enginyer cap, Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 236,10

petit aplec forestal mal anomenat *Comunals de Tremp*. Terme unit a Esplugu de Serra el 1847.

CASTISSENT: inclou les forests de la Generalitat *Mas d'Ensenyat* i *Mas de Toribio*.¹⁷⁷ Cap del nou municipi format el 1847, el 1887 la capital va passar a Eroles.¹⁷⁸ El 1855 s'hi esmenten els comunals de *Solà*, *Tossal Xic* i *Coma del Gall*.¹⁷⁹

CLARAMUNT: terme unit a Castissent el 1847.

ENRENS I TREPADÚS: actual enclavament comarcal del Pallars Jussà en l'Alta Ribagorça. Antigament dependent del batlle de Montiberri (Alta Ribagorça) encara que alguna font (*Diccionario* de Madoz) l'identifica com a ajuntament. El 1847 consta com a quadra de Casterner de les Olles, com a tal aquell mateix any va ser unida a Esplugu de Serra.

ESCARLÀ: el comú de veïns té la propietat de 321 ha segons el Cadastre de 1960 (Bonales). Terme unit a Sapeira el 1847.¹⁸⁰

ESPILLS: inclou *Bosc* (240).¹⁸¹ Terme unit a Sapeira el 1847.

ha (1,76 de particulars). El 1895 es va segregar la partida Costa-Pallé, per considerar-la pertanyent a Aulet (aleshores terme de Santorens i avui de Sopeira, Osca), ingressant a la forest 17 d'aquella província. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4503). En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) s'anomena *Costa i Solanelles*.

177 L'extrem nord-est d'aquesta, però, devia pertànyer al terme de Claramunt.

178 L'antic terme de Prullans, posseït pels regidors de Montanyana (Ribagorça) va ser progressivament assimilat per Castissent al llarg del s. XVIII.

179 AHL: Desamortització, sig. 191. També consten en la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877).

180 Les respostes generals de 1716 presenten el terme d'Escarlà envoltat pel terme d'Espills, tret de la Noguera Ribagorçana per ponent (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 59). Cap dada impugna aquesta circumstància, possiblement deguda a una segregació fundacional d'Escarlà respecte d'Espills.

181 AADGL: sig. 48284; memòria de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Gurp, 21-5-1891) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 1.218,15 ha. Més documentació a la caixa 48343. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4545). Aquest mapa fa recular el límit d'Espills en benefici d'Esplugafreda; tanmateix no qüestionem la delimitació vigent. D'altra part, el 1855 s'identifica el comunal *Bosc de les Feixes*, i el 1858 *la Clau de les Fontetes* (AHL: Desamortització, sig. 194, Sapeira). Sobre l'excepció dels comunals d'Espills anomenats *les Costes o Obac de Sant Cosme* i *la Coma de la Serra*: AHL, Desamortització, sig. 270, 1875-1919. En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) hi figura un comunal simplement designat com a *Monte y Bosque*.

ESPLUGA DE SERRA: inclou *Solana d'en Llosà i Set Comelles* (229).¹⁸² Terme unit a Tremp el 1970.

ESPLUGAFREDA: en el Cadastre de 1960 hi consten 403 ha de comunal (Bonales). Terme unit a Sapeira el 1847.

LLASTARRI: inclou *los Feixans* (225),¹⁸³ *Muntanya de Llastarri* (227)¹⁸⁴ i *les Obagues* (230).¹⁸⁵ Terme unit a Espluga de Serra el 1847.

ELS MASOS DE TAMÚRCIA: inclou *Miralles* (226),¹⁸⁶ forest que correspon a un antic terme però ja unit als Masos el s. XVIII, amb qui compartia batlle i després ajuntament. Terme unit a Espluga de Serra el 1847.

ORRIT: inclou la forest *Comú de Veïns d'Orrit*, de la qual n'és antecedent *Costa i Obaga*, exclosa del CUP.¹⁸⁷ Terme unit a Sapeira el 1847.

182 AADGL: sig. 48282; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (Pinyana, 31-5-1891) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 905,47 ha (11,47 de particulars). L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 129, núm. 4509). Expedient d'excepció de desamortització (1858-61) en AHL: Desamortització, sig. 267. El cadastre del geòmetra Vicenç Ferrer (1755) dona com a afrontacions dels Comuns (1.102 jornals) els termes de Serradell, el Castellet, la Torre i Corroncui (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 62).

183 AADGL: sig. 48282; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (la Pobla de Segur, 29-6-1891) i plànol 1:5.000 signat per l'enginyer cap, Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 48,52 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4511).

184 AADGL: sig. 48282; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (la Pobla de Segur, 29-6-1891) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap, Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 135,75 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4512).

185 AADGL: sig. 48282; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (la Pobla de Segur, 29-6-1891) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 154,72 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4510).

186 AADGL: sig. 48282; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (la Pobla de Segur, 29-6-1891) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 232,10 ha. La Torre de Tamúrcia reivindica el 1896 tenir empriu a la partida "Obach partida de Miralles del lugar de Masos de Tamúrcia" (en la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) s'esmenta *Obac* dins de Masos de Tamúrcia). Igualment reclama empriu el Castellet a la partida *Obac* d'Espluga de Serra. El 1930 els veïns de la Torre de Tamúrcia reclamen empriu a les forests 226 i 231. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4513). Aquest plànol atorga a Miralles terres situades al nord del barranc homònim que en l'actualitat resten dins de la forest 230, de Llastarri.

187 AHL: Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4546; plànol 1:5.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (30-6-1891); 65,96 ha. El 1855 s'identifica el comunal *la Costa* o, poc després, *Costa de l'Obac* (AHL: Desamortització, sig. 194, Sapeira). En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) figura el comunal dit *Costes*.

SAPEIRA: inclou *Bosc o Serra de les Escomes* (241)¹⁸⁸ i *Costa de Costes* (336, Generalitat).¹⁸⁹ Terme unit a Tremp el 1970.

TERCUI: inclou *Comú de Veïns de Tercui*.¹⁹⁰ Terme unit a Sapeira el 1847.

TOROGÓ: inclou *Prats de les Forques* (exclòs del CUP).¹⁹¹ Terme vinculat a Espluga de Serra (primer batllia i després ajuntament, a més de parròquia) però que a l'Antic Règim tingué regidor propi; encara el mapa forestal antic de l'esmentat comunal el considera un terme diferenciat d'Espluga.

LA TORRE DE TAMÚRCIA: inclou *Solà d'en Llosa i Corbins* (231).¹⁹² Terme unit a Espluga de Serra el 1847.

Turmeda (335, Generalitat): terme que, sense haver estat mai condomini, històricament ha estat vinculat amb Gurp,¹⁹³ Esplugafreda i Sapeira,¹⁹⁴ per la qual cosa optem per individualitzar-ho. També va ser districte cadastral fins mitjan s. XIX. És probable, però, que la forest actual sigui més extensa que la

188 AADGL: sig. 48284; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (la Pobla de Segur, 29-6-1891) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-6-1891); 219,6 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 132, núm. 4547). El 1855 s'identifica la forest *Costes*, i el 1858 *Comes i Guardioles* (AHL: Desamortització, sig. 194). En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren cinc: *Comes, Obac de Teix, Guardioles, Llapos i Obac de Bramapo*.

189 Denominació estranya. És esmentada en el plànol del comunal d'Orrit amb el nom de *la Costa i Obagues* i la indicació de pertànyer a particulars.

190 Tanmateix adoptem com a límit meridional el municipal establert cap al 1925 entre els municipis de Sapeira i Eroles, de manera que la meitat sud d'aquesta forest resta dins l'antic terme de Castissent.

191 AHL: Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4514; plànol 1:5.000 de l'enginyer en cap Xavier de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 37,04 ha.

192 AADGL: sig. 48282; memòria de l'enginyer 2n Josep Reig (Pinyana, 31-5-1891) i plànol 1:10.000 signat per l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 355,35 ha (5,4 de particulars). L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4515). En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) s'anomena *Corbien i Solana*. Aquesta forest va rebre la denominació 243-3, però actualment resta exclosa del CUP i la denominació s'aplica a la veïna *Solana de Puigmaçana* (Talarn).

193 El 1628 la universitat de Gurp, que n'havia tingut plena potestat, el va vendre a un particular, i així romangué fins la seva adquisició pública per Icona (informació de J. Bonales).

194 Els veïns d'Esplugafreda hi tenien empriu (Bonales) però sembla que el batlle de Sapeira hi tenia jurisdicció a la fi de l'Antic Règim, i això explicaria que Madoz situï Turmeda amb Sopeira. El mapa antic del 240 (Espills) indica el terme d'Esplugafreda com a limítrof per tota la banda nord, en tant que el corresponent al 232 bis (Gurp) assenyalava Sapeira com a terme veí per ponent.

històrica; el 1855 s'identifica una foresta comunal d'Esplugafreda anomenada *Codó*,¹⁹⁵ sens dubte avui subsumida en la 335.

Vessant pallarès o de la Conca de Tremp

CLARET: incloïa el comunal *Obaga de Puigmaçana*.¹⁹⁶ Terme unit a Tremp el 1847.¹⁹⁷ L'apèndix occidental correspon a l'antiga quadra de Cabicerans.

EROLES: hi incloem el terme castral de Montllobar, bressol de la baronia d'Eroles, amb la pràctica totalitat de la foresta *la Vileta* (Generalitat) i també la part nord-oriental de la foresta anomenada *Roca Mola i Mont Llorsga* (Montllobar?).¹⁹⁸ El 1887 Eroles va esdevenir capital del municipi creat el 1847 en comptes de Castissent i el 1940 la va cedir a Fígols.¹⁹⁹

FÍGOLS: el 1940 va esdevenir capital del municipi creat el 1847 en comptes d'Eroles, tot adoptant aleshores l'afegitó de Fígols *de Tremp*; finalment agregat a Tremp el 1970.

GURP: inclou *Ordials i Grallé* (232 bis).²⁰⁰ Terme unit a Tremp el 1970.

PALAU:²⁰¹ terme unit a Tremp el 1971.

195 AHL: Desamortització, sig. 194, Sapeira.

196 AADGL: sig. 48284; memòria de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Conques, 28-8-1892); plànol 1:5.000 de l'ajudant Puig? (Lleida, 1-3-1898); 135,6 ha (11,92 de particulars). Documentació del procés d'excepció de venda: AHL, Desamortització, sig. 271, 1902.

197 Sobre empriu del veïns de Tremp i Claret en els comunals dels termes d'Espills, Llimiana, Comiols, Montesquiu, Vilamitjana, Talarn, Tendrui, Sant Adrià, Eroles i Vileta, Claret i Orrit (AHL: Desamortització, sig. 270, 1871). En particular, a Claret s'identifica un comunal de 20 ha.

198 Montllobar no era comunal, sinó territori senyorial en part cedit als emfiteutes dels diversos masos: Casanova, la Casota, Ginebrell, Mas de Montllobar i la Vileta (informacions de J. Bonales). És important remarcar que la resta de pobles limítrofs amb Montllobar a l'Antic Règim pertanyien a senyors jurisdiccionals diferents del baró d'Eroles (baró de Claret, comanda de Susterris...).

199 En la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) al terme de Castissent hi figura un comunal anomenat *Terme d'Eroles*.

200 AADGL: sig. 48283; memòria i plànol 1:10.000 de l'enginyer 1r Lluís de Ferrer (Gurp, 27-5-1891); 1.099,65 ha. L'AHL conserva el plànol original (Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4517). El 1855 s'esmenta una sola foresta comunal anomenada *la Serra* (AHL: Desamortització, sig. 192). En canvi, en la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877) n'hi figuren cinc: *Grallé, Corans i Codó, Ordials, Costa de Canys i Sant Miquel*. Més documentació en: AHL, Desamortització, sig. 271.

201 El determinatiu *de Noguera* apareix amb la divisió provincial (1833), per tal de diferenciar-ho de Palau d'Anglesola.

PUIGCERCÓS: terme unit a Palau el 1846, donant lloc a un enclavament, actualment de Tremp.

PUIVERD: inclou la part occidental de la forest *Roca Mola i Mont Llorsga*, corresponent a Arbul.²⁰² El terme rònec d'Arbul l'entenem com un enclavament agregat a Puiverd abans de 1832.²⁰³ El terme de Puiverd va ser unit a Castissent el 1847.²⁰⁴

SANT ADRIÀ: inclou *la Serra* (232-C).²⁰⁵ Terme unit a Gulp el 1847.

SANTA ENGRÀCIA: inclou la forest privada amb conveni *la Serra de Santa Engràcia*.²⁰⁶ Inclou els comunals *Costa Ampla*,²⁰⁷ *Solana de la Pleta* i *Pla de Seix*,²⁰⁸ així com *Obac de Castelló*,²⁰⁹ tots ells finalment exclosos del CUP.²¹⁰ Terme unit a Gulp el 1847.

SUTERRANYA: inclou el communal *les Costes*.²¹¹ Terme unit a Tremp el 1971.²¹²

202 El 1855 s'hi esmenta un communal amb aquest nom (AHL: Desamortització, sig. 191 i 271).

203 Malgrat la manca de continuïtat física (segons la delimitació de Montllobar per J. Bonales), tenia la mateixa adscripció jurisdiccional que Puiverd (comanda de Susterris de l'orde de Sant Joan) i era aquest poble el que pagava al comanador un tant anual per fer-ne ús. Aquesta vinculació va fer que, amb la supressió del règim senyorial, Arbul restés adscrit a Puiverd, tal i com descriu P. Madoz en el seu *Diccionario*.

204 Descripció del termenal en les respostes del Comú (1716) (AHL: Cadastre de Patiño, sig. 133).

205 Sobre el dret d'empriu dels veïns de Sant Adrià a les partides Coscollola, Aubac, Serradella, Pla de Ninos i Aubaga de Pille del terme d'Eroles: AHL, Desamortització, sig. 270, 1871-86.

206 AHL: Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4521; plànol 1:10.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 501,24 ha. Notícia sobre la privatització de la finca: Bonales, 1999, p. 114. Cal observar que la part occidental de la finca actual pertanyia històricament al terme del Castellet, com hem explicat en l'apartat corresponent.

207 AADGL: sig. 48265; expedient de 1891. AHL: Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4518; plànol 1:5.000[0] de l'enginyer Lluís de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 77,52 ha.

208 AADGL: sig. 48265; expedient de 1891. AHL: Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4520; plànol 1:5.000 de l'enginyer Lluís de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 99,31 ha.

209 AHL: Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4519; plànol 1:5.000 de l'enginyer Lluís de Ferrer (Lleida, 31-5-1891); 75,5 ha (1,49 de particulars).

210 Els tres primers, juntament amb la Serra, figuren en la relació de forests mesurades per Salazar i Peña (1877), que també van certificar *Sarran de Vilardell* i *Obaga del Grallé*. El 1855 s'esmenten *la Serra*, *Costa Ampla* i *Boscarró i Pla del Seix* (AHL: Desamortització, sig. 192).

211 AHL: Desamortització, sig. 195 i 271; en relació a un terreny communal dit *Llinars del Molí*, sig. 280 (1881).

212 Antigament havia estat unit a Orcau; els dos termes es van dividir entre els segles XVII i XVIII (Bonales).

TENDRUI: inclou el comunal *Géssera*, exclòs del CUP.²¹³ Terme unit a Gurb el 1847.

TREMP: el seu petit terme històric va ser engrandit en detriment de Talarn el 1956.²¹⁴

VILAMITJANA: inclou *Neret de Vilamitjana*.²¹⁵ Terme unit a Tremp el 1971, ara EMD.

213 AHL: Districte Forestal, carpeta 130, núm. 4522; plànol 1:5.000 de l'enginyer cap Xavier de Ferrer (Lleida, 30-4-1891); 83,62 ha. Expedient d'excepció de Géssera: AHL, Desamortització, sig. 269, 1867-86. En canvi, el 1855 s'esmenta un sol comunal anomenat *Costes* (AHL: Desamortització, sig. 192).

214 Sobre empriu del veïns de Tremp i Claret en els comunals dels termes d'Espills, Llimiana, Comiols, Montesquiu, Vilamitjana, Talarn, Tendrui, Sant Adrià, Eroles i Vileta, Claret i Orrit (AHL: Desamortització, sig. 270, 1871).

215 Anomenat *Verneda, Coma, Neret i Serret* en: AHL, Desamortització, sig. 271, 1882-89.

APÈNDIX. LLISTA DE TERMES

Nº	Nom del terme	Tipus	Municipi actual	Superfície (km²)
1	Abella de la Conca	Simple	Abella de la Conca	42,33
2	Bóixols	Simple	Abella de la Conca	15,65
3	Carreu	Simple	Abella de la Conca	20,14
1	Guàrdia i Cellers	Simple	Castell de Mur	24,11
2	el Meüll	Simple	Castell de Mur	5,44
3	Mur	Simple	Castell de Mur	32,94
1	Aramunt	Simple	Conca de Dalt	13,74
2	Claverol	Simple	Conca de Dalt	4,76
3	Erinyà	Simple	Conca de Dalt	8,23
4	Herba-savina	Simple	Conca de Dalt	10,56
5	Hortonedà	Simple	Conca de Dalt	50,91
6	Pessonada	Simple	Conca de Dalt	19,44
7	Rivert	Simple	Conca de Dalt	10,03
8	Sant Martí de Canals	Simple	Conca de Dalt	6,48
9	Serradell	Simple	Conca de Dalt	12,83
10	Sossís	Simple	Conca de Dalt	4,07
11	Toralla	Simple	Conca de Dalt	5,56
12	Torallola	Simple	Conca de Dalt	5,67
13	<i>Baiarri</i> : Sossís	Enclavament intern	Conca de Dalt	9,00
14	<i>Coma Pi</i> : Erinyà i Serradell	Condomini	Conca de Dalt	3,89
1	Aransís	Simple	Gavet de la Conca	11,92
2	Gavet i Fontsagrada	Simple	Gavet de la Conca	7,51
3	Sant Salvador de Toló	Simple	Gavet de la Conca	50,23
4	Sant Serni	Simple	Gavet de la Conca	8,17
5	Vall de Barcedana	Simple	Gavet de la Conca	13,33
1	Basturs	Simple	Isona i Conca Dellà	15,55
2	Benavent	Simple	Isona i Conca Dellà	7,72
3	Biscarri	Simple	Isona i Conca Dellà	8,39
4	Conques	Simple	Isona i Conca Dellà	18,30
5	Covet	Simple	Isona i Conca Dellà	5,57
6	Figuerola d'Orcau	Simple	Isona i Conca Dellà	7,98
7	Isona	Simple	Isona i Conca Dellà	33,31
8	Montadó	Simple	Isona i Conca Dellà	4,99
9	Montesquiu, Galliner i Pui de l'Anell	Simple	Isona i Conca Dellà	12,50
10	Orcau	Simple	Isona i Conca Dellà	16,98
11	Sant Romà d'Abella	Simple	Isona i Conca Dellà	7,87
1	Llimiana	Simple	Llimiana	37,96
2	<i>els Obacs</i> : Llimiana	Enclavament intern	Llimiana	3,62
1	Gramuntill	Simple	la Pobla de Segur	5,11
2	Montsor	Simple	la Pobla de Segur	9,48
3	la Pobla de Segur	Simple	la Pobla de Segur	11,69
4	Pumanyons	Simple	la Pobla de Segur	2,28
5	Sant Joan de Vinyafrescal	Simple	la Pobla de Segur	1,38
6	<i>Emprius</i> (237): Montsor i la Pobla de Segur	Condomini	la Pobla de Segur	3,36

1	Mas de Balust	Simple	Salàs de Pallars	1,33
2	Salàs de Pallars	Simple	Salàs de Pallars	18,46
3	Sensui	Simple	Salàs de Pallars	1,35
1	Alsamora	Simple	Sant Esteve de la Sarga	12,92
2	Alzina	Simple	Sant Esteve de la Sarga	18,42
3	Beniure	Simple	Sant Esteve de la Sarga	1,16
4	Castellnou de Montsec	Simple	Sant Esteve de la Sarga	10,96
5	la Clua	Simple	Sant Esteve de la Sarga	6,46
6	Estorm	Simple	Sant Esteve de la Sarga	2,79
7	Mont-rebei	Simple	Sant Esteve de la Sarga	8,39
8	Moror	Simple	Sant Esteve de la Sarga	16,48
9	Sant Esteve de la Sarga	Simple	Sant Esteve de la Sarga	7,68
10	la Torre d'Amargós	Simple	Sant Esteve de la Sarga	2,07
11	Montsec (209): Castellnou de Montsec	Enclavament intern	Sant Esteve de la Sarga	5,51
1	la Bastida de Bellera	Simple	Sarroca de Bellera	4,98
2	Batlliu de Sas, Sentís i Benés	Complex	Sarroca de Bellera	12,85
3	Buira	Simple	Sarroca de Bellera	3,00
4	Castellvell de Bellera	Simple	Sarroca de Bellera	3,48
5	Erdo i Santa Coloma	Simple	Sarroca de Bellera	5,84
6	les Iglésies	Simple	Sarroca de Bellera	6,88
7	Manyanet i el Messull	Simple	Sarroca de Bellera	26,61
8	Sarroca de Bellera	Simple	Sarroca de Bellera	7,38
9	les Valls de Sant Serni	Simple	Sarroca de Bellera	14,58
10	Muntanya d'Erta i Fogassada (218): Benés, Erta, Sas i Sentís	Condomini	Sarroca de Bellera i el Pont de Suert	7,46
1	Cadolla	Simple	Senterada	6,15
2	Cérvoles i Burguet	Simple	Senterada	9,52
3	Larén	Simple	Senterada	3,60
4	Naens	Simple	Senterada	2,47
5	Puigcerver i Lluçà	Simple	Senterada	6,99
6	Reguard	Simple	Senterada	5,13
7	Senterada	Simple	Senterada	1,10
1	Castilló d'Encús	Simple	Talarn	2,81
2	Talarn	Simple	Talarn	27,54
1	Aguiró	Simple	la Torre de Capdella	1,40
2	Antist	Simple	la Torre de Capdella	5,26
3	Astell	Simple	la Torre de Capdella	4,65
4	Beranui	Simple	la Torre de Capdella	2,58
5	Capdella	Simple	la Torre de Capdella	21,03
6	Castell-estaó	Simple	la Torre de Capdella	1,60
7	Envall	Simple	la Torre de Capdella	2,88
8	Espui	Simple	la Torre de Capdella	2,60
9	Estavill	Simple	la Torre de Capdella	6,89
10	Gramenet	Simple	la Torre de Capdella	4,40
11	Mont-ros	Simple	la Torre de Capdella	7,60
12	Obeix	Simple	la Torre de Capdella	2,18
13	Paüls	Simple	la Torre de Capdella	2,16
14	Pobellà	Simple	la Torre de Capdella	8,44

15	la Pobleta de Bellveí	Simple	la Torre de Capdella	7,46
16	la Torre de Capdella	Simple	la Torre de Capdella	3,91
17	Comunals Capdella (192-2): Capdella, Espui i la Torre de Capdella (2 àmbits)	Condomini	la Torre de Capdella	65,90
18	Muntanya d'Aguió (192): Aguió, Astell i Obeix	Condomini	la Torre de Capdella	12,22
19	Serrat Gros: Espui	Enclavament intern	la Torre de Capdella	1,42
1	Aulàs	Simple	Tremp	1,66
2	el Castellet	Simple	Tremp	7,21
3	Casterner de les Olles	Simple	Tremp	5,27
4	Castissent	Simple	Tremp	30,64
5	Claramunt	Simple	Tremp	9,44
6	Claret	Simple	Tremp	7,60
7	Enrens i Trepadús	Simple	Tremp	8,39
8	Eroles	Simple	Tremp	27,12
9	Escarlà	Simple	Tremp	8,01
10	Espills	Simple	Tremp	30,25
11	Espluga de Serra	Simple	Tremp	16,46
12	Esplugafreda	Simple	Tremp	1,93
13	Fígols	Simple	Tremp	4,00
14	Gurp	Simple	Tremp	17,81
15	Llastarri	Simple	Tremp	7,44
16	els Masos de Tamúrcia	Simple	Tremp	10,03
17	Orrit	Simple	Tremp	8,77
18	Palau	Simple	Tremp	1,12
19	Puigcercós	Simple	Tremp	1,65
20	Puiverd	Simple	Tremp	2,69
21	Sant Adrià	Simple	Tremp	7,24
22	Santa Engràcia	Simple	Tremp	13,68
23	Sapeira	Simple	Tremp	11,78
24	Suterranya	Simple	Tremp	5,58
25	Tendrui	Simple	Tremp	7,18
26	Tercui	Simple	Tremp	10,07
27	Torogó	Simple	Tremp	2,74
28	la Torre de Tamúrcia	Simple	Tremp	9,23
29	Tremp	Simple	Tremp	0,78
30	Turmeda (335)	Simple	Tremp	5,86
31	Vilamitjana	Simple	Tremp	14,13
32	Arbul: Puiverd	Enclavament intern	Tremp	4,84

Termes tradicionals dels pobles del Pallars Jussà

tipologia de termenals

Nuclis

- Nucli habitat
- Nucli deshabitat

Tipus de línia de termenal

- Terme municipal vigent
- Límit municipal antic documentat per l'IGN
- Límit municipal anterior a l'embarcament
- Límit de forest pública actual
- Límit segona cartografia forestal antiga
- Límit segona J. Bonales
- Límit hipotètic, riu
- Límit hipotètic, carena
- Límit hipotètic, camí
- Límit hipotètic, cadastre
- Límit hipotètic convencional

Termes amb origen

- PAU: Pallars
- PUJ: Puigcerdà
- PRM: Prats de Mollis
- SJVP: Sant Joan de Vilatorrada
- SE: Senterada
- TA: la Torre d'Amargós

Base topogràfica: Mida topogràfica 1:50.000 de l'IGN

Impulsors:

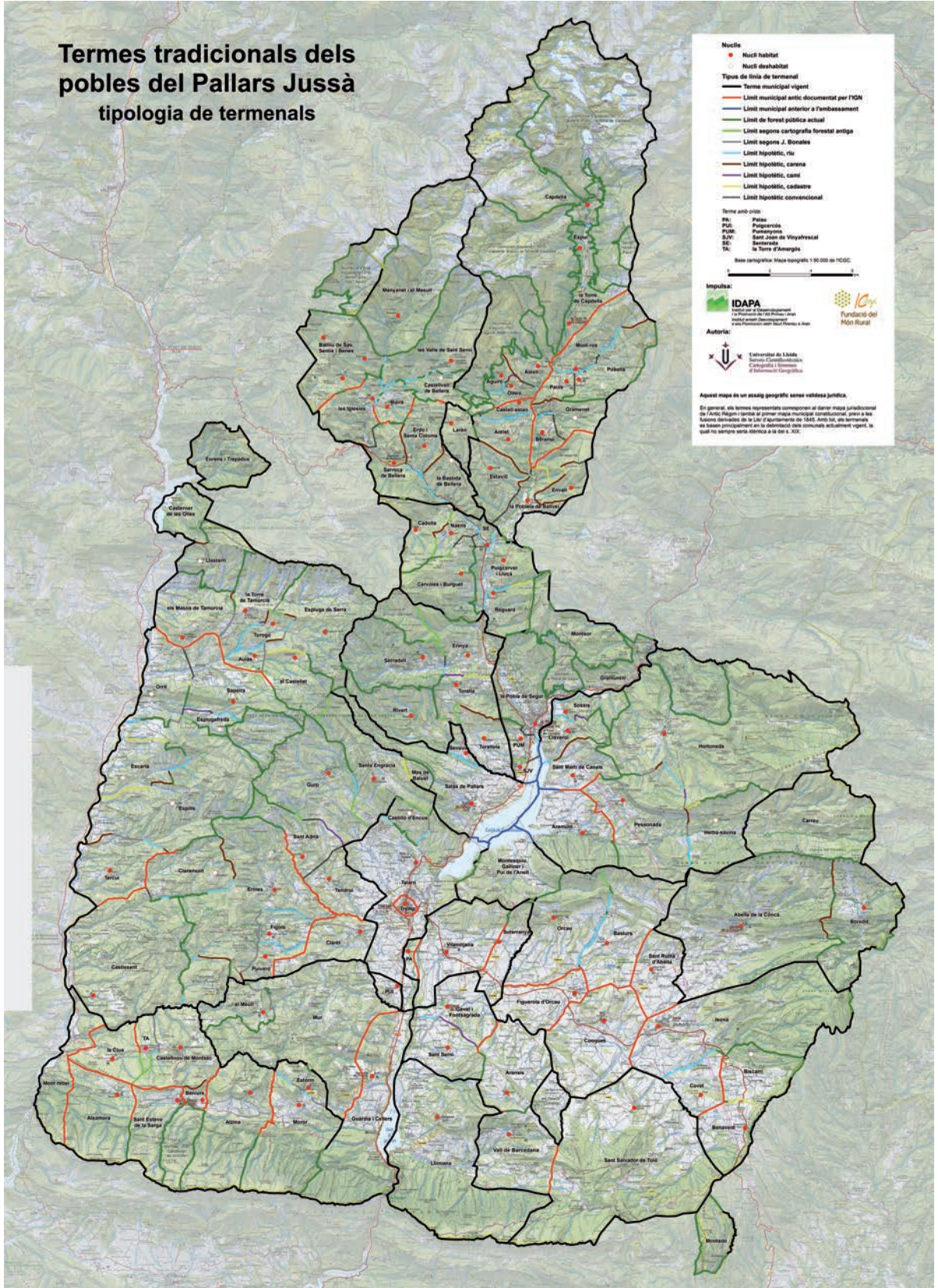
- IDAPA
- Fundació del Món Rural

Autoritat:

- Universitat de Lleida
- Departament d'Enginyeria i Arquitectura
- Departament de Geografia

Aquest mapa és un assaig geogràfic sense valor legal.

El present mapa té un caràcter purament informatiu i no s'ha de considerar un document oficial, ja que els límits dels termes municipals actuals són els que estan vigents, i que no sempre són idèntics a la de l'IGN.

BÉNS COMUNALS:

**UN SISTEMA D'ORGANITZACIÓ DEL PASSAT PER
GESTIONAR EL PRESENT**

INTRODUCCIÓ

El paisatge territorial actual és, en gran mesura, el resultat de l'activitat antròpica que s'ha dut a terme per gestionar i adaptar la terra per extreure'n el màxim de recursos possible segons les necessitats de cada poble. Així, per exemple, la transformació de terrenys forestals poc adients per a l'aprofitament de la fusta en zones de pastura o conreu ha dibuixat el paisatge que estem acostumats a veure i que a poc a poc es va transformant lliurement, sense la implicació de la mà de l'home. La manca de gestió territorial deixa part del territori sense intervenció i un dels resultats és, per exemple, l'augment de la superfície forestal en detriment de zones de conreu i pastures, amb el consegüent augment dels risc d'incendis forestals, entre altres.

El pobles, i per tant els seus habitants, han estat protagonistes d'aquest canvi que es visualitza a través de l'existència o absència de gestió. A través dels béns comunals els veïns dels pobles s'organitzaven i decidien què feien amb el territori que els envoltava i eren partícips, per bé i per mal, de les conseqüències de les seves decisions. La presa de decisions era propera al territori que havia de transformar-se i la societat se sentia protagonista d'aquests canvis. Amb el temps, els canvis socials i econòmics han fet evolucionar les societats, també les rurals, i han desvinculat els habitants del seu territori fins al punt que hi ha cert desconeixement per part dels veïns beneficiaris dels drets i els deures que tenen sobre els béns comunals que encara perviuen avui dia.

Aquest procés, que podem entendre com un cicle entre els veïns d'un poble, el territori que gestionen i el recursos que n'extreuen, no fa sinó contradir la teoria que Garret Hardin va escriure l'any 1968 titulada *The tragedy of the commons*. Resumint-la molt, la teoria ve a dir que els recursos gestionats de manera comuna tendeixen a ser sobreexplotats i, per tant —conclou—, els béns comunals no són un bon sistema de gestió. En el cas del Pallars Sobirà, i de gran part del Pirineu, la realitat és diferent i el pas del temps ha demostrat que la gestió del territori a partir dels béns comunals ha estat eficient i sostenible. Altres territoris de l'Estat, com, per exemple, Astúries, han experimentat bones experiències amb els béns comunals al llarg de la història. Així ho reflecteix Jaime Izquierdo

en un article publicat el 2014 que portava com a títol *La tragedia de los comunales* fent referència a l'article de Hardin.

A favor de la gestió territorial a través dels béns comunals cal afegir l'aportació d'Elinor Ostrom, premi Nobel d'economia l'any 2009 per la seva obra *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*, publicada l'any 1990. Contradient la teoria de Hardin, Ostrom ve a dir que la gestió territorial (o altres aspectes comuns) a través dels béns comunals és possible i que, a més a més, és sostenible i perdurable en el temps. Cal afegir-hi, però, la cooperació entre els membres que gestionen el bé comú (en el nostre cas, els veïns) i aplicar-hi, sobretot, el sentit comú. Ostrom explica com les societats, sense la intervenció de l'administració o entitats privades, desenvolupen mecanismes de decisió per resoldre conflictes que afecten la societat en general.

El vincle entre la societat i el seu territori i la seva participació en la presa de decisions que l'afecten és el tema principal del document que presentem. Darrerament ha augmentat molt l'interès per les oportunitats que poden oferir els sistemes de gestió comunal, tant a escala local com regional, per donar respostes creatives i efectives als reptes de gestió i conservació territorial difícilment assumibles des de l'administració o les iniciatives privades. La participació directa de la població local en la presa de decisions és un avantatge important que es reivindica. No s'ha de fer res més que no sigui mirar al passat per aprendre a gestionar millor el present.

Per aquest motiu, promoure la gestió territorial a través dels béns comunals i proposar-ne millores pot esdevenir una eina de desenvolupament local que ajudi a fixar i a atreure població al territori.

ANTECEDENTS DE TREBALL SOBRE ELS BÉNS COMUNALS

La bibliografia sobre la temàtica és molt àmplia i reflecteix que els béns comunals són un aspecte de l'organització social i cultural i de la gestió territorial que suscita interès entre els investigadors a casa nostra. Plasmarem aquesta realitat en l'apartat de bibliografia al final del document, però no volem avançar sense fer esment de tres documents de treball que han estat una guia seguida i consultada per part del nostre Grup de Treball.

Són tres documents de conclusions de tres accions diferenciades en la seva tipologia i en el territori on es van desenvolupar (un seminari a Sort, un estudi sobre l'Alt Pirineu i l'Aran i unes jornades a Boí), però que tenen unes conclusions similars pel que fa als béns comunals i dels quals aquest document ha volgut agafar el relleu. Parlem de:

- El seminari *Els béns comunals i la gestió del territori al Pirineu Català*. Sort, maig de 2002.
- L'estudi *Els béns comunals a l'Alt Pirineu i Aran*. IDAPA, 2008.
- La jornada *Els béns comunals. Una aproximació des de la ramaderia extensiva*. FMR i IDAPA, 2015¹.

Farem una aproximació breu a cada un dels documents per seguir en el temps l'evolució de les conclusions a les quals s'ha arribat des de l'any 2002 fins ara.

1.- Enllaç al document:
http://www.fmr.cat/sites/default/files/adjunts-fmr/conclusions_bens_comunals_boi_2.pdf

CONCLUSIONS DEL SEMINARI ELS BÉNS COMUNALS I LA GESTIÓ DEL TERRITORI AL PIRINEU CATALÀ. SORT, MAIG DE 2002

En el document on hi ha les actes del seminari de Sort² hi podem trobar una síntesi de les idees bàsiques a les quals es va arribar i que tot seguit resumim. Les tres idees principals que es van voler difondre es van organitzar cronològicament:

- El passat dels comunals: es va fer notar la necessitat d'aprofundir en el coneixement del passat dels comunals i estudiar la seva gestió. Es va constatar que la pervivència d'aquest tipus de gestió territorial és típica de zones de muntanya. Es va destacar que la gestió i la regulació d'aquests béns ha propiciat que s'hagi mantingut una gran diversitat biològica i en alguns casos, la supervivència d'espècies que han desaparegut en altres indrets fora d'espais comunals.

- El present dels comunals: La idea general que es va remarcar va ser que el model de gestió de comunals existeix però va en regressió a causa dels canvis socioeconòmics i demogràfics. Malgrat els importants recursos naturals que posseeixen les zones comunals, cada cop són menys les comunitats titulars de comunals.

- El futur dels comunals: A banda de destacar que la recuperació dels comunals passa per la solució del que s'ha esmentat abans, es va arribar a la conclusió que un aspecte determinant per a la supervivència d'aquesta manera de gestionar el territori és la necessitat d'una entesa amb les administracions, generals i locals, per tal d'aconseguir que l'ordenació del territori i la conservació de la biodiversitat siguin un estímul i un recurs per a les comunitats locals.

2.- Si es vol adquirir es pot consultar:

[http://llibreria.gencat.cat/
product_info.php?products_id=408&osCsid=64h55cngb806apsfpp4a57gcg4](http://llibreria.gencat.cat/product_info.php?products_id=408&osCsid=64h55cngb806apsfpp4a57gcg4)

A continuació, enumeren sis punts que són les conclusions i les propostes de treball a les quals es va arribar al seminari del 2002:

1. Els béns comunals existeixen i desenvolupen una tasca de gestió sostenible del territori.
2. Es remarca la necessitat d'elaborar un inventari dels béns comunals. S'evidencia que tot i que és una tasca important a totes les comarques pirinenques, ho és d'una manera especial al Pallars Sobirà.
3. Es va remarcar la necessitat d'aprofundir en l'estudi dels comunals i recuperar la delimitació dels nuclis de població tradicionals i plasmar-la cartogràficament.
4. Millorar la legislació que afecta els béns comunals, especialment la legislació municipal, la forestal, la de caça... Aspectes com el finançament municipal o el reconeixement d'entitats submunicipals de gestió de comunals són temes destacats.
5. S'han de tenir els béns comunals com a referència de la sostenibilitat territorial i donar-los el valor que han tingut com a model de participació ciutadana en la gestió dels recursos naturals.
6. Demanda al Govern de la Generalitat:

“Es demana al Govern de la Generalitat i als governs municipals solucions de gestió forestal i d'ordenació d'usos del sòl, en sentit ampli (bosc, pastures, etc.), mitjançant el desenvolupament d'estructures administratives de gestió participativa, el suport d'iniciatives d'autonomia municipal (afavorint els consorcis) i l'estudi de solucions de futur (custòdia...). Ens trobem actualment en un carrer sense sortida: l'administració forestal no està actualment dissenyada per gestionar, i les iniciatives municipals són massa precàries. Les noves vies de gestió, que han d'anar lligades als projectes en curs referits a la gestió del territori, han de servir per donar el protagonisme de les decisions sobre els terrenys comunals a la societat que sustenta, i també per aplicar totes les polítiques de conservació i gestió que es plantegin als terrenys comunals.”

CONCLUSIONS DE L'ESTUDI ELS BÉNS COMUNALS A L'ALT PIRINEU I ARAN. IDAPA, 2008

Abans d'entrar a enumerar-ne les conclusions, cal destacar que aquest estudi és, en part, el relleu de les conclusions i les propostes del seminari de Sort de 2002 i alhora una primera proposta d'inventari de béns comunals a les comarques pirinenques, així com una aproximació històrica als seus orígens i la seva gestió que clarifica en gran mesura la situació actual (social i legislativa) d'aquests béns.

L'estudi proposa una sèrie de propostes de treball molt extenses i que fan referència a les següents temàtiques:³

- Normalitzar la situació registral i, per tant, d'identificació dels béns comunals.
- Millorar el coneixement que tenim dels béns comunals.
- Facilitar la participació de les comunitats beneficiàries en la seva gestió.
- Adaptar la normativa a la realitat actual.

En aquest sentit, els participants de l'estudi van arribar a les següents conclusions consensuades:

1. Els béns comunals es diferencien dels altres tipus de béns pel seu règim d'aprofitament. Se'ls atribueix jurídicament les característiques dels béns de domini públic, però el seu gaudi pertany als veïns, tot i que la seva participació no està regulada.
2. Els canvis socials i econòmics de l'últim segle, entre els quals destaquen el despoblament, l'agrupació de municipis, l'abandó dels aprofitaments tradicionals i l'aparició de nous usos als boscos i muntanyes pirinenques, configuren un escenari, a inicis del segle XXI en què hom es planteja una adequació d'aquesta figura mil·lenària d'aprofitament comú de les muntanyes a la situació actual per fer possible una gestió eficaç del territori, compatible amb l'exercici dels drets dels seus habitants.
3. [...] s'evidencia que els béns comunals són un tipus de béns municipals

3.- Per consultar aquest estudi, podeu seguir el següent enllaç:

<http://www.idapa.cat/documentacio>

amb molta rellevància en l'àmbit de l'Alt Pirineu i Aran, però amb un marc normatiu i administratiu que no ha evolucionat de forma paral·lela a la realitat a la qual estan subjectes.

4. El seu estat legal no està normalitzat en la gran majoria dels casos, i aquells béns que estan correctament inscrits i identificats en tots els registres pertinents són l'excepció. El seu marc normatiu és clar, però no s'aplica a causa de la gran casuística en l'àmbit local, les particularitats de cada municipi, amb nombrosos nuclis de població, i la dissociació del bé respecte al poble i els veïns que en poden gaudir.
5. El 75% de la superfície forestal a l'Alt Pirineu i Aran està ocupada per comunals. Aquest fet contrasta amb el desconeixement i, de vegades, desinterès (salvant importants excepcions) de la societat i les administracions. Per contra, els béns comunals tenen una gran potencialitat per afavorir el desenvolupament sostenible al Pirineu.
6. Aquests béns han estat, durant segles, el tipus de propietat que ha donat resposta a les necessitats de la societat de muntanya per tal de desenvolupar-se, i tot i que la seva estructura juridicoadministrativa ha quedat desfasada, la gestió, l'aprofitament i la cura de la muntanya són avui el pilar bàsic del desenvolupament als Pirineus (de manera directa, a través del sector primari, o de manera indirecta, a través del turisme), de manera que el paper dels comunals segueix directament lligat al futur dels pobles i veïns que en són beneficiaris.
7. Cal plantejar-se quin paper han de tenir els comunals en el futur de la societat rural de muntanya a Catalunya. La legislació, tant l'estatal com l'autonòmica, atorga als béns comunals un estatus equiparable als béns de domini públic, i manté la seva categoria i consideració en totes les normes que els afecten; en canvi, hi ha un gran desconeixement de la naturalesa d'aquests béns, tant per part dels col·lectius que els han d'administrar com dels que en poden gaudir.

Per finalitzar les conclusions, igual que en el document del seminari de Sort, es fa una demanda a l'administració:

“Per resoldre aquesta incoherència, l'administració no ha d'emprendre importants mesures legislatives, sinó accions efectives encaminades a la seva normalització registral, mesures de difusió i representació destinades a garantir i facilitar la participació de les comunitats beneficiàries i a una adaptació normativa als nous usos i a la nova realitat de les entitats locals propietàries, per tal de facilitar-ne l'administració i gestió.”

CONCLUSIONS DE LA JORNADA ELS BÉNS COMUNALS. UNA APROXIMACIÓ DES DE LA RAMADERIA EXTENSIVA. BOÍ, 2015

Les conclusions a les quals es va arribar a les jornades celebrades a Boí segueixen la línia dels anteriors documents:

1. L'aportació que fan els usos comunals és decisiva per conservar la biodiversitat, la qualitat dels paisatges i fomentar el desenvolupament sostenible del nostre territori.
2. En aquest sentit, caldria analitzar quina aportació fan els usos i terrenys comunals al sistema d'espais naturals protegits de Catalunya i a la conservació dels hàbitats dels quals depenen les espècies legalment protegides, de cara als objectius europeus per al 2020.
3. Els terrenys i els usos comunals de Catalunya tenen una història molt diversa, que ha estat estudiada en detall en molt poques comarques i que permet explicar l'extraordinària diversitat de la casuística actual. Aquesta diversitat es dona també en els usos ramaders col·lectius.
4. Els sistemes de governança dels usos comunals ramaders i la seva capacitat de resiliència són dinàmics, han experimentat grans transformacions al llarg del darrer segle i han d'adaptar-se a les circumstàncies actuals i futures. Un bon exemple dels canvis futurs són els que introduirà la nova Política Agrària Europea. El Pla de Desenvolupament Rural i el Pla d'Acció per a les Pastures determinaran els ajuts europeus fins a l'any 2020, i tenen un gran potencial per incentivar la conservació i la recuperació de pastures, en particular les que tenen usos comunals.
5. Cal incentivar la capacitat d'innovació dels béns comunals per a la seva adaptació al futur. En aquest sentit, convé tenir en compte que la convivència d'usos agropecuaris, mediambientals, turístics i forestals en aquestes zones pot crear noves oportunitats.
6. Els darrers anys ha augmentat molt l'interès per les oportunitats que poden oferir els sistemes de gestió comunal, tant a escala internacional (àrees de conservació comunitàries) com espanyola (Iniciativa Comunales), per donar respostes creatives i efectives als reptes de conservació que no poden afrontar els governs ni les iniciatives privades.

7. En aquest sentit, l'exemple del Parc Natural i Reserva de Biosfera de Las Bardenas Reales (Navarra) palesa com un territori amb propietat i governança comunals promou, amb coherència, creativitat i visió de futur, els seus usos d'acord amb els criteris de sostenibilitat ecològica, social i de conservació de tots els hàbitats i espècies protegides del seu territori.
8. Les rendes generades a partir de la gestió dels béns comunals poden esdevenir una peça clau per al manteniment de la població als nuclis de la zona pirinenca (les rendes obtingudes a través dels arrendaments de pastures, de la fusta, dels canons i taxes per l'ocupació per a usos turístics, per qüestions energètiques —pas de línies d'alta tensió, centrals eòliques, hidroelèctriques, etc.— per qüestions esportives, etc.). Aquests recursos podrien destinar-se a actuacions relacionades amb la conservació poblacional mitjançant la fixació d'una mínima activitat primària.

Durant la jornada es van plantejar diverses propostes de treball que caldria desenvolupar per poder millorar la situació dels béns comunals a Catalunya:

- Promoure l'anàlisi de l'aportació territorial i funcional dels usos i terrenys comunals al sistema d'espais naturals protegits i a la conservació dels hàbitats dels quals depenen les espècies protegides.
- Promoure un procés participatiu amb tots els actors clau (administració, societat...) per examinar com es poden establir models de gestió delegada en aquells espais naturals protegits on hi ha propietats comunals que no tenen gestió activa, o aquells on els equips gestors són insuficients.
- Promoure un consens institucional entre tots els actors involucrats (especialment l'administració de la Generalitat, les entitats municipals i els propietaris col·lectius de forests) en favor d'una definició funcional i actualitzada de què cal considerar com a béns comunals, més enllà de les seves concrecions particulars, que són del tot diverses, i el seu mateix estatut jurídic.
- L'elaboració i l'edició de dos nous mapes de Catalunya: un de referent a la divisió administrativa dels nuclis de població (a l'interior de la divisió municipal) i un altre que mostri la distribució dels règims de propietat, que diferenciï els espais que són de propietat pública, privada i comunal.

—Promoure la utilització dels recursos generats a partir dels comunals per a actuacions relacionades amb el manteniment poblacional. Es podria fer mitjançant:

- * Indemnitzacions compensatòries addicionals a les de la PAC per a les explotacions ramaderes que s’han de finançar amb rendes provinents dels béns comunals.
- * Descomptes o exempcions en tributació fiscal municipal als veïns residents de manera permanent en nuclis de població que tinguin dret o beneficis sobre els béns comunals.

Un cop repassades les conclusions i les propostes dels documents anteriors, pensem que es necessari destacar la feina que no s’ha dut a terme per poder millorar la situació dels béns comunals des de l’any 2002. Algunes de les conclusions del seminari de Sort es reiteren en l’estudi d’IDAPA de 2008 i se’n torna a fer esment a la jornada de Boí de 2015, perquè encara segueixen vigents. Per tant, pensem que cal prendre en consideració el conjunt de conclusions i propostes amb l’objectiu d’avançar en l’ordenament i la millora de la situació actual dels béns comunals del nostre país.

De manera concreta volen ressaltar les conclusions de la jornada de Boí, perquè són les més recents i perquè són les que han motivat, en gran part, l’elaboració d’aquest document.

Jornada sobre béns comunals a Boí. Eduard Trepal

DEFINICIÓ DE BÉ COMUNAL I TIPOLOGIES

Des del Grup de Treball hem trobat adient proposar una definició de bé comunal consensuada i que s'adapti a la realitat actual dels béns comunals. Per fer-ho ens hem basat en diverses definicions que a continuació citarem. De ben segur que n'existeixen d'altres que poden aportar més informació. Per aquest motiu és un apartat que queda obert a l'aportació de més informació al respecte.

Les definicions que hem tingut en compte són les següents:

—Segons l'estudi de l'IDAPA 2008: quan es parla de béns comunals, es fa referència a un bé immoble pròpiament dit, de titularitat del municipi o EMD al que pertany una comunitat de veïns beneficiària. Alhora, també s'entén com a l'exercici d'uns drets (*emprius* o altres) sobre un bé que no pertany al municipi o EMD del que forma part la comunitat de veïns beneficiària de l'aprofitament.

Béns comunals: béns la titularitat i administració dels quals correspon als ajuntaments o EMD, mentre que el gaudi pertany als veïns.

—Segons Josep Maria Font i Rius (1996): aquells béns objecte de lliure ús i aprofitament per part de tots els membres d'una comunitat veïnal, o, eventualment, de conreadors d'unes heretats, respecte de les quals aquells béns es consideren com una accessió o pertinença.

—Segons enciclopèdia.cat: en trobem dues definicions.

Béns pertanyents al comú, és a dir, a tota la població d'un municipi. “A la península Ibèrica sorgiren com a conseqüència del procés d'ocupació de terres durant la reconquesta. N'hi havia de dues classes diferents: els propis i els comuns. Els primers eren béns del municipi com a entitat; els beneficis que hom n'obtenia (arrendament, explotació directa) eren destinats a cobrir despeses dels serveis públics. Els altres eren terres, deveses, prats o boscs que pertanyien a la col·lectivitat de veïns i eren destinats a l'ús directe, en utilització conjunta o bé repartits periòdicament entre la població a la sort o per torn; també podien ésser confiats, si més no en teoria, als veïns més necessitats. A partir del segle

XVIII la necessitat creixent de terres de conreu féu que en fos propugnada l'abolició per tal de posar en circulació el major nombre possible de propietats (desamortització). Carles III posà l'administració dels propis a les mans del Consell de Castella, i el 1770 disposà una liquidació parcial d'aquests béns, que restà pràcticament sense efecte. Les Corts de Cadis en disposaren la venda (1813), però la restauració absolutista del 1814 en deturà el procés; igualment succeí amb la decisió (1822) del govern liberal, en recuperar Ferran VII el poder absolut (1823). La desamortització de Mendizábal (1835), principalment eclesiàstica, dreçà també un pla de venda de béns comunals per a finançar-ne un altre de construcció de canals i camins; però no fou fins a la desamortització del 1855 que foren realment afectats: propis i comuns foren venuts indiscriminadament; només foren respectats els béns comunals que fossin efectivament utilitzats col·lectivament”.

Bé aprofitat i fruit exclusivament per la comunitat de veïns del municipi on es troba.

“L'aprofitament dels béns comunals ha d'ésser per explotació comuna o per conreu col·lectiu, o segons els usos i costums tradicionals, o mitjançant l'adjudicació de lots. Hi ha importants patrimonis de béns comunals a la Vall d'Aran i en altres comarques, i són constituïts per boscs destinats a ésser aprofitats per tots els veïns per a tallar-hi llenya o pasturar-hi ramats”.

—Segons informació trobada a la Vikipèdia:

“Por los comunes o “el procomún” o bien comunal se entiende aquellos bienes, recursos, procesos o cosas (ya sean materiales o de carácter intangible) cuyo beneficio, posesión o derechos de explotación pertenecen a un grupo o a una comunidad determinada de personas. El grupo en cuestión puede ser extenso –incluyendo, por ejemplo, todos los individuos, o los habitantes de algún país, región, ciudad o pueblo, etc.– o restringido, como por ejemplo, una familia o algunos miembros de alguna familia, o grupo de personas establecido para un propósito específico (por ejemplo, una cooperativa o sociedad anónima).

Los bienes, recursos, procesos o cosas que en la actualidad pueden ser considerados como parte del procomún comprenden desde bienes públicos generales (libres) y físicos (tales como el mar o el aire) a “bienes abstractos” (tales como la defensa o seguridad nacional) o el conocimiento en general o instancias específicas de tal: datos u otros elementos de información² (ver, por ejemplo WikimediaCommons).

El concepto está íntimamente ligado al de dominio público, que es la forma jurídica que pueden adquirir algunos de los elementos pertenecientes al procomún”.

—Segons el llibre *El Comú*, de David Algarra:

“Els béns comunals són un cos de béns rústics pertanyents al comú, que per la seva naturalesa són un complement del conreu de la terra i de la subsistència familiar. Recursos comunals són les pastures, els boscos, les aigües, els erms, les salines, la caca, etc. Sobre aquests béns radicats en un terme, els habitants d’un lloc n’exerceixen un dret d’aprofitament per a les necessitats de cada casa, amb que no podien ser utilitzats per al lucre o la comercialització”.

Per arribar a la proposta de definició del Grup de Treball s’ha considerat

APORTACIONS PRÈVIES A LA DEFINICIÓ

adiant fer un seguit d’aportacions per tal de clarificar la definició i fer que aquesta sigui més entenedora i divulgativa. Així, es proposa tractar la definició de bé comunal des de tres punts de vista diferents:

- Perspectiva històrica.
- Percepció social.
- Perspectiva legislativa.

PERSPECTIVA HISTÒRICA

Des d'una perspectiva històrica, definir i, per tant, explicar què són o què eren els béns comunals resulta més fàcil que fer-ho en l'actualitat, atesos els canvis socials, culturals i econòmics que han esdevingut des del segle XIX fins a l'actualitat. Especialment després de la desamortització duta a terme el 1855 per Pascual Madoz, després que les Corts decretessin el 1820 la supressió dels drets senyoriais i els privilegis clericals.

Fent aquest exercici retrospectiu podem establir que:

Els béns comunals són un conjunt de drets i deures exercits per una comunitat pobletana sobre un territori determinat propi i diferenciat del territori veí per uns límits precisos. Són uns usos col·lectius i individuals regulats per una institució local (el comú, elegit pels veïns del poble) mitjançant un conjunt normatiu que establia unes relacions de tipus comunitari, on l'interès col·lectiu preval sobre l'individual.

Qui tenia dret al gaudi dels recursos que s'extreien del territori del voltant del poble?

Hi tenien dret tots els veïns del poble. Es considerava veí totes aquelles persones que residien al poble durant tot l'any, que tenien una propietat i que estaven al corrent de les diferents contribucions que s'havien de pagar. Si venia algú de fora al poble, abans de considerar-lo veí havia de ser acceptat per la resta de veïns.

El concepte de bé comunal era flexible i adaptable a les necessitats de la població resident als pobles i també a les de pobles amb característiques ben diferents (grans, petits, del fons de vall, etc.).

És important remarcar que el dret al gaudi dels recursos naturals que oferia el territori al voltant del poble per ser-hi veí també generava uns deures envers aquest territori (anar al comú o anar de comú, és a dir, fer feines en benefici del comú, com el manteniment dels camins, el manteniment d'edificis comuns o la portada d'aigües).

PERCEPCIÓ SOCIAL

Atesos els canvis socioeconòmics i culturals que hem esmentat abans, el coneixement sobre què és un bé comunal i la manera de gestionar-lo ha anat desapareixent a poc a poc de la societat en general, fins al punt que la població

que no resideix en zones de muntanya no són conscients ni del que són, ni per què serveixen i, sobretot, que l'organització i la gestió del territori a través dels béns comunals és vigent i de gran utilitat.

Al mateix temps, quan es parla de béns comunals es té una percepció esbiaixada de la realitat, que en alguns casos pot ser l'origen de conflictes socials.

En primer lloc, per poder gaudir dels recursos que aporta el bé comunal cal ser veí del poble. Així ho diu l'article 96 del Reial Decret 1372/1986, de 13 de juny, pel qual s'aprova el Reglament de Béns de les Entitats Locals, que defineix de quina manera s'ha de dur a terme l'aprofitament dels béns comunals: "L'explotació comuna o cultiu col·lectiu implicarà el gaudi general i simultani dels béns per qui ostenti a cada moment la qualitat de veí." Per tant, cal definir, actualment, què significa ser veí del poble i, evidentment, adaptar-ho a la situació social actual, que és totalment diferent a la del segle XIX. Així doncs, cal tenir en compte el següent:

- És veí qui hi resideix tot l'any?
- És veí qui hi està empadronat?
- És veí qui hi té una propietat?

La interpretació del que la llei marca sobre el veïnatge i l'empadronament és clau en aquest aspecte, i és sabut que l'empadronament de cada municipi no s'ajusta exactament al nombre d'habitants que té realment el mateix municipi. Tot i això, volem deixar palès què diu la llei sobre el veïnatge i l'empadronament, que vol ser molt clar. El Decret 2/2003, de 28 d'abril, pel qual s'aprova el Text Refós de la Llei Municipal i de Règim Local de Catalunya diu en l'article 39:

- 39.1 Tota persona que visqui a Catalunya resta obligada a inscriure's en el padró del municipi en el qual resideix habitualment. Els ciutadans que resideixen en diversos municipis s'han d'inscriure exclusivament en el padró del municipi on passin més temps durant l'any. El conjunt de persones inscrites en el padró municipal constitueix la població del municipi.
- 39.2 Les persones inscrites en el padró municipal són els veïns del municipi. La condició de veí o veïna s'adquireix en el mateix moment de la inscripció en el padró corresponent.
- 39.3 Les persones inscrites en el padró d'espanyols residents a l'estranger es consideren veïns del municipi de Catalunya que figuri en les dades de

la seva inscripció, únicament a efectes del dret de sufragi, sense que en cap cas constitueixin població del municipi.

39.4 Totes les persones que, d'acord amb el que estableixen els apartats 1, 2 i 3, tenen veïnatge administratiu en un municipi de Catalunya tenen la condició política de catalans.

Per tant, d'aquest decret es deriva que totes les persones empadronades en un municipi en són veïnes. Una altra cosa és diferenciar l'empadronament per diferents nuclis poblacionals i, per tant, els veïns, en cas que un municipi tingui més d'un poble.

La llei va més enllà i defineix en l'article 43.1 els drets i els deures dels veïns d'una població:

43.1 Són drets i deures dels veïns:

- a) Ésser elector i elegible, d'acord amb el que disposa la legislació electoral.
- b) Participar en la gestió municipal, d'acord amb el que disposen les lleis i els reglaments propis del municipi i, si escau, quan els òrgans de govern i administració municipal demanin la col·laboració amb caràcter voluntari.
- c) Utilitzar, d'acord amb llur naturalesa, els serveis públics municipals i accedir als aprofitaments comunals d'acord amb les normes aplicables.
- d) Contribuir, mitjançant les prestacions econòmiques i personals establertes per llei, a l'exercici de les competències municipals.
- e) Ésser informat, amb petició raonada, i dirigir sol·licitud prèvia a l'administració municipal, en relació amb tots els expedients i la documentació municipal, d'acord amb el que estableixen l'article 105 de la Constitució, la legislació de règim local i els reglaments de la corporació.
- f) Sol·licitar la consulta popular en els termes establerts per la llei.
- g) Exigir la prestació i, si escau, l'establiment del servei públic corresponent, quan constitueixi competència municipal pròpia de caràcter obligatori.
- h) Els altres drets i deures establerts per les lleis i, en el seu marc, pels reglaments de la corporació.

Com es pot llegir en l'apartat "c", la llei recull el dret d'accedir als aprofitaments comunals per part dels veïns d'un municipi, però no se n'especifica quins

són els deures. Es pot deduir de l'apartat "b" participar en la gestió municipal i, si escau, amb caràcter voluntari, inclou la participació en la governança i la gestió dels béns comunals.

En segon lloc, cal tenir en consideració que poder gaudir dels recursos que aporta un bé comunal no només implica tenir uns drets, com hem comentat abans, sinó també el compliment d'uns deures que tenen a veure amb el manteniment del territori, els tributs que cal pagar i els deures relacionats amb el que determina la governança del bé comunal.

Cal tenir en compte que en alguns casos els costos de manteniment, vigilància i gestió són més elevats que el recurs que s'extreu del bé comunal, de la qual cosa no sempre se n'és conscient. També cal tenir en compte que els beneficiaris dels béns comunals no són solament els usuaris que tenen un dret sobre el bé comunal, sinó la societat en general (per exemple en la utilització d'una pista forestal).

PERSPECTIVA LEGISLATIVA

Els béns comunals són de titularitat d'un ens local (ajuntament o EMD), que és qui els administra. L'aprofitament d'aquests béns o els drets sobre aquests béns no correspon ni al municipi o EMD ni a la totalitat de veïns del municipi o EMD, sinó únicament als veïns del terme o assentament poblacional al que es vincula el bé o l'aprofitament comunal, sempre que es compleixin les condicions de gaudi que estiguin estipulades.

LA DEFINICIÓ DEL GRUP DE TREBALL

Sobre la base del que s'ha descrit en l'apartat anterior, des del Grup de Treball proposem la següent definició de bé comunal, que volem que sigui clara i concisa:

Els béns comunals són un cos de béns i drets (per exemple, els emprius) de titularitat d'un ajuntament o una EMD, l'aprofitament del qual correspon a la comunitat de veïns beneficiària de cada poble. L'exercici d'aquest aprofitament comporta uns drets i uns deures per part dels veïns beneficiaris.

Al fons el comunal de «Selves de Lladorre» i en primer terme les Bordes d'Ison. Xavier Català.

TIPOLOGIES DE BÉ COMUNAL

Segons la normativa vigent, que està exposada en el següent apartat, i les diferents formes en què han evolucionat, podem estipular que els béns comunals són públics. Existeix un tipus de béns que poden ser assimilats com a bé comunals, però que són privats.

Els de titularitat pública o comunals pròpiament dits i subjectes al dret administratiu:

- Aquells que són propietat d'ens locals, declarats d'utilitat pública, i que estan inclosos en el Catàleg de Boscos d'Utilitat Pública (CUP).
- Aquells que són de lliure disposició dels ens locals, no inclosos en el CUP.
- Els drets d'aprofitament o d'un altre tipus (empriu) a favor dels veïns d'un terme o poble sobre béns de propietat de la Generalitat de Catalunya o d'una altra administració pública, ajuntament o EMD.

Els de titularitat privada o comunals impropis i subjectes al dret civil:

- Propietat de comunitats de veïns: finques de les quals són propietaris tots els veïns d'un poble, però no com a societat civil, sinó com a comunitat administrativa. Són els “Montes Vecinales en Mano Común”,

subjectes al dret civil (regulats per la Llei 13/1989, estatal, inusuals a Catalunya).

- Propietat de societat de veïns: la propietat la tenen alguns veïns repartida en participacions (o nous propietaris que adquireixen participacions). Tenen origen comunal, però actualment no es poden considerar com a tal. També estan subjectes al dret civil.

EL MARC LEGAL

La informació legislativa que recollim a continuació és el marc legal dels béns comunals. No hem fet un recull legislatiu sectorial segons els usos i els aprofitaments dels béns comunals perquè entenem que no és objectiu d'aquest document. Pensem que és important, però, tenir en consideració que la normativa sectorial té una incidència important en la governança i la gestió dels béns comunals (per exemple, la legislació forestal, d'urbanisme, etc.).

A l'hora de recopilar el marc legal referent als béns comunals, a Catalunya ens trobem que hi ha un llarg llistat d'articles de diferents normatives que en fan referència. Els podem agrupar en dos grans grups que desenvoluparem tot seguit:

- La Constitució de 1978 de l'Estat espanyol.
- L'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 2006.
- La Llei de Bases de Règim Local de 1985 (estatal).
- La Llei Municipal i de Règim Local de Catalunya (Text Refós de 2003).
- El Text Refós de les disposicions legals vigents en matèria de règim local de 1986 (estatal).
- El Reglament de patrimoni dels ens locals de Catalunya, de 1988 i de forma supletòria.
- El Reglament de béns de les corporacions locals, de 1986 (estatal).

Tot aquest cos normatiu regula les modalitats de *l'aprofitament* dels béns comunals que, per ordre de preferència, es poden classificar en:

- Explotació comuna o col·lectiva.
- Per lots entre els veïns de manera subsidiària.
- Mitjançant un preu i licitació pública.

La normativa també fa referència a les possibilitats d'acord en l'aprofitament i la cessió de béns comunals:

- Els acords de cessió de l'aprofitament dels béns comunals s'han d'adoptar amb quòrum de majoria absoluta.
- S'estableix la possibilitat que l'administració agrària adjudiqui béns als ens locals perquè puguin ser destinats a ús o aprofitament comunal; que es pugui reservar una part dels béns comunals per destinar-los a finalitats específiques (ensenyament, lleure, etc.) amb subjecció a les prescripcions de la legislació específica; que disposin de dret de tempteig en les subhastes que convoquin i, finalment, la submissió dels plans forestals dels béns comunals al que disposi l'administració forestal competent per permetre, si és possible, l'aprofitament agrícola simultani en les condicions establertes.
- Estableix la possibilitat que els ens locals, amb l'acord previ dels veïns titulars dels aprofitaments, procurin la industrialització i comercialització dels productes de les forests comunals, fins i tot mitjançant l'exercici de la iniciativa pública com a mesura de reactivació econòmica i foment de l'ocupació.

LA CONSTITUCIÓ DE 1978 DE L'ESTAT ESPANYOL

Abans d'abordar amb detall el règim jurídic dels béns comunals a Catalunya volem fer referència a l'article 132 de la Constitució espanyola, que parla sobre els béns comunals i que especifica el següent:

Article 132

1. La llei regularà el règim jurídic dels béns de domini públic i dels comunals inspirant-se en els principis d'inalienabilitat, imprescriptibilitat i inembargabilitat, i també se'n regularà la desafectació.
2. Són béns de domini públic estatal els que la llei determini i, en qual-sevol cas, la zona maritimoterrestre, les platges, la mar territorial i els recursos naturals de la zona econòmica i de la plataforma continental.
3. Seran regulats per llei el patrimoni de l'Estat i el patrimoni nacional, i la seva administració, defensa i conservació.

Com s'hi pot llegir, a banda de reconèixer les característiques referents als béns de domini públic, inalienabilitat, imprescriptibilitat i inembargabilitat, es creu necessària una llei per regular-los.

L'Estatut de Catalunya també fa referència en el seu articulat als béns comuns. Concretament ho fa en l'article 160, a l'apartat 1c:

Article 160. Règim local

1. Correspon a la Generalitat la competència exclusiva en matèria de règim local que, respectant el principi d'autonomia local, inclou:
  - a) Les relacions entre les institucions de la Generalitat i els ens locals, i també les tècniques d'organització i de relació per a la cooperació i la col·laboració entre els ens locals i entre aquests i l'administració de la Generalitat, incloent-hi les diverses formes associatives, mancomunades, convencionals i consorcials.
  - b) La determinació de les competències i de les potestats pròpies dels municipis i dels altres ens locals, en els àmbits especificats per l'article 84.
  - c) El règim dels béns de domini públic, comuns i patrimonials i les modalitats de prestació dels serveis públics.
  - d) La determinació dels òrgans de govern dels ens locals creats per la Generalitat i el funcionament i el règim d'adopció d'acords d'aquests òrgans.
  - e) El règim dels òrgans complementaris de l'organització dels ens locals.

2. Correspon a la Generalitat la competència compartida en tot allò que no estableix l'apartat 1.

3. Correspon a la Generalitat la competència exclusiva en matèria de règim electoral dels ens locals que crea, a excepció dels que són garantits constitucionalment.

LA LLEI DE BASES

En primer lloc, cal tenir en consideració que la Llei 7/1985, de 2 d'abril, Reguladora de les Bases del Règim Local (LRBRL), estatal i d'aplicació a Catalunya, defineix en l'art. 80 els béns comuns com aquells l'aprofitament dels quals correspon al comú dels veïns i a l'art. 81, que dóna compliment al mandat

constitucional, reconeix la seva inalienabilitat, inembargabilitat i imprescriptibilitat. Afegeix, a més a més, la no-subjecció d'aquests a cap tribut. Podem veure els articles a continuació:

Artículo 80

1. Los bienes comunales y demás bienes de dominio público son inalienables, inembargables e imprescriptibles y no están sujetos a tributo alguno.
2. Los bienes patrimoniales se rigen por su legislación específica y, en su defecto, por las normas de derecho privado.

Artículo 81

1. La alteración de la calificación jurídica de los bienes de las entidades locales requiere expediente en el que se acrediten su oportunidad y legalidad.
2. No obstante, la alteración se produce automáticamente en los siguientes supuestos:
  - a) Aprobación definitiva de los planes de ordenación urbana y de los proyectos de obras y servicios.
  - b) Adscripción de bienes patrimoniales por más de veinticinco años a un uso o servicio públicos.

LA LLEI MUNICIPAL I DE RÈGIM LOCAL DE CATALUNYA

El Text Refós de la Llei Municipal i de Règim Local de Catalunya, aprovat pel Decret Legislatiu 2/2003, de 28 d'abril (TRLMRLC), regula els béns comunals als arts. 200, 201, 202, 204, 205, 208, 215 i 220.

No diferencia clarament els béns comunals dels de domini públic, ja que a l'article 200 únicament classifica els béns propietat dels ens locals en béns de domini públic i patrimonials. Tanmateix, l'article 201.1. diu que *també són béns de domini públic els comunals*, mentre que a l'article 203 *els defineix de forma independent*, encara que remet subsidiàriament a la normativa aplicable a aquest tipus de béns i preveu que normes específiques en regulin l'aprofitament.

Els béns comunals es defineixen al TRLMLC de la mateixa manera que a l'article 80 de la LRBRL, se'ls aplica el mateix procediment per a la desafectació

que als béns de domini públic, se'n reconeix la inalienabilitat, inembargabilitat i imprescriptibilitat, i, tot i que no estableix la no-subjecció a cap tribut, aquesta seria també aplicable, atès el caràcter de legislació bàsica de l'article 81 de la LRBR. A banda d'aquestes característiques, el TRLMLC preveu en els seus articles el següent:

L'article 204 preveu l'afectació automàtica com a béns comunals d'aquells destinats a aquesta finalitat pel termini de 25 anys.

L'article 215 remet a la legislació sectorial quant a l'alienació, gravamen o cessió dels béns.

L'article 220 estableix el règim d'aprofitament que ha de ser mitjançant explotació comuna o col·lectiva, subsidiàriament per lots entre els veïns i excepcionalment per subhasta pública, previ informe del departament de Governació i Relacions Institucionals.

A continuació, aprofundint en la normativa legal estatal en referència a l'aprofitament dels béns comunals, el Text Refós de les Disposicions Legals vigents en matèria de Règim Local (TRLRL), aprovat pel Reial Decret Legislatiu 781/1986 de 18 d'abril, regula a l'art. 75 el règim d'aprofitament dels béns comunals determinant que preferentment ha de ser mitjançant explotació comuna o col·lectiva, subsidiàriament per lots entre els veïns, segons costum i en proporció directa al nombre de familiars i inversa a la seva situació econòmica i excepcionalment per subhasta pública, previ informe de l'administració autonòmica i donant preferència, en cas d'igualtat, als licitadors que siguin veïns. A més a més, l'articulat del TRLRL estableix el següent:

L'article 75.4 preveu que, d'acord amb les normes locals o consuetudinàries, es puguin *exigir determinades condicions de vinculació o arrelament per a l'adjudicació per lots*, sempre que les condicions i la quantia màxima estiguin fixades a les ordenances locals aprovades per l'òrgan competent de la comunitat autònoma i previ dictamen de l'òrgan consultiu superior d'aquesta.

L'article 77 estableix que amb quòrum de majoria absoluta *el ple pot fixar una quota anual exigible als veïns per compensar les despeses de custòdia conservació i administració dels béns*.

L'article 78 estableix *la possibilitat de desproveir-los de la seva naturalesa de comunal* quan hagin transcorregut més de 10 anys sense aprofitament comunal, previ acord del ple de l'Ajuntament amb quòrum de

majoria absoluta, informació pública (no en fixa el termini) i aprovació per la comunitat autònoma. Els béns classificats com a patrimonials susceptibles d'aprofitament agrícola hauran de ser arrendats atorgant preferència als veïns del municipi.

DISPOSICIONS DE CARÀCTER REGLAMENTARI

En el Decret 336/1988, de 17 d'octubre, pel qual s'aprova el Reglament del Patrimoni dels Ens Locals de Catalunya (RPELC), que s'ocupa dels béns comunals als articles. 2, 6, 7, 19, 20 a 26, i 78 a 91, i que complementa la resta de normes citades. Cal destacar d'aquesta regulació que:

L'article 2 diferencia els comunals dels altres béns municipals, ja que classifica el béns dels ens locals en béns de domini públic, comunals i patrimonials.

L'article 6 completa la definició existent, incloent-hi les entitats municipals descentralitzades com a possibles propietaris dels béns comunals i introduint-hi el concepte de la titularitat compartida d'aquests béns, ja que afirma que correspon al comú dels veïns l'aprofitament, com a dret real administratiu de gaudi, que després no defineix, i assigna als ens locals la competència per a la seva administració i conservació.

L'article 7 recupera l'exempció de tributs, que, a més de la resta de característiques, assigna la LRBRL a aquests béns.

El RPELC regula de forma confusa la desafectació dels béns comunals, ja que estableix tres tipus de procediments diferents, però sense especificar-los bé.

L'article 22 concreta i complementa l'article 78 del TRLRL quant al procediment, quòrum i tramitació necessaris per procedir a la desafectació d'aquests béns, quan durant 10 anys no hagin estat objecte d'aprofitament comunals (informació pública de 20 dies, acord amb quòrum de majoria absoluta i aprovació pel Govern de la Generalitat).

L'article 23 preveu també que es pot alterar la qualificació jurídica dels béns comunals si hi ha acord unànime i exprés dels veïns beneficiaris i de l'ens local respectiu. No aclareix, però, si la unanimitat es requereix només dels veïns o també del ple, tot i que a la legislació de règim lo-

cal no se'n regula el quòrum d'unanimitat. Tampoc aclareix si cal tramitar l'expedient de l'article 22 i únicament s'eximeix l'exigència del termini de 10 anys o aquest acord substitueix l'expedient.

L'article 24 preveu la possibilitat de desafectar els béns de domini públic i comunals si durant un termini de 25 anys no han estat destinats a les finalitats que en van justificar l'afectació. En aquest cas, és suficient l'adopció d'un acord plenari, amb quòrum de majoria simple i sense que calgui tramitar cap expedient. En cap dels supòsits anteriors regula de quina manera s'ha d'acreditar aquesta "no-utilització" dels béns.

L'article 21 del RPELC no preveu l'afectació automàtica com a béns comunals d'aquells destinats a aquesta finalitat pel termini de 25 anys, que sí que preveu l'article 204 del TRLMRLC.

I l'article 100 del Reial Decret 1372/1986, de 13 de juny, pel qual s'aprova el Reglament de Béns de les Corporacions Locals (RBCL), estatal, d'aplicació supletòria a Catalunya, que tracta el procediment de desafectació i que exigeix, potser més clarament que altres normatives que veurem, *informació pública, acord amb quòrum de majoria absoluta i aprovació per la comunitat autònoma, i que atorga preferència als veïns del municipi per a l'adjudicació dels posteriors aprofitaments agrícoles.*

USOS DELS BÉNS COMUNALS

En el seu origen, els béns comunals eren un aprofitament comú dels recursos del territori que en molts casos suposaven un complement per a la subsistència, no només del poble, sinó de cada família. Els aprofitaments que es desenvolupaven sobre els béns comunals no només feien referència al que pot semblar més lògic i habitual, com, per exemple, l'aprofitament de pastures, llenya i fusta, sinó que també estaven relacionats amb la producció de carbó vegetal, pega i quitrà, suro, l'organització de *deveses* (espais reservats perquè els veïns poguessin gaudir dels subministraments de llenya, fusta, carbó, pastures i caça) i *bovalars* (espais reservats per al bestiar de llaurar i per al dels carnisers), la gestió de la caça, l'aprofitament d'erms, etc. (Ferrer 1996). La gestió dels béns d'aprofitament col·lectiu era un reflex del sistema agropecuari tradicional, sobre la base del qual la vinculació entre el medi natural i la col·lectivitat es justificava per la realització d'una gestió adient de la riquesa, en aquest cas la terra.

Els canvis socioeconòmics experimentats durant els darrers 50 anys han propiciat, d'una banda, que l'obtenció de recursos dels béns comunals hagi anat a la baixa i, de l'altra, que els usos que s'hi desenvolupen hagin evolucionat. Actualment, a banda dels usos que podem anomenar tradicionals, als béns comunals s'hi duen a terme activitats relacionades amb l'aprofitament energètic i el turisme, que en molts casos no s'adapten al model d'aprofitament, de gestió i de governança que portaven a terme les comunitats de veïns.

En aquest sentit, cal tenir en compte la pressió social que esdevé en els béns comunals, provocada, en gran part, pels mateixos canvis socioeconòmics. Als valors naturals i la convivència amb l'entorn que aporten als usuaris més turístics, s'hi afegeix la tasca de reservori de biodiversitat, en què l'impacte afecta la societat en general.

Les propostes per mirar de cohesionar els usos actuals amb la filosofia dels béns comunals les trobareu en el següent apartat, però considerem oportú fer una breu descripció dels usos que es desenvolupen en béns comunals en l'actualitat. El classificarem segons si els considerem tradicionals o nous usos.

Aprofitament de la fusta al Pallars Sobirà. Carles Fañanás.

ELS USOS TRADICIONALS

Els usos que considerem tradicionals són els relacionats amb l'aprofitament dels recursos directes del bosc i les pastures. En aquest cas, podem considerar l'aprofitament de fusta i de llenya, la recol·lecció de bolets i altres fruits i el pasturatge. D'aquests, els que tenien una repercussió més gran en l'economia dels pobles i les famílies beneficiàries eren la fusta i el pasturatge, tot i que amb els anys ha anat canviant i ja no tenen el mateix pes. En el cas del pasturatge, continua tenint una importància destacable, però el sector ramader extensiu ha patit un retrocés important des dels anys 80 i la tendència que segueix és negativa.

En el cas de la fusta, el preu que té, en molts casos per sota dels costos d'explotació, fa que no sigui un recurs rendible. L'allunyament progressiu del mercat i, per tant, del lloc on es transforma la fusta per adaptar-la a les diferents necessitats (serrat, trituració, tractaments químics, etc.), n'augmenta considerablement els costos de transport, que fa inviables les explotacions i provoca que es perdin els avantatges de proximitat d'aprofitar i transformar un recurs natural.

A més a més, l'evolució en les preferències de sistemes de calefacció fa que la llenya no sigui la prioritària en molts casos i s'opti per l'electricitat o altres mitjans, com el gasoil. És cert que l'aprofitament de biomassa del bosc està creixent, però la necessitat de treball manual per transformar la fusta en estella o pèl·let suposa inversions inicials considerables, tot i que s'ha demostrat que l'amortització de la inversió a mitjà termini és viable.

L'aprofitament de la biomassa ho és de la fusta adaptat a les necessitats actuals i una manera d'aprofitar les restes vegetals de tala, poda i productes d'aclariades no comercials per a la seva transformació en pèl·lets o estelles. Segons la demanda local i de l'objectiu que se li vulgui donar (d'aprofitament de cada veí del comunal o comercial), es pot gestionar de maneres diferents: pels mateixos veïns, de manera voluntària o per l'administrador del comunals (Ajuntament, EMD, etc.) per extreure'n un benefici econòmic. Bàsicament s'utilitza per a calefacció i aigua calenta, i suposa una alternativa sostenible i viable per a zones on hi ha prou massa forestal, tot i que, com hem dit, la demanda és encara baixa.

Pel que fa a la recol·lecció de bolets i altres fruits, els darrers anys ha evolucionat cap a un ús turístic del bosc, que en molts casos se'n té una percepció pública sense que ho sigui, i que cal regular. Els recursos que genera el bosc estan lligats a la seva titularitat, i en el cas dels boscos comunals, aquesta correspon a les entitats locals a les quals pertany (Ajuntaments, EMD, associacions de veïns, etc.) i que poden impulsar iniciatives per regular-ne l'aprofitament. Ja existeixen exemples a casa nostra que ho fan, com ara la Reserva Natural de Poblet o la Vall d'Aran, amb diferents procediments.

L'abandó, en molts llocs, dels aprofitaments tradicionals, ja sigui per les exigències en el transport i l'accessibilitat o per la baixa càrrega ramadera, comporta l'abandó de la gestió silvícola o total d'algunes zones, que suposa l'expansió de les zones boscoses sense control, la qual cosa augmenta la presència de combustible vertical i horitzontal, que fa més vulnerable als boscos als incendis forestals.

ELS NOUS USOS

Considerem nous usos que es desenvolupen en béns comunals aquells que són un complement dels usos tradicionals o compatibles amb l'activitat tradicional. Parlem de l'aprofitament de la biomassa per temes energètics, del turisme

—tant d'hivern (pistes d'esquí, diverses tipologies d'esquí, etc.) com d'estiu (senderisme)—, de l'aprofitament de la societat de les externalitats que suposa tenir uns boscos saludables i de l'ocupació del territori per a infraestructures de telecomunicacions i/o energia.

EL TURISME

Els usos turístics en els béns comunals cada cop són més freqüents perquè l'accés als espais comunals considera lliure i la pràctica de diferents esports en aquests espais naturals és cada cop més comú a la nostra societat per la satisfacció i la salut que proporcionen.

Les pistes forestals d'accés a aquests espais naturals, si són béns comunals, són també comunals i, en tot cas, el seu accés mitjançant vehicles motoritzats està subjecte a la nova normativa d'accés al medi natural.

Caldria diferenciar quan aquest accés es fa de forma organitzada per empreses de turisme d'aventura o de rutes turístiques amb vehicles 4x4, quads, BTT, cavalls, etc. amb finalitat mercantil o es fa com a gaudi particular. En el primer cas, caldria que les empreses que es beneficien mercantilment de l'ús dels accessos o espais comunals establissin convenis o contractes amb els ens locals titulars en què s'han d'establir les contraprestacions econòmiques justes per a les comunitats de veïns beneficiaries del comunal.

El cas de l'esquí és un dels més importants i antics, previ al *boom* de l'excursionisme més social. Suposa un ús estacional compatible amb l'aprofitament de les pastures d'alta muntanya i és un fort atractiu turístic, tot i que la gestió de les pistes d'esquí cada cop és més difícil i passa per problemes econòmics complicats segons la zona que considerem. Tenint en compte aspectes que normalment acompanyen l'esquí allà on s'implanta, com els grans processos d'urbanització, el consum energètic i d'aigua, l'afectació al paisatge, etc., es pot obrir el debat de la necessitat o els beneficis que generen al seu voltant, però caldria debatre el model econòmic que acompanya la construcció d'una pista d'esquí i que no és el motiu d'aquest document.

L'altre gran ús turístic que transcorre per béns comunals és el senderisme, i recentment el *boom* de les curses i marxes per la muntanya. Ja sigui de forma especialitzada o més familiar, suposen uns usos a priori compatibles amb les

activitats pròpies de cada bé comunal, contribueixen al manteniment de l'economia local i faciliten la divulgació i la sensibilització dels valors patrimonials de què el territori disposa. En aquests casos, caldria que les empreses que treuen un benefici dels béns comunals reguessin alguna contraprestació sense que aquest hi repercuteixi directament. Cal tenir en compte que aquesta situació pot generar conflictes entre veïns beneficiaris d'un bé comunal amb interessos diferents, alguns de turístics i altres de tradicionals (forestals, ramaders, etc.).

OCUPACIONS PER INFRAESTRUCTURES ENERGÈTIQUES O DE TELECOMUNICACIONS

Aquestes ocupacions, especialment per línies elèctriques d'alta o mitjana tensió, infraestructures de producció energètica eòlica, hidroelèctrica, solar, repetidors de televisions o de telefonia, o altres infraestructures similars, són una

Instal·lacions de Telefònica a Campirme. Jordi Viñas.

càrrega que en moltes ocasions han de suportar els béns comuns, que sovint limiten el seu aprofitament o representen un perjudici paisatgístic, però que, des que són de domini públic, es pot compensar àmpliament establint-hi taxes sobre l'ocupació del domini públic municipal, emparades per la Llei Reguladora de les Hisendes Locals, que poden generar una important font d'ingressos per a l'ens local o la comunitat.

EXTERNALITATS

Els espais forestals subministren un servei a la societat en general que cal tenir en compte. Produeixen paisatge, afavoreixen el control de l'erosió, ajuden a mantenir la biodiversitat, fixen diòxid de carboni, etc. En canvi, les despeses de manteniment i de gestió d'aquests espais recauen únicament en els propietaris dels espais forestals, ja siguin béns comuns o no.

Barrera dinàmica i de fusta al barranc de Portainé. Actuacions per previndre l'erosió que afecta, entre altres, a les pistes d'accés.

PROPOSTES DE MILLORA EN LA GOVERNANÇA DELS BÉNS COMUNALS

Com hem anat comentant durant tot el document, l'objectiu principal del Grup de Treball és fer propostes per millorar la gestió que s'està duent a terme dels béns comunals. Millorar la gestió d'aquests territoris suposa augmentar l'aprofitament dels recursos que generen i, en conseqüència, també la gestió del territori, de la qual es beneficia tota la societat. Abans d'entrar en les propostes de millora pròpiament dites, volem exposar unes idees generals que pensem són d'interès.

En primer lloc, des del Grup de Treball entenem que els recursos generats en els béns comunals no es perden, s'aprofiten, s'acumulen o es transformen en altres recursos seguint la dinàmica natural. Per tant, les propostes no aniran en la línia d'incentivar l'aprofitament de més recursos. Una altra cosa és qui se n'acaba beneficiant, d'aquests recursos. Aquí sí que des del Grup de Treball tenim seriosos dubtes dels destinataris finals d'aquests recursos, que entenem que haurien de ser els veïns de cada nucli de població, com ja hem comentat en apartats anteriors, però que actualment recau en l'administració local (ajuntaments, EMD, etc.). Aquesta realitat ha suposat un distanciament entre la presa de decisions sobre el territori i els veïns, ja que aquesta responsabilitat correspon actualment als representants electes de cada ajuntament o EMD. Apropant un altre cop els veïns de cada poble a la presa de decisions que els afecten directament es podrien evitar debats que es generen al voltant de l'aprofitament dels recursos (del tipus qui finança què i per què?, si entenem que en els pressupostos dels ajuntaments no es diferencien els recursos que provenen dels béns comunals). Segons el principi de subsidiarietat, correspon als veïns de cada poble prendre les decisions que afecten els seus béns, que, tot i que estiguin delegades en els seus representants, no implica que no puguin ser participades d'una forma activa.

En segon lloc, entenem que la gestió dels béns comunals i, per tant, del territori, ha de seguir el principi de subsidiarietat. És a dir, la presa de decisions per part de les administracions que regulen els béns comunals s'ha de produir el més a prop possible del territori. L'esperit originari dels béns comunals és gestionar en comú el terme i, per tant, correspon als veïns prendre decisions d'aquest espai.

En tercer lloc, tenir en compte que algunes de les propostes elaborades tenen a veure amb la personalitat jurídica dels administradors dels béns comuns, i que, per tant, els municipis mononuclears o aquells nuclis de població que siguin EMD tindran solucionada aquesta problemàtica.

En quart lloc, fer referència als documents descrits en l'apartat d'antecedents d'aquest treball. Algunes de les reivindicacions que s'hi feien les hem dut a terme durant el procés d'aquest projecte. Parlem de l'elaboració del mapa de termes de població, elaborat per la Universitat de Lleida, i de l'esperit de divulgació del coneixement sobre els béns comuns que té aquest projecte i les persones que han format el Grup de Treball. Al mateix temps, des del Grup de Treball agafem el relleu d'algunes de les reivindicacions fetes en els documents de Sort i Boí i en fem algunes propostes que entenem que les solucionarien. Parlem, per exemple, de la proposta de modificació de la llei que regula les OTP i que podreu llegir en aquest apartat. En aquest sentit, hem volgut donar resposta a les dues problemàtiques vinculades amb els béns comuns actuals: identificar el territori vinculat a cada poble (mapa de termes) i la identificació del veïnatge per pobles.

Les nostres propostes de millora de la governança dels béns comuns no les associem als usos dels béns comuns. Des del Grup de Treball entenem que les mancances en la governança deriven de vegades de discrepàncies o indefinicions dels objectius i d'altres per manca de recursos per poder assolir-les, amb independència de l'ús a què es faci referència.

Per abordar les propostes de millora elaborades pel Grup de Treball, les hem classificat en tres eixos diferents:

- Les que tenen a veure amb el coneixement que es té dels béns comuns.
- Les que tenen a veure amb aspectes legislatius sobre els béns comuns.
- Les que tenen a veure amb temes organitzatius, de gestió i participació en els béns comuns.

CONEIXEMENT DELS BÉNS COMUNALS

Les aportacions i les recomanacions elaborades per millorar el coneixement social per part de les administracions sobre els béns comuns són:

1. Es detecta una manca d'identificació dels béns comunals: falten els inventaris municipals de béns en molts ajuntaments on figurin els béns comunals i la seva qualificació jurídica. Es proposa:

- Potenciar que tots els ajuntaments i EMD amb béns comunals disposin del seu inventari municipal de béns que els identifiqui i els classifiqui correctament.
- Promoure la catalogació en el CUP de tots els béns comunals propis (públics) de caràcter forestal.
- Elaborar una recopilació de documentació històrica que sigui d'utilitat per resoldre conflictes al voltant dels béns comunals (entenem que l'estudi elaborat per la UdL aporta molta informació sobre aquest tema).
- Promoure la correcció dels errors o incongruències existents en el Cadastre i en el Registre de la Propietat amb referència als béns comunals propis i impropis.

2. Es detecta desconeixement per part dels veïns del terme beneficiari del bé comunal: en casos en què el nucli està deshabitat o hi habita gent nouvinguda, es desconeix que existeix un bé comunal i quins drets i deures hi tenen els veïns.

3. Existeix un alt desconeixement del marc legal i administratiu que afecta els béns comunals. Es proposa:

- Elaborar una guia de caire divulgatiu amb el marc legal actual dels béns comunals.

ASPECTES LEGISLATIUS

1. Es detecta que existeix una desvinculació entre el bé comunal i la comunitat que n'és beneficiària, especialment en nuclis de població que no són EMD.

- Es proposa generar la figura del “Comú” per implicar la població en la presa de decisions sobre el seu territori i consultar la proposta de modificació de la llei que regula les Organitzacions Territorials de Participació (OTP) més endavant.

2. Existeix un biaix important entre el concepte de veïnatge històric i l'actual. Es vincula l'aprofitament dels béns comunals (drets i deures) al veïnatge, però canvis en la tipologia de poblament (pèrdua de població, nousvinguts no arrelats, etc.) fan que s'hagi de revisar aquest concepte. Es proposa:

- Promoure canvis legals que substitueixin o millorin el concepte de veïnatge per altres conceptes de vincle territorial.
- Treballar en un gradient de drets i deures segons el temps de residència i la implicació en la gestió del bé comunal.

3. Es detecta la necessitat d'adaptar les diferents normatives als nous usos dels béns comunals. Es proposa:

- Adaptar la regulació dels béns comunals perquè incloguin aquests nous usos i que aquests estiguin reconeguts dins el règim d'aprofitament dels béns comunals.
- Atribuir un valor patrimonial als nous usos dels béns comunals i compensar els veïns beneficiaris per la pèrdua d'aprofitament del bé comunal.

4. Existeix un desajustament entre la concepció legal dels béns comunals i la realitat actual. Es considera que no és la més adequada per a la preservació dels béns comunals. No és homogènia, és massa economicista i obvia altres valors dels béns comunals. Es proposa:

- Comparar el marc legal d'altres països i comunitats autònomes per proposar millores legislatives.
- Regular els drets de gaudi no contemplats en la legislació actual.

DE LES OTP ALS “COMUNS”, PROPOSTA DE MODIFICACIÓ LEGISLATIVA ADAPTADA ALS BÉNS COMUNALS

Abans d'endinsar-nos en la proposta de modificació legislativa per millorar la participació ciutadana en la presa de decisions referent als béns comunals, considerem adient repassar la normativa vigent al Text Refós de la Llei Muni-

pal i de Règim Local de Catalunya, aprovat pel Decret Legislatiu 2/2003, de 28 de abril. Un cop repassada la normativa actual, farem la proposta de modificació.

ARTICLES SOBRE ELS ÒRGANS DE PARTICIPACIÓ

Article 63

Funcions dels òrgans de participació

Corresponen als òrgans de participació, en relació amb el territori o el sector material corresponent, les funcions següents:

- a) Formular propostes per resoldre els problemes administratius que els afecten.
- b) Emetre informes a iniciativa pròpia o de l'ajuntament sobre matèries de competència municipal.
- c) Emetre i formular propostes i suggeriments en relació amb el funcionament dels serveis i els organismes públics municipals.
- d) Les altres de naturalesa anàloga que determini l'acord de creació.

Article 64

Delegació de funcions

64.1 Els òrgans territorials de participació poden exercir per delegació funcions deliberatives i executives en les matèries relatives a la gestió i la utilització dels serveis i els béns destinats a activitats sanitàries, assistencials, culturals, esportives i d'esplai quan llur naturalesa permeti la gestió desconcentrada i no afecti els interessos generals del municipi. Es pot ampliar la delegació a altres activitats, sempre que hi concorrin les condicions anteriors.

64.2 Per tal de garantir el principi d'unitat de govern i de gestió del municipi:

- a) L'exercici de les facultats de gestió i execució correspon, en tot cas, al regidor president, d'acord amb les decisions adoptades per l'òrgan de participació.
- b) S'han d'establir els sistemes de revisió i control dels actes i els acords adoptats pels òrgans de participació.

- c) Els òrgans desconcentrats han d'exercir llurs funcions d'acord amb els programes i les directrius establerts pel ple.
- d) Els actes dels òrgans de participació territorial es poden impugnar davant l'òrgan corresponent de l'ajuntament mitjançant el recurs d'alçada.

ARTICLES SOBRE ELS ÒRGANS TERRITORIALS DE PARTICIPACIÓ

Article 65

Nuclis separats de població

- 65.1 Els grups de població que dins un municipi constitueixen nuclis separats es poden constituir com a òrgans territorials de participació. La constitució és obligatòria quan la majoria dels veïns interessats ho demani.
- 65.2 Presideix l'òrgan el regidor que a aquest efecte designi l'alcalde, a proposta del cap de la llista més votada en l'àmbit territorial corresponent. La resta de membres són determinats i designats pel ple, en funció de la població i d'acord amb un procediment anàleg a l'establert per l'article 81.2, 81.3 i 81.5.
- 65.3 Corresponen a aquests òrgans de participació les atribucions establertes pels articles 63 i 64.1.

ARTICLES SOBRE LES ENTITATS MUNICIPALS DESCENTRALITZADES (EMD)

Article 79

Constitució d'entitats municipals descentralitzades

- 79.1 Les concentracions de població que dins d'un municipi constitueixen nuclis separats es poden constituir en entitats municipals descentralitzades, d'acord amb les regles següents:
  - a) La iniciativa correspon indistintament a la majoria dels veïns interessats o a l'ajuntament corresponent.

- b) En el primer cas, l'ajuntament ha d'adoptar l'acord en el termini d'un mes a comptar desde la presentació de la petició en el registre municipal.
- c) L'acord municipal sobre constitució de l'entitat municipal descentralitzada ha de determinar les competències que, d'acord amb l'article 82, ha d'assumir l'entitat, i el sistema de participació en els ingressos de l'ajuntament. L'acord s'ha de sotmetre al tràmit d'informació pública per un termini d'un mes; un cop transcorregut aquest termini, s'ha de trametre al departament competent en matèria d'administració local, juntament amb la resolució de les alegacions presentades, la qual s'ha d'adoptar amb el vot favorable de la majoria absoluta del nombre legal dels membres de la corporació. També s'ha de fer la tramesa quan l'expedient s'ha iniciat a instància dels veïns, encara que l'acord municipal no hi sigui favorable.
- d) L'entitat ha de comptar amb un òrgan unipersonal executiu d'elecció directa i amb un òrgan col·legiat de control, que s'han d'escollir un cop finalitzat el procediment que estableix l'article 81 d'aquesta Llei, com a requisit per a la constitució vàlida de l'entitat municipal descentralitzada.

79.2 No es pot constituir com a entitat municipal descentralitzada el nucli on té la seu l'ajuntament.

Article 80

Requisits

- 80.1 La constitució d'entitats municipals descentralitzades requereix l'aprovació definitiva del Govern de la Generalitat, amb informe previ de la Comissió de Delimitació Territorial i de la Comissió Jurídica Assessora. El Govern de la Generalitat ha d'aprovar-ne la constitució quan l'acord de l'ajuntament i els informes de les comissions hi són favorables.
- 80.2 Només és procedent la constitució d'entitats municipals descentralitzades quan concorren, conjuntament, les condicions següents:
  - a) Si la constitució no comporta una pèrdua de qualitat en la prestació dels serveis generals del municipi.
  - b) Si l'entitat pot comptar amb els recursos suficients per complir les seves atribucions.

- c) Si hi concorren circumstàncies de naturalesa geogràfica, històrica, social, econòmica o administrativa que ho requereixen.
- 80.3 L'aprovació comporta la determinació dels límits territorials als quals s'estén la jurisdicció de l'entitat i la corresponent separació de patrimoni.
- 80.4 Es pot procedir a la modificació o a la supressió de les entitats d'administració descentralitzada:
- a) A petició de l'entitat, amb audiència prèvia de l'ajuntament.
  - b) A petició de l'ajuntament, amb audiència prèvia de l'entitat.
  - c) Per acord del Govern de la Generalitat, quan motius de tipus econòmic o administratiu ho facin aconsellable, amb consulta prèvia a l'entitat i a l'ajuntament.
- 80.5 En els casos assenyalats per les lletres a) i b) de l'apartat 4, cal l'aprovació definitiva del Govern de la Generalitat i, en tot cas, n'han d'informar prèviament la Comissió de Delimitació Territorial i la Comissió Jurídica Assessora.
- 80.6 La supressió o la denegació de constitució d'una entitat d'administració descentralitzada s'entén sense perjudici del que disposa l'article 65.

Article 81

Òrgans de govern i administració

- 81.1. L'òrgan unipersonal, que adopta la denominació de president o presidenta, és elegit directament pels veïns de l'entitat pel sistema majoritari mitjançant la presentació de candidats pels diferents partits, federacions, coalicions o agrupacions d'electors. Cada candidatura a la presidència ha d'incloure un candidat o candidata suplent.
- 81.2 L'òrgan col·legiat, que adopta la denominació de junta de veïns, és format pel president o presidenta i pels vocals, en un nombre equivalent al terç dels regidors que integren l'ajuntament, que en cap cas no pot ésser inferior a dos. En el cas que el nombre de vocals sigui senar, s'hi ha d'afegir un vocal més.
- 81.3 La designació dels vocals és feta de conformitat amb els resultats de les eleccions per l'ajuntament en la secció o les seccions constitutives de l'entitat.

- 81.4 La junta electoral de zona ha de determinar, d'acord amb el que disposa la legislació electoral, el nombre de vocals que correspon a cada partit, federació, coalició o agrupació.
- 81.5 Un cop realitzada l'operació anterior, els representants de cada candidatura han de designar entre els electors de cada entitat els que han d'ésser vocals.
- 81.6. No obstant això, es pot establir el règim de consell obert per a les entitats en què concorren les característiques assenyalades per l'article 73. En aquest cas, s'ha d'elegir només el president o presidenta, d'acord amb el que disposen els apartats 1 i 7.
- 81.7. En el cas de vacant en la presidència de l'entitat municipal descentralitzada, el càrrec ha d'ésser ocupat per la persona suplent de la candidatura que havia obtingut més vots populars en les eleccions a l'òrgan unipersonal. En el cas de nova vacant en la presidència, la junta de veïns, o el consell general en les entitats amb règim de consell obert, constituïts com a comissió gestora, han d'elegir el president o presidenta d'entre els seus membres per majoria simple. Si es produeix un empat entre diverses candidatures, ha d'ésser proclamat el candidat o candidata del partit, la federació, la coalició o l'agrupació d'electors que havia obtingut un millor resultat electoral en l'àmbit de l'entitat municipal descentralitzada, d'acord amb el que disposa l'apartat 3.

Article 82

Competències

- 82.1 És competència de l'entitat municipal descentralitzada:
- a) La vigilància dels béns d'ús públic i dels comunals.
  - b) La conservació i l'administració del seu patrimoni, inclòs el forestal, i la regulació de l'aprofitament dels seus béns comunals.
  - c) L'enllumenat públic i la neteja viària.
  - d) L'execució d'obres i la prestació de serveis de competència municipal d'interès exclusiu de l'entitat, quan no són a càrrec del municipi respectiu o de la comarca.
  - e) L'ordenació del trànsit de vehicles i de persones en el seu àmbit.
  - f) La conservació i el manteniment dels parcs i els jardins i del patrimoni històric i artístic del seu àmbit.

- g) Les activitats culturals i esportives directament vinculades a l'entitat.
- 82.2 L'ajuntament pot delegar en l'entitat les altres competències que permeten un exercici descentralitzat. Per a fer efectiva la delegació cal l'acceptació de l'entitat municipal descentralitzada.
- 82.3 Si l'entitat municipal descentralitzada es crea en virtut de fusió o d'agregació de municipis, pot prestar els serveis que gestionava anteriorment el municipi extingit.

Article 83

Règim de funcionament

- 83.1 Correspon al president o presidenta representar l'entitat, administrar-ne els interessos, executar els acords adoptats per la junta de veïns i les altres atribucions que corresponen a l'alcalde o alcaldessa, d'acord amb la legislació de règim local.
- 83.2 Les atribucions i el règim de funcionament de la junta de veïns són els que corresponen al ple, en l'àmbit de les seves competències.
- 83.3 Les entitats municipals descentralitzades, en l'àmbit de llurs atribucions, tenen plena autonomia per a l'administració del nucli de població.
No obstant això, els acords sobre disposició de béns, operacions de crèdit i expropiació forçosa han de ser ratificats per l'ajuntament en el termini de dos mesos a comptar des de la tramesa. La manca de l'acord municipal dins d'aquest termini produeix efectes estimatoris.
- 83.4 El president o presidenta o el vocal en qui delegui pot assistir amb veu però sense vot a les sessions de l'ajuntament.
- 83.5 L'entitat ha de contribuir a les càrregues generals del municipi en la forma i la proporció que determina la legislació de finances locals, sens perjudici de la participació de l'entitat en els ingressos de l'ajuntament.

CANVIS PROPOSATS EN EL TRLMRLC DES DEL GRUP DE TREBALL

Des del Grup de Treball considerem adient la creació d'un nou article amb l'elecció d'un nou nom per denominar les entitats de participació de nuclis de població dins d'un municipi. Proposem la creació de l'article 65 bis:

“Article 65 bis. Entitats Municipals Desconcentrades (EMD), denominades “Comuns”.

Quan els pobles d'un municipi disposin de béns comunals propis es podran constituir, a l'empara del que disposa l'art. 24 bis de la LRBRL, en Entitats Municipals Desconcentrades (EMD), que es denominaran “Comuns”. Els seran aplicables els articles del 79 al 83 d'aquesta llei i tota la normativa que regula les entitats municipals descentralitzades, si bé adaptada a la seva manca de personalitat jurídica.

La seva composició, organització, àmbit territorial, funcions administratives i competències concretes de les recollides a l'article 82.1 s'establiran en un reglament que haurà de ser aprovat pel ple de l'Ajuntament i per la majoria de veïns del poble i sotmès a informació pública dins el tràmit regulat a l'article 79.1.c). Aquest reglament formarà part del Reglament Orgànic Municipal.”

ORGANITZACIÓ, GESTIÓ I PARTICIPACIÓ

1. Hi ha un abandonament de la governança i la gestió dels béns comunals. Es proposa:

—Millorar la participació dels beneficiaris en la presa de decisions sobre els béns comunals. Entenem que millorarà l'arrelament al territori i el coneixement sobre els béns comunals. Proposem la creació del Comú (consulteu proposta en l'apartat anterior).

2. Existeix una manca de recursos humans per dur a terme la gestió dels béns comunals. Es proposa:

- Facilitar suport tècnic als ajuntaments petits i EMD per a la gestió dels béns comunals.
- Fomentar ajudes vinculades a la gestió dels béns comunals.

3. Es detecten dificultats per mantenir una comptabilitat separada específica dels béns comunals en els ajuntaments. Afecta especialment els nuclis de població que no són cap de municipi o EMD. Es proposa:

- Buscar mecanismes que dotin d'entitat jurídica els nuclis de població sense que es constitueixin com a EMD.
- Buscar mecanismes comptables per solucionar el problema.

4. Existeix una manca en la gestió i governança dels béns comunals pertanyents a societat de veïns. Es proposa:

- Promoure la constitució de juntes gestores.

5. Es detecta que no existeix compensació als beneficiaris dels béns comunals per les figures de protecció que els puguin afectar. Entenem que afecta les possibilitats d'aprofitament del bé comunal i que existeixen mecanismes per solucionar el problema.

BIBLIOGRAFIA

ALGARRA BASCÓN, David (2015). *El comú català. La història dels que no surten a la història*. El Tallar (Barcelona).

BELENGUER, Ernest; GUAL VILA, Valentí; DANTÍ RIU, Jaume (1998). *Els béns comunals a la Catalunya moderna* (segles XVI-XVIII).

BELTRAN, O.; VACCARO, I. (2014) *Parcs als comunals. La patrimonialització de la muntanya al Pallars Sobirà*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

BOLÓS, Jordi; OLIVARES I PERIU, Jordi; VILANOVA ROS, Montserrat; FERRER I MALLOL, Maria Teresa; BOSCH, Monica; CONGOST, Rosa; GIFRE, Pere; SALA, Pere; BONALES CORTES, Jacinto. [et al.] (1996). *Béns comunals als Països Catalans i a l'Europa contemporània. Sistemes agraris, organització social i poder local als Països Catalans*, Institut d'Estudis Ilerdencs.

BRINGUÉ PORTELLA, Josep Maria (1984). *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya, Barcelona, del 17 al 21 de desembre de 1984*; «Breus reflexions sobre els béns comunals a la Catalunya Moderna».

BRINGUÉ PORTELLA, Josep Maria (1995). *Comunitats i béns comunals al Pallars Sobirà, segles XV-XVIII* Tesi doctoral, Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives. Universitat Pompeu Fabra.

Departament de Medi Ambient (2002). *Els béns comunals i la gestió del territori al Pirineu Català*. Actes del seminari “Que en farem dels comunals?”. Sort.

GIL, Xavier (2000). *La desamortització dels béns comunals al Pallars Sobirà: el cas de Llessui*. Tremp: Garsineu edicions.

HARDIN, Garrett (1968). *The Tragedy of the Commons*. A revista Science, vol 162.

OSTROM, Elinor (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. Cambridge University Press.

PLACÈNCIA LLONCÀ, Josep (2008). *Els béns comunals a l'Alt Pirineu i Aran*. IDAPA.

VIÑAS, Jordi (2015). *De qui són i qui gaudeix dels comunals?*

